

Václav Brož: Inflation convergence in the European Union: the effect of monetary regimes, the global financial crisis and the zero lower bound

Ellen Frodlová: Boj proti korupci při zneužívání fondů Evropské unie: případová studie ROP Severozápad

Filip Gábor: Belgrade–Pristina negotiations on normalisation of relations: the EU as an actor of human security

Tomáš Hrabal: Vztah soudního dvora EU a členských států: případ občanství EU a zdravotní péče

Julija Jermašova: Komunikace EU v České republice

Petr Kabelka: Vývoj konkurenceschopnosti Německa a Itálie v kontextu členství v měnové unii

Irina Kruhmalova: European integration through sceptical prism in the European Parliament

Martina Marková: Zastoupení žen v soudcovských pozicích na ústavních soudech vybraných států Evropské unie

Dominik Rusinko: Vnější nerovnováhy v eurozóně: vývoj, zdroje, implikace

Michal Šulai: Analýza příčin nezaměstnanosti mladých ve věku 15–24 let v Evropské unii v letech 2000–2015

Renata Vráblová: Komparace a zhodnocení disparit v regionech NUTS II ve Španělsku a Portugalsku v kontextu politiky soudržnosti EU

**Ročník 5.
2/2017**

Sborník sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie

Katedra světové ekonomiky

Odbor informování
o evropských záležitostech
Úřadu vlády
České republiky

LABORATOŘ EVROPSKÉ UNIE

RECENZOVANÝ SBORNÍK SYLABŮ NEJLEPŠÍCH DIPLOMOVÝCH PRACÍ S TEMATIKOU EVROPSKÉ UNIE

Vysoká škola ekonomická v Praze, Katedra světové ekonomiky

Koordinátor projektu: Jarolím Antal, jarolim.antal@vse.cz

Hodnotitelé (recenzenti) příspěvků

Bednářová Pavla

Technická univerzita v Liberci, Ekonomická fakulta

Borská Jana

Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta

Navrátil Boris

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta

Jiráňková Martina

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů

Kunešová Hana

Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická

Redakční rada

Jiráňková Martina (vedoucí)

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů

Vágner Viktor

Zastoupení Evropské komise v České republice

Nejedlo Vít

Úřad vlády ČR, Eurocentrum Praha

Hasprová Olga

Technická univerzita v Liberci, Ekonomická fakulta

Palíšková Marcela

Vysoká škola ekonomická, Fakulta podnikohospodářská

Tichá Ivana

Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta

Veselý Zdeněk

Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, o.p.s.

Obsah

Předmluva	3
Úvod	5
Václav Brož: Inflation convergence in the European Union: the effect of monetary regimes, the global financial crisis and the zero lower bound	7
Ellen Frodlová: Boj proti korupci při zneužívání fondů Evropské unie: případová studie ROP Severozápad	21
Filip Gábor: Belgrade-Pristina negotiations on normalisation of relations: the EU as an actor of human security	34
Tomáš Hrabal: Vztah soudního dvora EU a členských států: případ občanství EU a zdravotní péče	48
Julija Jermašova: Komunikace EU v České republice	59
Petr Kabelka: Vývoj konkurenceschopnosti Německa a Itálie v kontextu členství v měnové unii	73
Irina Kruhmalova: European integration through sceptical prism in the European Parliament	85
Martina Marková: Zastoupení žen v soudcovských pozicích na ústavních soudech vybraných států Evropské unie	103
Dominik Rusinko: Vnější nerovnováhy v eurozóně: vývoj, zdroje, implikace	117
Michal Šulaj: Analýza příčin nezaměstnanosti mladých ve věku 15–24 let v Evropské unii v letech 2000–2015	131
Renata Vráblová: Komparace a zhodnocení disparit v regionech NUTS II ve Španělsku a Portugalsku v kontextu politiky soudržnosti EU	149

Předmluva

Vážení a milí čtenáři,

připravili jsme pro vás v pořadí již desáté vydání sborníku *Laboratoř Evropské unie*, který je výsledkem soutěže o nejlepší diplomovou práci s evropskou tematikou. Připomínám, že projekt jsme spustili před pěti lety, a od té doby nabízí absolventům možnost publikovat jejich závěrečné práce a vybízí vysokoškolské studenty k aktivní debatě o evropských záležitostech.

Mezi přihlášenými studenty byl i tentokrát Dominik Rusinko z Masarykovy univerzity, který se v roce 2016 stal vítězem soutěže se svou případovou studií o angažovanosti zahraničních aktérů na řešení řecké dluhové krize. Jeho analytický příspěvek o působení vnějších nerovnováh v zemích eurozóny si teď můžete přečíst na straně 125. Dále bych vám ráda doporučila práci Tomáše Hrabala o vztahu Soudního dvora EU a členských států Unie v souvislostech evropského občanství a zdravotní péče (s. 53) nebo text Renaty Vráblové, která se zabývala politikou soudržnosti EU ve Španělsku a Portugalsku v období let 2002–2014 (s. 160).

I další vysokoškolské statě, psané studenty, poukazují na proměnlivost témat a nutnost naslouchat mladým a vést s nimi konstruktivní dialog. A to zejména ve světle skutečnosti, že mladí Češi (ve věku 18–34 let) se k členství své země v EU staví nejméně pozitivně z celé střední Evropy, jak ukázal nedávný průzkum.

Sdílet praktické poznatky, prezentovat názor mladých a nebát se diskutovat o evropských tématech napříč různými obory je nesmírně důležité, a v tom vidím přidanou hodnotu tohoto sborníku. Výběr evropských témat je sice na studentech, ale Zastoupení Evropské komise v ČR jim může pomáhat s obsahem. Budeme se snažit i nadále poskytovat ucelené a objektivní informace o EU, připravovat zajímavé debaty, jako

je například Café Evropa, nebo jiná diskuzí fóra s odborníky na evropská témata a vysvětlovat, jak a v čem může EU občanům pomoci.

Nechceme stát stranou a říkat, že se nás to netýká. A rozhodně ne v roce 2018, kdy si připomínáme 100 let od vzniku samostatného československého státu a kdy jsou pojmy jako svoboda, nezávislost nebo spolupráce opět v centru pozornosti. Přála bych si, aby příštích sto let bylo pro Čechy něčím, na co by mohli být patřičně hrdí, ať už ve vztahu ke svým evropským sousedům nebo k těm světovým.

Byla bych ráda, kdyby se do debat o evropských a celosvětových tématech zapojilo více mladých lidí. Pevně věřím, že se sborník *Laboratoř Evropské unie* stane prostorem, kde budou studenti sdílet své neotřelé myšlenky a názory, které osobně vnímají jako důležité.

Na závěr bych chtěla poděkovat všem, kteří zaslali své příspěvky do tohoto projektu, a také hodnotitelům jednotlivých prací.

Dana Kovaříková
vedoucí Zastoupení Evropské komise
v České republice

Úvod

Diplomová práce je pro každého studenta náročným dílem, které vzniká postupně. Je to výstup, který nejen prokazuje studentovy schopnosti samostatně pracovat, analyzovat a vyvozovat závěry, ale také ukazuje, jak je student schopen pracovat s teorií a poznatky, které za studium získal. Diplomová práce rovněž odráží připravenost studenta pracovat ve vystudovaném oboru. Kromě jiného je možno z diplomové práce vyčíst náročnost a přístup k hodnocení pracoviště/univerzity, na kterém student studium absolvoval. V případě studia evropské politiky, ekonomiky, společnosti – oborů spjatých s Evropskou unií jako takovou – je příprava diplomové práce velkou výzvou. Dynamická Evropa nabízí v různých souvislostech nejen obrovské množství námětů na přípravu diplomové práce, ale také umožňuje studentovi prezentovat často originální perspektivu na vybranou problematiku. Proto je nesmírně zajímavé sledovat, jak je student schopen nahlédnout na téma, které se neustále vyvíjí.

Cílem pravidelné soutěže o nejlepší diplomovou práci v oblasti EU je přilákat autory – studenty, kteří svou diplomovou práci obhájili na téma problematiky EU. Projekt též vytváří prostor pro nové myšlenky, které studenti ve svých pracích nabízejí. V tomto kontextu se projekt snaží podnítit aktivní debatu o evropských záležitostech mezi vysokoškolskými studenty a zvýšit jejich celkový zájem o dění na úrovni Evropské unie i na mezinárodní úrovni jako takové. Pevně také věříme, že autorům, jejichž kvalitní práce jsou součástí této publikace, napomůže v jejich kariéře.

Tento projekt, *Laboratoř Evropské unie: sborník nejlepších diplomových prací s tematikou EU*, vyhlášený a financovaný Zastoupením Evropské komise v České republice ve spolupráci s Odborem informování o evropských záležitostech Úřadu vlády České republiky, je realizován Katedrou světové ekonomiky Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze ve spolupráci s Centrem evropských studií VŠE a zástupci dalších univerzit / vysokých škol v ČR.

Soutěž má přísná pravidla, která dbají na to, aby byly vybrány ty nejlepší práce. Přihlášené sylaby prací jsou hodnoceny nezávislou komisí. Hodnotící komise určí deset prací, které budou publikovány, a také pořadí tří nejlepších prací, jejichž autoři navíc získají finanční odměnu. Výběr jednotlivých sylabů má náročná kritéria, která sleduje každý hodnotitel. Jde o stanovení cílů, hypotéz a jejich naplnění; použité metody; obsahovou správnost a hloubku provedené analýzy; schopnost argumentace a kritického myšlení; citace a práci se zdroji; formální úpravu, jazykovou a stylistickou úroveň. Sylaby nejlepších diplomových prací jsou pak vydávány v tomto uceleném sborníku. Tento sborník je výsledkem soutěže, která se uskutečnila v druhé polovině roku 2017 (10. kolo).

Texty jsou publikovány v originálním znění a byly upraveny jen sporadicky. Sylaby také prošly kontrolou jazykové správnosti Evropské komise – Úřadu pro publikace. Práce nebyly nijak pozměňovány ani sjednocovány, aby byla zachována různorodost přístupu, která se na jednotlivých vysokých školách může lišit. Celkové znění jednotlivých prací je veřejné a je k nalezení na webových stránkách uvedených při každém sylabu.

Pořadí prací, které byly ohodnoceny finanční odměnou, je následovné:

1. Tomáš Hrabal, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, obor Evropská studia
2. Renata Vráblová, Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta, obor Eurospráva
3. Dominik Rusinko, Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, obor Hospodářská politika

Jarolím Antal
koordinátor projektu
Laboratoř Evropské unie

INFLATION CONVERGENCE IN THE EUROPEAN UNION: THE EFFECT OF MONETARY REGIMES, THE GLOBAL FINANCIAL CRISIS AND THE ZERO LOWER BOUND

Mgr. Václav Brož

Institut ekonomických studií, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Václav Brož

Abstrakt:

Synchronizace inflačních cyklů je jednou z podmínek teorie optimální měnové oblasti, a jelikož bude jednoho dne valná většina členských států EU používat euro, zdá se analýza konvergence jejich měr inflace jako rozumná i z dnešního pohledu. Používáme data pro měřítko harmonizovaného indexu spotřebitelských cen, jakož i velmi flexibilní model zdánlivě nesouvisejících regresí a podáváme důkaz o všeobecně rozšířeném, setrvalém a robustním výskytu konvergence inflace v celé EU mezi lety 1999 a 2016. Navíc nám naše metodologie umožňuje zahrnout do modelu řadu dummy proměnných indikujících konkrétní období s možným dopadem na konvergenci inflace. V tomto smyslu ukazujeme, že měnové režimy zaměřené na cenovou stabilitu (inflační cílování, opatření omezující pohyb měnového kurzu) mají příznivý dopad, období globální finanční krize a nulové dolní meze se obecně nejeví jako rušivé, zatímco efekt zavádění společného evropského práva zůstává nejistý. Naše hlavní závěry implikují, že synchronizace inflace zřejmě nepředstavuje problém pro další rozšíření eurozóny.

Abstract:

Synchronisation of inflation cycles is one of the assumptions of optimum currency area theory, and as the vast majority of the countries of the European Union will have adopted the common currency at some point in the future, it is reasonable to analyse

their inflation convergence even nowadays. Using the harmonised index of consumer prices and employing the highly flexible, seemingly unrelated regressions model built on carefully specified augmented Dickey-Fuller tests, we uncover a widespread, sustained and robust occurrence of inflation convergence throughout the EU between 1999 and 2016. Moreover, this methodology allows us to include several dummy variables indicating specific periods with a potential impact on the process of inflation convergence. In this sense, we show that price-stability-oriented monetary regimes (inflation targeting, restrictive exchange rate arrangements) seem to have a contributive effect. The periods of the global financial crisis and the zero lower bound generally do not exhibit a distortive effect, while the impact of implementing *acquis communautaire* remains unclear. Our main conclusions imply that inflation synchronisation does not seem to pose a challenge for further enlargement of the euro area.

Klíčová slova:

konvergence inflace, Evropská unie, globální finanční krize, nulová dolní mez, monetární režim

Klasifikace JEL:

C32, E31, E58, F45, G01, K33

Diplomová práce je dostupná zde:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/177820/>

Úvod

Proces měnové integrace v Evropě vstoupil do nové fáze v souvislosti se zavedením společné evropské měny euro v roce 1999. V současné době používá euro 19 z 28 členských států Evropské Unie (EU) a dá se předpokládat, že se tento počet bude nadále zvyšovat, na základě podmínek stanovených v Maastrichtské smlouvě. Jinými slovy lze předpokládat, že

drtivá většina členských států EU (kromě Dánska, Švédska a Velké Británie) bude někdy v budoucnu používat společnou evropskou měnu.

Závažným tématem v takovémto uskupení států je proces konvergence měr inflace napříč jednotlivými státy, jak to říká teorie optimální měnové oblasti (De Grauwe, 2010). Na toto téma byla provedena řada studií, ale výzkumné články se typicky liší co do skupiny uvažovaných zemí, v definici referenčního měřítka inflace (benchmarku), časovém vymezení analýzy a samozřejmě také ve výsledcích.

Tato diplomová práce přispívá k literatuře na téma konvergence inflace v Evropě v několika směrech. Zaprvé se zaměřujeme na celou EU, nikoli pouze na eurozónu či nové členské země EU, přičemž toto geografické vymezení analýzy je umožněné právě podmínkami Maastrichtské smlouvy. Zadruhé, analýza je provedena na datech z let 1999 až 2016, přičemž pouze malá část studií se věnuje této tematice v období po finanční krizi v roce 2008 a v době úrokových sazeb na nulové dolní mezí. Zatřetí, v analýze se rovněž věnujeme odhadu efektu typu měnového režimu a procesu přijímání evropského práva (*acquis communautaire*) na konvergenci inflace v EU.

K analýze používáme data o harmonizovaném indexu spotřebitelských cen (HICP) z databáze Eurostat a jako hlavní metodu výzkumu používáme odhad za pomoci zdánlivě nesouvisejících regresí založených na rozšířeném Dickey-Fullerově testu. V tomto modelovém přístupu uvažujeme, že šoky působící na jednotlivé členské státy jsou korelované, což je realistická podmínka pro členské státy EU. Efekty jednotlivých faktorů pak zkoumáme přidáním dummy proměnných do specifikace samotného modelu ¹.

¹ Dummy proměnnou se rozumí proměnná, která nabývá hodnoty nula nebo jedna: hodnoty nula typicky v období, kdy se určitý jev nekoná, a hodnoty jedna v době, kdy se určitý jev koná. Tak lze zkoumat efekt uvažovaného jevu.

Ve své analýze se snažíme najít odpověď na následující výzkumné otázky. Zprvė nás zajímá, zda lze najít důkaz o slabší konvergenci měř inflace v období po finanční krizi v roce 2008. Na jednu stranu mohl tento proces zeslábnout v důsledku evropské dluhové krize, na druhou stranu je stejně tak možné, že proces nebyl narušen z důvodu soudržnosti států EU, neboť většina z nich se stala členy EU nejpozději v roce 2004, tedy 4 roky před vypuknutím finanční krize (Lee and Mercurelli, 2014). Zadruhé se díváme na vliv typu měnového režimu na konvergenci měř inflace v EU. Literatura tvrdí, že pokud určitá skupina sdílí měnový režim – nebo jsou si navzájem tyto režimy velmi podobné – může dojít ke konvergenci inflace (Kočenda a Varga, 2017). Na druhou stranu je faktem, že země mimo eurozónu si *a priori* nevybírají měnový režim, aby se přiblížily podmínkám, které vytváří Evropská centrální banka (ECB). Zatřetí pak analyzujeme vliv přijímání evropského práva (*acquis communautaire*) na konvergenci inflace. Je možné, že již v tomto období docházelo k postupnému přibližování měř inflace nových členských států EU k mírám inflace členských států původních². Na druhou stranu byly dopady přijímání *acquis* v každém státu odlišné, zejména co se týče intenzity prováděných reforem, proto nelze vliv tohoto faktoru považovat za jednoznačný.

V diplomové práci uvádíme několik typů odhadů – pro všechny členské státy, odděleně pro období před finanční krizí a po ní, jakož i zvláště pro původní a nové členské státy EU. Rovněž používáme jako kontrolní odhad data založená na měřítku indexu spotřebitelských cen (CPI) a ukazateli jádrové inflace.

Tento sylabus je strukturovaný následovně. Nejdříve je krátce shrnuta literatura na téma konvergence inflace v EU. Následně provádíme diskuzi nad svým vzorkem dat,

² Za nové členské státy považujeme státy, které do EU vstoupily v roce 2004 a později. Za původní členské státy pak ty, které byly členy EU před rokem 2004.

proměnnými použitými v analýze a výzkumnými otázkami. Dále krátce představujeme metody použité pro analýzu. Poslední část předkládá naše výsledky. Závěr pak shrnuje nejdůležitější zjištění práce a nové poznatky vztahující se k našim výzkumným otázkám.

1. Literatura o konvergenci inflace v Evropě

Jak již bylo naznačeno: literatura o konvergenci inflace v Evropě je velmi různorodá, neboť autoři se zaměřují na různé vzorky zemí, používají různé metody, a samozřejmě také dostávají různé výsledky. V diplomové práci rozlišujeme literaturu na tři skupiny: na téma konvergence inflace v EU, v eurozóně a v rámci skupiny zemí, které by se měly podle Maastrichtské smlouvy členy eurozóny stát. Pro každou skupinu krátce shrneme nejdůležitější práci na danou problematiku.

Zprvė, konvergenci měř inflace v EU se zabývá článek od autorů Kočendy a Papella (1997). Autoři ukazují, že míry inflace většiny zemí EU (15 členů) konvergují k průměrné míře inflace; konvergence je navíc silnější pro země participující v evropském mechanismu směnných kurzů (Exchange Rate Mechanism). Navíc autoři dochází k závěru, že lze „importovat“ nízkou inflaci ze zemí, které vykazují vzorné makroekonomické chování (např. Německo).

Zadruhé, konvergenci měř inflace v eurozóně se zabývá článek od autorů Lopezové a Papella (2012). Autoři tohoto článku odhalují, že proces konvergence inflace mezi zakládajícími členy eurozóny urychlilo přijetí Maastrichtské smlouvy, jakož i zavedení společné evropské měny. Zároveň autoři ukazují, že finanční krize tento proces nenarušila.

Zatřetí, Kočenda et al. (2006) zkoumají proces konvergence měř inflace nových členských zemí EU vzhledem k benchmarku založeném na maastrichtském kritériu. Autoři uvádí, že takový výzkum je relevantní v souvislosti s budoucím členstvím těchto zemí v eurozóně. Zároveň se autoři věnují otázce působení režimu inflačního cílování v nových členských

státech EU pro proces konvergence inflace. Hlavním výsledkem autorů je zjištění, že se novým členským státům EU povedlo mezi lety 2000 a 2005 snížit svoje míry inflace na úroveň měr inflace původních členských států EU. To implikuje, že se vývoj v nových členských státech příliš neliší od vývoje v zemích, jejichž měnová politika je určována Evropskou centrální bankou. Výsledky tak nepřímě hovoří ve prospěch inflačního cílování jako prostředku pro navození konvergence mezi mírami inflace nových a původních členských států EU.

Závěrem shrnutí literatury je, že v poslední době nebyla zpracována analýza zabývající se problematikou konvergence měr inflace na úrovni celé EU a explicitně pak v období po finanční krizi v roce 2008. Také doposud nebyla provedena analýza, která by zkoumala vliv řady faktorů, které na konvergenci vliv mohou mít – jako například proces implementace společného evropského práva, období nulové dolní meze úrokových sazeb nebo typu měnového režimu. Tuto mezeru se snaží tato diplomová práce zaplnit.

2. Data, proměnné a výzkumné otázky

Pro účely své analýzy jsme sestrojili vzorek dat s měsíční frekvencí pro všech 28 členských států EU. Časové vymezení naší analýzy je od ledna 1999 – kdy byla společná evropská měna zavedena jako účetní jednotka – do roku 2016.

Klíčovou proměnnou naší analýzy je tzv. inflační diferenciál. Ten se spočítá jako rozdíl míry inflace v určité členské zemi a průměrné míry inflace v celé EU v daném měsíci. V diplomové práci na úvodních ilustrativních grafech ukazujeme, že míry inflace se zejména v druhé polovině vzorku chovají podobně, navíc v poslední době (roky 2014 až 2016) se míry inflace napříč Evropou nacházely na rekordně nízkých hodnotách po rekordně dlouhou dobu. Rovněž diskutujeme, proč je harmonizovaný index spotřebitelských cen (HICP) vhodnější měřítko pro naši analýzu než index spotřebitelských cen (CPI). HICP je totiž explicitně zmíněn v Maastrichtské smlouvě, navíc se definice indexu CPI liší napříč zeměmi.

Jako první důležitý faktor pro otázku konvergence inflace v EU identifikujeme typ měnového režimu. Konkrétně uvažujeme dva, které lze shodně popsat souslovím, že se zaměřují na vytvoření cenové stability – jde o inflační cílování a opatření omezující pohyb měnového kurzu. Inflační cílování je měnový režim, který od centrální banky vyžaduje, aby k dosažení veřejně vyhlášeného inflačního cíle použila všechny možné konvenční i nekonvenční prostředky. Snahou inflačního cílování je nastolení cenové stability, která má následně podpořit stabilitu celého hospodářství. Země EU mají s inflačním cílováním značné zkušenosti – a nejde jen o Evropskou centrální banku, inflaci cíluje i četné země střední a východní Evropy (např. Česká republika, Polsko, Maďarsko, Rumunsko), ale i Švédsko nebo Velká Británie. Co se týče druhého měnového režimu zaměřeného na cenovou stabilitu, opatření omezující pohyb měnového kurzu, tento režim v současné době praktikuje Bulharsko, Dánsko a Chorvatsko. Podstatou tohoto režimu je navázání měnového kurzu na kurz země s příznivými makroekonomickými podmínkami, kterých chce navazující země rovněž dosáhnout (Kočenda a Papell, 1997). Všechny tři zmíněné země – Bulharsko, Dánsko a Chorvatsko – jsou pak navázané na dění v eurozóně. Ve své analýze se snažíme zjistit (Hypotéza č. 1), zdali výše zmíněné měnové režimy přispívají ke konvergenci či ne. Pro země eurozóny lze inflační cílování považovat za prostředek, který by měl ke konvergenci přispět, neboť je to jeden z nástrojů Evropské centrální banky, která o konvergenci měř inflace v eurozóně pečuje. Dále je dobré si uvědomit, že i země mimo eurozónu operující pod inflačním cílováním mají velmi podobné hodnoty inflačního cíle jako ECB (typicky kolem 2 %). Dohromady to může znamenat, že měnové režimy zaměřené na cenovou stabilitu přispívají ke konvergenci inflace v EU.

Jako druhý faktor konvergence uvažujeme finanční krizi v roce 2008. Jako zlomový okamžik uvažujeme pád investiční banky Lehman Brothers v září 2008 (Von Hagen et al., 2011). Ve své analýze testujeme (Hypotéza č. 2), zda byla konvergence

inlace silnější nebo slabší v pokrizovém období. Finanční krize měla totiž na různé členy EU různý dopad co do vývoje ukazatele hrubého domácího produktu, tím pádem lze očekávat, že měla i rozdílný dopad na vývoj měr inflace. Na druhou stranu je možné, že faktory jako obchod přispěly ke vzájemné integraci členských zemí EU, i co do měr inflace, a finanční krize tento vývoj nedokázala zvrátit (Lee and Mercurelli, 2014).

Třetí faktor konvergence představuje období, kdy se úrokové sazby nachází na nulové dolní mezi. Pojem nulové dolní meze není v literatuře příliš ukotvený, ale jako číselná hranice se obvykle udává hodnota 0,5 % (Kočenda a Varga, 2017). V současné době se drtivá většina členských států EU nachází v situaci nulové dolní meze úrokových sazeb – úrokové sazby jsou rekordně nízké po rekordně dlouhou dobu. Také stojí za pozornost, že zatím žádná země EU – kromě Švédska v roce 2010 – se z této situace nedokázala dostat. Nulovou dolní mez do své analýzy zahrnujeme, jelikož se má za to, že provádění měnové politiky – a tedy i ovlivňování vývoje míry inflace – je v období nulové dolní meze složitější než v normálních časech (Ball, 2013). Proto se snažíme zjistit, zdali byl proces konvergence inflace v EU v období nulové dolní meze silnější či nikoli (Hypotéza č. 3).

Za poslední faktor konvergence inflace v EU pokládáme proces přijímání společného evropského práva (*acquis communautaire*) novými členskými státy EU před jejich vstupem do EU po přelomu tisíciletí. Pro většinu členských států, které vstoupily do EU v roce 2004, tento proces trval mezi koncem prosince 1998 a prosincem 2002. Přijímání společného evropského práva mohlo ovlivnit konvergenci měr inflace nových členských zemí EU vůči mírám inflace původních členských zemí EU prostě jako vedlejší produkt širokých harmonizačních opatření, v rámci kterých se nové členské státy EU musely přiblížit v mnoha ohledech evropským standardům. Na druhou stranu lze efekt *acquis* těžko považovat jako přímočarý, neboť intenzita reforem se v jednotlivých nových státech EU lišila, což mohlo mít i rozdílný dopad do vývoje měr

inflace. Proto se ptáme, zda přijímání evropského práva novými členskými státy EU přispělo ke konvergenci jejich měr inflace k mírám inflace původních členských států EU (Hypotéza č. 4).

Všechny výzkumné otázky jsou zkoumány pomocí přidání dummy proměnných do naší hlavní ekonometrické specifikace, kterou představíme v další kapitole.

3. Metodologie

Naše metoda v podstatě navazuje na metodu použitou v článku od autorů Lopezové a Papella (2012) a dále ji rozšiřuje. Jádrem naší metody je založené na upraveném Dickey-Fullerově testu zasazeném do rámce zdánlivě nesouvisejících regresí. Tento přístup nám umožňuje uvažovat, že šoky působící na jednotlivé země naší analýzy – tedy 28 členských států EU – jsou korelované, což se *a priori* zdá jako rozumná podmínka. Zároveň tento modelový přístup dovoluje, že míra konvergence je v různých zemích různá, což se taktéž jeví realisticky, uvažujeme-li, že v našem vzorku dat jsou jak původní, tak nové členské země EU.

Přístup z článku Lopezové a Papella (2012) rozšiřujeme přidáním dummy proměnných do specifikace svého modelu tak, abychom byli schopni otestovat své výzkumné otázky. V praxi probíhá odhad našeho modelu následovně. Nejdříve dojde k určení optimálního zpoždění pro každou časovou řadu inflačního diferenciálu pro upravený Dickey-Fullerův test. Následně je odhadnuta korelační matice reziduí, která zachycuje vztah mezi šoky působícími na jednotlivé země. V posledním kroku je pak odhadnutý samotný model:

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + \rho_i y_{it-1} + \sum_{l=1}^L \beta_{il} \Delta y_{it-l} + \gamma_i Z_{it} + \varepsilon_{it},$$

kde $i = 1, \dots, 28$ (počet zemí EU) a $t = 1, \dots, 216$ (počet měsíců od ledna 1999 do prosince 2016), y_{it} značí inflační diferenciál, ρ_i míru konvergence pro zemi i , L optimální počet zpoždění, Z množinu dummy proměnných a ε_{it} je proces bílého šumu,

o kterém se uvažuje, že $(\varepsilon_{it}, \dots, \varepsilon_{Nt})$ mají kovariační matici Σ , která musí být odhadnuta. Jako hlavní výstup analýzy získáme odhady koeficientů ρ_i a γ_i spolu s odhadem směrodatných chyb, které nám umožňují odvodit příslušné t-statistiky. Můžeme tak v konečném důsledku dát na jisté hladině významnosti verdikt o výskytu konvergence měř inflace v EU, jakož i o vlivu různých faktorů na tento proces.

4. Výsledky

Před prezentováním výsledků samotných odhadů diskutujeme dvě zásadní skutečnosti pro svou analýzu: otázku strukturálních zlomů a otázku, jaký typ upraveného Dickey-Fullerova testu máme zvažovat pro inflační diferenciál každé země z vzorku dat. Zaprvé uvádíme, že výskyt strukturálních zlomů typicky vede k vychýlení odhadu směrem k nezamítnutí nulové hypotézy neexistence konvergence (Kočenda a Černý, 2015). Na druhou stranu nám metoda zdánlivě nesouvisejících regresí může v tomto ohledu pomoci, pokud se strukturální zlomy vyskytují přibližně ve stejnou dobu – což testujeme a ukazujeme jako opodstatněné. Zadruhé diskutujeme, že je důležité pro každou zemi zvolit vhodný typ upraveného Dickey-Fullerova testu: buď s konstantou i lineárním časovým trendem, nebo jen s konstantou či ani s jedním prvkem. Tato volba má zásadní dopad co do velikosti kritických hodnot upraveného Dickey-Fullerova testu, což má následně vliv na případné zamítnutí hypotézy neexistence konvergence.

Provádíme několik odhadů, vždy za použití metody zdánlivě nesouvisejících regresí, ale měníme složení skupiny zemí, u nichž analyzujeme výskyt konvergence měř inflace, jakož i časové vymezení analýzy.

Zaprvé ve svém hlavním odhadu pracujeme se všemi 28 členskými státy EU v časovém rozmezí od roku 1999 do roku 2016. Naše výsledky naznačují, že konvergence měř inflace vzhledem k průměrné míře inflace je rozšířená po celé EU; kromě Malty, Německa a Rakouska konverguje všech zbylých 24 měř inflace. Nejvyšší koeficienty konvergence vykazují

některé nové členské státy EU (např. Česká republika, Chorvatsko, Kypr), ale i některé původní členské státy (např. Belgie, Dánsko, Lucembursko). Naše závěry implikují, že současné složení EU je na tom dobře, co se týče synchronizace měr inflace – což je jedna z důležitých podmínek dobrého fungování budoucí široké měnové unie, tak jak ji implikuje znění Maastrichtské smlouvy. Co se týče faktorů konvergence, ukazujeme, že ani finanční krize, ani období úrokových sazeb na nulové dolní mezi nenarušilo proces konvergence. Zároveň výsledky našich odhadů naznačují, že proces přijímání společného evropského práva měl povětšinou pozitivní vliv na konvergenci měr inflace nových členských zemí EU směrem k průměrné míře inflace zemí EU. Nakonec také ukazujeme, že vliv měnových režimů zaměřených na cenovou stabilitu je relativně příznivý pro konvergenci inflace, navíc dostáváme tyto výsledky jak pro původní (např. Belgie, Dánsko, Itálie), tak pro nové členské státy EU (např. Česká republika, Maďarsko, Slovinsko).

Zadruhé prezentujeme výsledky pro odhady v časovém okně od roku 1999 do roku 2008 (období před finanční krizí) a od roku 2009 do roku 2016 (období po finanční krizi). Tato specifikace je zvolena z důvodu strukturálního zlomu právě v důsledku počátku finanční krize. Zjišťujeme, že výskyt konvergence inflace byl rozšířenější v období po finanční krizi. V předkrizovém období nekonvergovaly země jak ze skupiny nových členských států EU (např. Litva, Rumunsko), tak i ze skupiny původních členských zemí EU (např. Irsko, Španělsko). Nejvyšší koeficienty konvergence jsou pak zaznamenány právě v nových členských státech EU. Zároveň se ukazuje, že efekt *acquis* není tak přímočarý, jak se zdálo z hlavního odhadu.

Zatřetí odhadujeme model pro určení výskytu konvergence inflace odděleně pro původní a nové členské státy EU. Zde dostáváme jasné důkazy o pozitivním vlivu měnových režimů zaměřených na konvergenci, ale zároveň získáváme statisticky významné zjištění o neblahém vlivu finanční krize na konvergenci inflace napříč těmito dvěma skupinami. Jelikož se

ale jedná pouze o doplňující odhad, dáváme přednost v interpretaci efektu finanční krize výsledkům z hlavního odhadu, kde se ukazuje finanční krize jako nepříliš škodlivá pro proces konvergence.

Konečně co se týče testů robustnosti, ukazujeme, že výsledky našeho hlavního odhadu jsou stabilní vůči použití tzv. bootstrap metody odhadu směrodatných chyb. Také provádíme odhad za použití měřítka jádrové inflace namísto HICP, který zahrnuje i volatilní ceny energií a jídla. I zde však dostáváme přesvědčivé důkazy o výskytu konvergence měr inflace napříč celou EU.

Závěr

Synchronizace inflačních měr je důležitým aspektem pro měnovou unii, a jelikož by měla valná většina členských států EU používat v budoucnosti společnou evropskou měnu – na základě Maastrichtské smlouvy – není od věci zkoumat konvergenci měr inflace v celé EU již nyní. Literatura analyzující otázku konvergence inflace v Evropě je rozsáhlá, ale liší se v mnoha ohledech – v analyzovaném vzorku zemí, v použité metodě, a přirozeně také co do výsledků.

Tato diplomová práce přispívá k dosavadní literatuře tím, že provádíme analýzu pro všech 28 členských států EU, na vzorku dat založeném na měřítku harmonizovaného indexu spotřebitelských cen, a to v období od roku 1999 do roku 2016. Kromě toho zkoumáme, jakým způsobem se řada faktorů – od finanční krize, přes období nulové dolní meze a typ měnového režimu, po proces přijímání společného evropského práva (*acquis communautaire*) – promítá právě do konvergence měr inflace v EU. Pro analýzu používáme metodu zdánlivě nesouvisících regresí založených na upraveném Dickey-Fullerově testu, přičemž faktory potenciálně ovlivňující konvergenci jsou zachyceny pomocí dummy proměnných v modelu.

Výsledky naší analýzy hovoří ve prospěch všeobecně rozšířeného, setrvalého a robustního výskytu konvergence inflace v celé EU mezi lety 1999 a 2016. Dále ukazujeme, že

měnové režimy zaměřené na cenovou stabilitu (inflační cílování, opatření omezující pohyb měnového kurzu) mají příznivý dopad na konvergenci inflace, období globální finanční krize a nulové dolní meze se obecně nejeví jako rušivé ve vztahu ke konvergenci inflace, zatímco efekt zavádění společného evropského práva zůstává nejistý.

Naše hlavní závěry lze vysvětlit následujícím způsobem. Zdá se, že konvergence inflace v EU byla setrvalá v období po finanční krizi v roce 2008, jelikož měl tento proces silné základy z předkrizového období – většina států EU se stala členy EU nejpozději v roce 2004. Co se týče vlivu měnových režimů zaměřených na cenovou stabilitu, výsledky analýzy ukazují, že skutečnost, že určité země sdílí monetární režim, nebo mají navzájem velmi podobné cíle měnové politiky, může přispět ke konvergenci měr inflace těchto zemí. Zjištění ohledně vlivu přijímání *acquis* lze vysvětlit tím, že reformy spojené s přípravami na vstup do EU měly v různých zemích různé dopady – proto nenacházíme univerzální efekt tohoto faktoru na konvergenci inflace v EU.

Provádíme rovněž doplňkové analýzy, které mají potvrdit či vyvrátit výsledky našich hlavních odhadů. Zaprvé tak rozdělujeme svůj vzorek na období před finanční krizí (1999–2008) a po ní (2009–2016) a zjišťujeme, že větší počet zemí konverguje v pokrizovém období. To potvrzuje závěry z hlavního odhadu, že finanční krize nebyla faktorem, který by zásadně narušil proces konvergence inflace v EU, což je podobné závěrům Leeho a Mercurelliho (2014). Dále provádíme analýzu odděleně pro původní a nové členské státy EU a podáváme silný důkaz o výskytu konvergence v obou těchto skupinách, jakož i o kladném vlivu měnových režimů zaměřených na cenovou stabilitu.

Naše hlavní závěry jsou rovněž robustní vůči použití měřítka jádrové inflace místo měřítka harmonizovaného indexu spotřebitelských cen a celkově říkají, že míry inflace členských států vesměs konvergují k průměrné míře inflace napříč všemi 28 členskými zeměmi. Z toho lze vyvodit, že synchronizace

inflace zřejmě nepředstavuje problém pro další rozšiřování eurozóny.

Použitá literatura

- BALL, L. M. 2013. „The case for four percent inflation.“ *Central Bank Review*, 13(2), 17.
- De GRAUWE, P. 2010. „The euro experience and lessons for the GCC currency union.“ *Currency Union and Exchange Rate Issues: Lessons for the Gulf States*: 70–82.
- KOČENDA, E., A. ČERNÝ. 2015. *Elements of time series econometrics: An applied approach*. 3 ed. Praha: Karolinum Press.
- KOČENDA, E., D. H. PAPELL. 1997. „Inflation convergence within the European Union: A panel data analysis.“ *International Journal of Finance & Economics* 2(3): 189–198.
- KOČENDA, E., A. M. KUTAN, T. M. YIGIT. 2006. „Pilgrims to the Eurozone: How far, how fast?“ *Economic Systems* 30(4): 311–327.
- KOČENDA, E., B. VARGA. 2017. „The impact of monetary strategies on inflation persistence.“ Vydě v *International Journal of Central Banking*
- LEE, K.-S., F. MERCURELLI. 2014. „Convergence in the core Euro Zone under the Global Financial Crisis.“ *Journal of Economic Integration*: 20–63.
- LOPEZ, C., D. H. PAPELL. 2012. „Convergence of Euro area inflation rates.“ *Journal of International Money and Finance* 31(6): 1440–1458.
- Von HAGEN, J., L. SCHUKNECHT, G. WOLSWIJK. 2011. „Government bond risk premiums in the EU revisited: The impact of the financial crisis.“ *European Journal of Political Economy* 27(1): 36–43.

BOJ PROTI KORUPCI PŘI ZNEUŽÍVÁNÍ FONDŮ EVROPSKÉ UNIE: PŘÍPADOVÁ STUDIE ROP SEVEROZÁPAD

Ing. Ellen Frodlová

*Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních
vztahů, studijní obor Evropská integrace*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Ellen Frodlová

Abstrakt:

Tato diplomová práce se věnuje tematice korupce a zneužívání finančních zdrojů, které plynou z fondů Evropské unie. Primárně se zaměřuje na analýzu Regionálního operačního programu Severozápad, na jehož konci stála rozsáhlá korupční kauza. Ta měla za následek jak pozastavení vyplácení dotací z Evropské unie, tak změnu způsobu zadávání zakázek v dalším programovém období, ale také otevření otázky současných trendů v korupci v České republice. Cílem práce bylo identifikovat místa při zneužívání evropských fondů, začlenit korupční skandál ROP Severozápad do souvislosti se současnými trendy korupce v České republice a navrhnout základní opatření, která by v budoucnu mohla zabránit zneužívání evropských dotací. Cíl práce byl dosažen analýzou systému operačního programu, který byl vypsán pro roky 2007–2013. Bylo zjištěno, že systém byl účelově nastaven tak, aby bylo možno v případě potřeby manipulovat pořadím vítězných projektů, a tudíž nespravedlivě rozdělit finanční prostředky čerpané z fondů Evropské unie.

Abstract:

This thesis focuses on corruption and misuse of financial funds from the European Union. It primarily analyses Regional Operation Programme North-West (ROP Severozápad), which ended with a massive corruption affair. The affair led to the suspension of payments from the European Union and a change in the assignment of projects in the next programme period, but also opened up the question of current trends in corruption in the Czech Republic. The main aim of the thesis

was to identify the most dangerous spots that lead to misuse of European funds, connect the corruption affair with current corruption trends in the Czech Republic and suggest basic activities that could prevent the misuse of European subsidies in the future. The aim was achieved via analysis of the operation programme that ran from 2007-2013. It was discovered that the system was purpose-built so that the local politicians could manipulate with the order of winning projects and thus unfairly distribute the financial funds from the European Union.

Klíčová slova:

fondy Evropské unie, ROP Severozápad, korupce, boj s korupcí

Klasifikace JEL:

D73

Diplomová práce je dostupná zde:

<https://vskp.vse.cz/eid/69462>

Úvod

Se vstupem do Evropské unie se České republice otevřela možnost čerpat z dotací z fondů Společenství. Zatímco však měly sloužit k rozvoji regionů s úmyslem odstranit regionální disparity či podpoře malých a středních podnikatelů, v některých případech byly ve velkém měřítku zneužívány propracovanými korupčními systémy, a tudíž se původní záměr minul s účinkem.

Diplomová práce se zabývá korupcí, se kterou se můžeme setkávat při zneužívání evropských fondů, konkrétně pak problematikou operačního programu ROP Severozápad, při kterém došlo ke škodě v řádu miliard korun. Odhalení právě této kauzy totiž poukázalo na další řadu systémových chyb, které poškozují zájmy jak České republiky, tak i Evropské unie.

Cílem práce je identifikovat problematická místa při zneužívání evropských fondů, začlenit korupční skandál ROP Severozápad do souvislosti se současnými trendy korupce v České republice, navrhnout základní opatření, která by zabránila

zneužívání evropských dotací v budoucnu, a odpovědět na následující výzkumné otázky:

- Lze definovat kritéria rozdělování evropských dotací neutrálně, ale zároveň funkčně?
- Byl v případě korupčního skandálu ROP Severozápad systém již od samotného počátku nastaven účelově tak, aby se dal v případě potřeby zneužít, případně jakým způsobem? Můžeme tedy mluvit o důmyslně propracovaném systému korupce, nebo jen individuálnímu selhání jednotlivců?
- Může být řešením v boji s korupcí ve фондах Evropské unie centrálně řízený systém rozdělování dotací či prevence korupce?

V této práci je použita především deskriptivní metoda, analýza a syntéza. Deskriptivní metody je využito především v prvních dvou kapitolách práce, které jsou více teoretické. Ve třetí a čtvrté kapitole jsou analyzovány základní dokumenty, a to projekt ROP Severozápad a auditní zpráva společnosti Deloitte. Za pomoci syntézy je v poslední kapitole identifikován prostor, který dal vzniknout korupční kauze.

1. Pojem korupce a korupce v České republice

První kapitola se věnuje pojmu korupce a jejímu projevu v České republice. Přestože se jedná o jev téměř všudypřítomný, a to nejen z důvodu, že korupční potenciál dřímá v každém z nás, ale také tím, že „se vyskytuje na všech kontinentech, ve všech typech státních útvarů a politických zřízeních, ve všech sférách státní správy a ve všech historických obdobích vývoje lidské civilizace“ (Frič 1999: 9), univerzalita vyprchává v okamžiku, kdy ji chceme definovat, což značně stěžuje i její stíhání.

Právě z tohoto důvodu nelze nalézt jednoduchou a jednoznačnou definici, tudíž autorka cituje několik autorů, kteří se snaží pojem uchopit z nejrůznějších pohledů – pro příklad si uveďme definici autorů Vondráčka a Havrdy

(2013: 14) – „někdo, kdo má jednat ve veřejném zájmu, jedná ve prospěch zájmu soukromého a získává za to neoprávněnou výhodu“.

Dále je v první kapitole korupce více rozváděna. Autorka se zabývá pojmy jako subjekt korupce, její členění, příčiny, důsledky, a vyjmenovává základní nástroje, kterými se korupce měří. Mezi ty nejvýznamnější patří Index vnímání korupce, který pravidelně vyhodnocuje organizace Transparency International, či Index plátců úplatků.

Pro další kapitoly je důležitá podkapitola věnující se prevenci korupce, kde autorka vyjmenovává jednotlivá opatření, která zprůhledňují zacházení s financemi, a tudíž eliminují vznik korupčního jednání – jedná se např. o decentralizaci moci, vytvoření jasného a jednoznačného systému pravomocí a zodpovědností či ochrana svědků a whistleblowerů¹ (Frič, 1999: 23). Je zde také zmíněn způsob, jakým se s korupcí bojuje na vládní úrovni, a to pomocí Vládní koncepce boje s korupcí nebo jednoletých Akčních plánů.

Poslední část první kapitoly je věnována korupci v České republice, a to jak její samotnému ukotvení v českém právním řádu, tak historii výskytu a současné podobě. Autorka uvádí, že při posuzování trestného činu korupce je nutné vycházet z právních úprav příbuzných jevů, jelikož v současné době neexistuje skutková podstata trestného činu korupce. Příkladem jsou trestné činy související s úplatkářstvím (přijetí úplatku, nepřímé úplatkářství), trestné činy úředních osob (zneužití pravomoci úřední osoby), klientelismus a krádež či zneužití veřejného majetku (dotační podvody nebo pletichy

¹ Volný překlad by mohl být „ten, kdo hvízdá na píšťalku“ – osoba, která upozorní instituci nebo orgán oprávněný k prověření či zakročení na nelegitimní, neetické nebo nezákonné praktiky na pracovišti, které se dějí se souhlasem jeho nadřízených a jdou proti veřejnému zájmu či ohrožují veřejnost, přičemž některé verze definice jsou navíc omezeny podmínkou, že upozorňovatel jedná v dobré víře a nesleduje vlastní prospěch a že situaci nelze vyřešit interními mechanismy.

v insolvenčním řízení) a trestné činy se znaky korupčního jednání (zneužití informací a postavení v obchodním styku), a v neposlední řadě také otázka střetu zájmu.

K historii výskytu korupce v České republice je nutné uvést, že ačkoliv se mnozí domnívají, že tento fenomén přišel až s nástupem demokracie po roce 1989, opak je pravdou – v odlišných formách se s ním občané mohli setkat již v době socialismu, a to např. v podobě nomenklatury, neoprávněného využívání veřejného majetku či úmyslného neplnění povinností (Naxera, 2015: 93). S příchodem nového politického režimu je pak spojen pojem klientelismus, praní špinavých peněz a politická korupce (Klíma, 2006: 52).

O současné podobě korupce v České republice pak lze závěrem říci, že je typická otevřenými korupčními sítěmi, využívání klientelistických vazeb s cílem zneužití veřejných prostředků, avšak také vyšší tolerance vůči tomuto zneužívání, a tím pádem i nižší ochota spolupracovat s orgány veřejné moci při jejím potírání (Bureš, 2017).

2. Fondy EU a boj s korupcí na evropské úrovni

Základním nástrojem v boji s odstraňováním nerovností mezi jednotlivými regiony Evropské unie je především regionální politika, která je prováděna prostřednictvím přerozdělování financí, neboli skrz fondy Evropské unie. Ty slouží především k naplnění jednotlivých cílů regionální politiky, které v sedmi-letých programových obdobích spoluvytváří Rada a Evropský parlament (Boháčková, Hrabánková, 2009: 43).

Za účelem efektivního a účelného využívání finančních prostředků byly také stanoveny jednotlivé principy, na nichž je regionální politika založena. Patří mezi ně např. princip solidarity, koncentrace, programového plánování, partnerství, adicionality či subsidiarity (Bajer, Matyáš, 2009: 8).

Regionální politika je dále financována prostřednictvím jednotlivých dotačních fondů, které se dělí na strukturální a investiční (mezi které patří např. Evropský fond pro regionální rozvoj, Evropský sociální fond či Fond soudržnosti) a ostatní

fondy (Fond solidarity a Evropský fond pro přizpůsobení se globalizaci) (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2017).

Co se týče samotného provádění politiky hospodářské, sociální a územní soudržnosti, neboli fungování fondů na úrovni členských států, lze jej považovat za typický model vícestupňového vládnutí – tvůrcem základních strategií rozvoje je Evropská komise, která se poté snaží ve spolupráci s jednotlivými členskými vládami o dosažení jednotlivých cílů. Exekutivy a administrativy jednotlivých států hrají jen koordinační roli. Přímé zacílení podpory mají poté na starosti regionální autority, které čerpají z přímé znalosti problematiky regionů, což se odráží ve tvorbě programů pro podporu jednotlivých oblastí (Lacina, Ostřížek, 2011: 222).

V České republice od jejího vstupu do Evropské unie proběhlo čerpání ve třech programových obdobích. Diplomová práce více rozebírá především období 2007–2013, kdy byl celý systém rozdělování dotací oproti předchozím obdobím značně decentralizován a kdy pro každý program vznikl samostatný úřad, který disponoval řadou kompetencí. Čerpání v tomto období bylo rozděleno do 26 operačních programů, které měly naplnit tři základní cíle – Konvergence, Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost a Evropská územní spolupráce. Pro toto období se České republice nabízelo čerpat přibližně 752,7 miliardy korun. Jelikož operační programy fungovaly na principu spolufinancování, k této částce musela Česká republika přidat zhruba 132,83 miliardy korun (Vlasák, 2008: 84).

Poslední část druhé kapitoly je věnována boji proti korupci na úrovni Evropské unie. Je však nutné si uvědomit, že není žádoucí, aby byla Společenství plně svěřena pravomoc a povinnost bojovat s korupcí a předpokládat, že by to zvládla účinněji než samotné členské státy. Společenství navíc nedisponují policejními orgány, orgány veřejné žaloby ani trestním soudnictvím. Proto boj probíhá spíše na úrovni nepovinných úmluv (jako např. Úmluva o boji proti korupci úředníků Evropských společenství nebo členských států EU z r. 1997, Trestněprávní a občanskoprávní úmluva o korupci z roku 1999)

a preventivní činnosti, kterou zajišťují organizace jako Evropský úřad pro potírání podvodných jednání nebo Služba pro koordinaci protikorupčních operačních aktivit (Štička, 2008: 156).

3. Případová studie ROP Severozápad

Třetí část diplomové práce je věnována především deskripci Regionálního operačního programu Severozápad, který byl jedním ze sedmi regionálních operačních programů vyhlášených v České republice v programovém období 2007–2013. Právě jeho řízení vedlo k rozsáhlé korupční kauze, která měla za následek nejen přechodné pozastavení čerpání z dotačních fondů, ale také nedůvěru v celý systém rozdělování veřejných financí a trestnímu stíhání celé řady účastníků.

Základním dokumentem, který je v této kapitole analyzován, je projekt Regionální operační program NUTS II Severozápad pro období 2007–2013 z roku 2007, který byl připraven tzv. Pracovní skupinou ROP Severozápad a který obsahuje informace jak o samotném regionu, ale také o prioritách a cílech operačního programu, způsobu čerpání a hodnocení.

V projektu je dále popsán systém řízení a kontroly, a to především jednotlivé orgány jako např. Regionální rada regionu soudržnosti Severozápad, její předseda, Výbor Regionální rady, Úřad Regionální rady či dvoustupňový systém auditu.

Stěžejní je popis výběru jednotlivých projektů, za něž je zodpovědný řídicí orgán, neboli Výbor Regionální rady. Samotný proces kontroly a hodnocení projektů je třístupňový a zahrnuje kontrolu formální úplnosti, kontrolu přijatelnosti a vlastní hodnocení projektů dle stanovených hodnotících kritérií. Ta jsou vyhlášována pro každou výzvu zvlášť, avšak každé hodnocení má tři základní fáze:

Fáze 1: Hodnocení způsobilosti žadatele a vlivu projektu na horizontální kritéria – váha 30 %, celkem až 57 bodů. Hodnocení provádí projektoví manažeři.

Fáze 2: Hodnocení technické a finanční kvality projektu – váha 40 %, až 71 bodů. Hodnocení provádí experti.

Fáze 3: Hodnocení potřeby a relevance projektu a jeho přínosu pro rozvoj regionu – váha 30 %, až 30 bodů. Hodnocení provádí tzv. hodnotící komise.

Na hodnocení každého projektu se podílí jak pracovníci Úřadu regionální rady, tak dva nezávislí externí experti. K 30. červnu 2016 bylo z tohoto operačního programu podpořeno 538 projektů za 38,5 miliardy korun (NUTS2SEVEROZÁPAD, 2017).

V poslední podkapitole je popsána korupční kauza, která vypukla v roce 2011 a která ani v době dokončení diplomové práce, ani při vydání sborníku nebyla uzavřena. České republiky byly na základě auditu Evropské unie vyměřeny korekce za pochybení ve výši cca 2 miliard korun (EURACTIV, 2013).

4. Souhrn kritických momentů a návrh hlavních opatření

Poslední kapitola diplomové práce je věnována analýze problematických pochybných bodů v ROP Severozápad. V průběhu vyšetřování se totiž potvrdilo podezření Evropské unie, že se nejedná o selhání jednotlivců, ale o rozsáhlý systém, který byl záměrně od začátku nastaven tak, aby se s ním dalo manipulovat ve prospěch určitých požadovaných projektů a subjektů. Při mapování byla autorce nápomocna zpráva o mimořádném auditu, kterou vypracovala společnost Deloitte a která byla autorkou získána na základě zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Na základě této zprávy bylo zjištěno, že kritická je především třetí fáze hodnocení projektů, a to proto, že kritéria nebyla jasně definována pro jejich objektivní hodnocení a není k dispozici auditní stopa u výběru a prokazatelné kompetence hodnotitelů. Také v prvních dvou fázích byly zjištěny pochybnosti – např. nebylo potřeba dodávat některé stěžejní dokumenty či se body za některá kritéria jeví zpětně jako značně nadhodnocená. Kritizováno je i to, že příjemci a žadatelé neměli k dispozici ani žádný manuál, na základě kterého lze jednoznačně určit, jak hodnotící komise body za jednotlivé kategorie přiděluje. Tato kritéria takto schválil Monitorovací výbor, avšak pochybení při nastaveném

systemu lze nalézt i na straně úředníků Evropské unie, kteří netrvali na stanovení metodik a neodhalili některá ledabyly stanovená kritéria v prvních dvou fázích.

Jaká jsou tedy možná preventivní opatření, která by v budoucnosti nejen v České republice, ale napříč celou Evropskou unií mohla zabránit masivnímu zneužívání pravomocí a rozkrádání financí z Evropské unie? Autorka vyjmenovává několik – např. transparentní procesy s auditní stopou, podle kterých se budou nejen vyhlašovat operační programy, ale i jednotlivé výzvy a ve finále hodnotit i jednotlivé projekty. Dále je nutné ošetřit problematiku střetu zájmů, kterou český právní systém sice definuje, ale nedůsledně dodržuje a vymáhá. Dalším bodem k diskuzi je kladení důrazu na jasnou identifikaci příjemců dotací, čímž by se eliminovali příjemci z daňových rájů či opětovně problematika střetu zájmů, nebo dokonce případy, kdy dotace získá ten, kdo je ze samotného charakteru financování politiky soudržnosti nepotřebuje. V neposlední řadě lze zmínit funkční, ale neutrální stanovení hodnotících kritérií či zaměstnávání osob bez problematické minulosti.

Pro úplnost je třeba zmínit, která opatření již byla přijata. V období 2014–2020 jsou jednotlivé operační programy opětovně řízeny centralizovaně, a to skrz pouze jeden integrovaný operační program, který je spravován Ministerstvem pro místní rozvoj centrálně z Prahy. Přestože se jeho účel nezměnil, jednotlivé žádosti jsou nyní sbírány a vyhodnocovány právě zde. Byl také posílen význam Národního orgánu pro koordinaci, který je odpovědný za čerpání finančních prostředků z fondů Evropské unie.

Závěr

ROP Severozápad se do české historie zapsal ve velmi negativním světle. Odhalil, že decentralizace systému řízení, která měla za cíl přiblížit čerpání evropských dotací co nejvíce koncovým příjemcům, nakonec přinesla chaos a možnost nastavení systému značně netransparentně. Krajská zastupitelstva Ústeckého a Karlovarského kraje si tak vytvořila

systém, podle kterého mohla ovlivňovat rozdělování veřejných financí podle svých představ spřáteleným subjektům. Primární odpovědnost je ale především na samotné České republice, která nedokázala nastavit systém monitoringu a kontrol dostatečně efektivně, aby potenciální problém odhalila již v jeho počátku.

Především díky analýze programového období pro čerpání z fondů EU 2007–2013 a souvisejících dokumentů se autorce podařilo identifikovat problematická místa, která umožnila rozsáhlé zneužívání financí, které České republice plynuly z Evropské unie.

Nyní k zodpovězení otázek, které byly položeny v úvodu.

Lze definovat kritéria neutrálně, ale zároveň funkčně?

Kritéria, která byla v ROP Severozápad v jednotlivých výzvách nastavena, nebyla nastavena neutrálně, což dokázal audit, který vypracovala společnost Deloitte. Při hodnocení tedy vstupovaly do hry jiné okolnosti jako např. příkazy vlivných podnikatelů či stranická příslušnost. Podle názoru autorky však kritéria mohou být definována neutrálně, ale zároveň funkčně – stačí se buď držet jednoznačně kvantifikovatelných měřítek, anebo systému indikátorů, jejichž vyhodnocení bude podloženo jednoznačnými metodikami a relevantními dokumenty. Jen tímto způsobem bude proces transparentnější a nebude záležet na zkušenostech, sympatiích či stranické příslušnosti hodnotitelů.

Byl v případě korupčního skandálu ROP Severozápad systém již od samotného počátku nastaven účelově tak, aby se dal v případě potřeby zneužít, případně jakým způsobem? Můžeme tedy mluvit o důmyslně propracovaném systému korupce?

Ano, lze se také domnívat, že kritéria byla nastavena účelově již od samotného počátku tak, aby byla v případě potřeby manipulovatelná. Jednalo se o propracovaný korupční systém, který začínal stanovením kritérií, jejich schválením, výběru projektů až po kontrolu a audit – vše pod řízením krajských zastupitelů a vlivných podnikatelů. Ti si v prvé řadě stanovili procesy výběru projektů a hodnocení tak, aby s ním mohli dle potřeby manipulovat. Do pozic hodnotitelů, ale

i úředníků Regionální rady dosazovali účelově své zaměstnance bez ohledu na jejich odbornost. Těm přikázali, pro jaké projekty mají hlasovat tak, aby jim dotace byla přiznána. Nakonec si dosadili i do auditního subjektu takové hodnotitele, kteří buď neměli dostatek zkušeností, aby odhalili zneužívání veřejných financí, nebo je úmyslně zatajili, čímž bylo znemožněno pochybnosti odhalit dříve.

Může být řešením v boji s korupcí ve fondech Evropské unie centrálně řízený systém rozdělování dotací či prevence korupce?

Dle názoru autorky však nelze tuto situaci do budoucna vyřešit celounijním centralizovaným systémem rozdělování fondů či prevence korupce. Toto totiž jednak odporuje základním principům subsidiarity a partnerství, a jednak neodpovídá zásadám účinného boje s korupcí. Je totiž nutné, aby se jednotlivá opatření přijímala rychle, flexibilně, a především na základě znalosti regionálních zvláštností a odlišností, čehož na unijní úrovni lze dosáhnout jen velmi obtížně. Přesto se domnívá, že je v silách Evropské unie nastavit dostatečně kvalitní regulační rámec včetně řady metodických doporučení či prováděcích nařízení tak, aby nevznikaly rozdíly v interpretaci mezi jednotlivými členskými státy. Druhým krokem je pak samozřejmě důsledné sledování, zda jsou nastavená pravidla dodržována.

Operační program a jeho provádění také poukázalo na fakt, že se charakter korupčního jednání mění – zatímco v minulosti jsme si pod ním představili pouze úplatky jednotlivců, v dnešní době se častěji setkáváme s mnohem škodlivější propracovanou systematizovanou korupcí, jejíž charakter tkví v legalizaci nemorálního chování, které umožňuje zneužívat veřejné finanční zájmy v mnohem větším rozsahu.

Přesto se lze domnívat, že při správném nastavení pravidel na začátku se dalo zneužívání dotací předejít. Především se měly vypracovat kvalitní metodické příručky a prováděcí nařízení, podle kterých by se vyhodnocovala kritéria jasně a bez pochybností. Zákon by měl také ošetřit problematiku nejasné

identifikace příjemců a střetu zájmu či problematické zaměstnávání osob, které již měly v minulosti problém se zneužíváním veřejných financí. Tuto roli by mohla částečně přejmout i samotná Evropská unie, která by sice ponechala velkou část tvorby systému rozdělování dotace na členských státech, nicméně by některé základní principy popsané výše transponovala do komunitárního práva.

Cílem práce bylo identifikovat problematická místa při zneužívání evropských fondů, začlenit korupční skandál ROP Severozápad do souvislosti se současnými trendy korupce v České republice a navrhnout základní opatření, která by zabránila zneužívání evropských dotací v budoucnu. Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že cíl práce byl tedy naplněn.

Použitá literatura

- BAJER, Petr a Jiří MATYÁŠ. Praktický průvodce dotacemi z fondů Evropské unie. Brno: Eurospolečnosti, 2009. ISBN 978-80-254-4017-9.
- BOHÁČKOVÁ, Ivana a Magdalena HRABÁNKOVÁ. Strukturální politika Evropské unie. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-111-6.
- E-mailová korespondence s PhDr. Radimem Burešem [on-line], 20.2.2017, rbures@pms.justice.cz. EURACTIV.CZ. Kraje přispějí k úhradě korekce v ROP Severozápad. In: Euractiv.cz [on-line]. 2013 [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <http://euractiv.cz/clanky/evropske-fondy/kraje-prispeji-k-uhrade-korekce-v-rop-severozapad-011050/>
- FRIČ, Pavol a kol. Korupce na český způsob. Praha: Nakladatelství G plus G, 1999. ISBN 80-86103-26-9.
- KLÍMA, Michal. Straniectví a klientelismus v Česku. In: Korupce: projevy a potírání v České republice a Evropské unii. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 52.
- LACINA, Lubor a Jan OSTRÍŽEK. Učebnice evropské integrace. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Barrister, 2011. ISBN 978-80-87474-31-0.

- MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. Informace o fondech EU. In: Evropské strukturální a investiční fondy [on-line]. 2017 [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <https://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Informace-o-fondech-EU>
- NAXERA, Vladimír. Korupce v komunistickém režimu a v průběhu postkomunistické transformace: studie korupčních, klientelistických a patronážních jevů z prostředí Československa/České republiky. V Brně: Doplněk, 2015. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-323-7.
- NUTS2SEVEROZÁPAD. Zrealizované projekty. In: Nuts2severozapad [on-line]. 2017 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: <http://www.nuts2severozapad.cz/ropsz/zrealizovane-projekty>
- REGIONÁLNÍ RADA REGIONU SOUDRŽNOSTI SEVEROZÁPAD. REGIONÁLNÍ OPERAČNÍ PROGRAM NUTS II SEVEROZÁPAD. In: Nuts2severozapad [on-line]. 2007 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.nuts2severozapad.cz/wp-content/uploads/2011/03/rop.pdf> ŠTÍČKA, Michal. Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě. Praha: Transparency International – Česká republika, 2008. ISBN 978-80-87123-04-1.
- VLASÁK, Oldřich. Budoucnost kohezní politiky. Praha: CEVRO Institut, 2008. ISBN 978-80-87125-03-8.
- VONDRÁČEK, Ondřej a Marek HAVRDA. Korupce jako parazit: návod, jak ji porazit. [Česko: s.n.], 2013. ISBN 978-80-87050-00-2.
- WAGENKNECHT Lukáš – ústní sdělení (bývalý auditor pro společnost Deloitte s.r.o., který se podílel na vypracování auditu Úřadu regionální rady ROP Severozápad) dne 24. března 2017.

BELGRADE–PRISTINA NEGOTIATIONS ON NORMALISATION OF RELATIONS: THE EU AS AN ACTOR OF HUMAN SECURITY

Filip Gábor

Masaryk University, Faculty of Social Studies, European studies

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Filip Gábor

Abstract:

The thesis examines the EU-facilitated negotiations on the normalisation of relations between Kosovo ⁽¹⁾ and Serbia. The negotiations are assessed through the prism of human security. The first part of the thesis tracks how human security is perceived in the EU and its implications for international engagement. The second part adapts these elements to the reality of the negotiations. The third part of the thesis consists of an analysis of the negotiations between Kosovo and Serbia and assesses to what extent has the EU acted in accordance with the EU human security narrative.

Key words:

human security, Kosovo, Serbia, EU, negotiations, facilitation, dialogue.

Klasifikace JEL: F51, F53

<https://is.muni.cz/th/izh1j/>

⁽¹⁾ This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

1. Introduction

The thesis will focus on the case of the Belgrade–Pristina dialogue while narrowing the focus to the Serbian community in the northern part of Kosovo, as well as including Serbian enclaves. These are the groups which seem to be chiefly affected by the negotiations if one is to take a look at the negotiations in terms of both the Brussels agreement of 2013 and their other outcomes. The thesis will keep its focus particularly on the establishment of the Association of Serbian Municipalities, which is supposed to result in some degree of self-government for the Serb-populated areas. Recent quantitative studies (Nesovic and Celeghini, 2015), however, indicate that the human security of Kosovo Serbs seems to be deteriorating and that this is predominantly fuelled by a sense of uncertainty.

There are several aims providing a basis for research questions in this thesis. These aims are:

1. deepening the understanding of the European concept of human security and revealing which of its aspects are relevant for EU engagement in international negotiations;
2. creating a framework of measuring the efficiency of pursuing the human security agenda in EU-facilitated/led conflict resolution negotiations;
3. studying the process of the Belgrade–Pristina negotiations and the efficiency of the EU as an actor within the negotiations with regard to the EU approach to human security and the case-specific approach to human security in the case of Kosovo.

Therefore, the following are the research questions the thesis aims to address.

RQ1: What are main traits of the EU's approach to human security as a mediator?

RQ2: Has the EU been an efficient actor in promoting human security in the Belgrade–Pristina negotiations?

2. Methodology

Question 1: What are the main traits of the EU's approach to human security as a mediator?

In order to uncover the main traits (norms) of the EU's approach to human security in its activities, analysis of various documents on the EU and the human security approach will be conducted. The analysis will consist of three main documents, namely the 2003 Barcelona report, the 2008 Madrid report and the 2016 Berlin report (Albrecht et al., 2004; Albrecht et al., 2008; Andersson et al., 2016).

Question 2: Has the EU been an efficient actor in promoting human security in the Belgrade–Pristina negotiations?

The findings of the first research question will be further used in order to answer the second question, creating basic guidelines for the EU to follow in its engagement. These basic guidelines should also be relevant to combat threats to human security in Kosovo, and their relevance is to be estimated by consulting existing literature on local specificities (Beha and Visoka, 2010; Kostovicova, 2012; Nesovic, 2012). The guidelines will then be operationalised into a set of measurable conditions (X) which need to be fulfilled to assess whether the human security approach has been followed. Every condition will additionally be categorised into one of three conceptual parts of human security as proposed by Conteh-Morgan (2005) (Y): individual, institutional, and structural sources of human security.

The measured variable is identified as *comprehensive use* of the human security approach and consists of two sub-variables X and Y .

(4) All of the conditions have been fulfilled. The human security approach has been used comprehensively. **High efficiency.**

(3) X conditions have been fulfilled only partially while all Y conditions have been fulfilled. High degree of comprehensive use. **Medium efficiency.**

(2) *X* conditions have been fulfilled only partially while only two of the *Y* categories have been fulfilled. Medium degree of comprehensive use. **Low efficiency.**

(1) *X* conditions have been fulfilled only partially while only one *Y* category has been fulfilled. **No efficiency.**

(0) Neither *X* nor *Y* has been fulfilled. **No efficiency.**

3. Human security in the European Union

There are three main arguments as to why human security is relevant to the EU. The first is the argument of morals and ethics. As early as 1973, Francois Duchene, a key advisor to Jean Monnet, wrote: ‘The European Community must be a force for the international diffusion of civilian and democratic standards or it will itself be more or less the victim of power politics run by powers stronger and more cohesive than itself’ (Duchene, 1973). Duchene’s words became more and more relevant in the 90s and 2000s with a more extensive engagement of the EU abroad and the creation of the European External Action Service.

The second reason for adopting human security has a clear base in international law and primary law of the EU, founded on the Charter of the United Nations (UN 1945, 11-12) and Article 3 of the Treaty on the European Union.

The last argument for use of human security is much more theory-based, evolving from what Adam Smith would perhaps identify as ‘enlightened self-interest’ (Smith, 2005, pp. 362–363).

At policy level, the EU has entrenched its support for the human security narrative since 2004 (Ferrero-Waldner, 2005).

3.1. Three documents on human security

The first human security publication officially presented to the EU, the Barcelona report, proposes seven principles for operations in situations of severe insecurity. These principles are: the primacy of human rights, clear political authority, multilateralism, a bottom-up approach, regional focus, the use of

legal instruments, and the appropriate use of force (Albrecht et al., 2004, p. 5).

A European security method, known as the Madrid report, brings an intersection with reality to this chiefly theoretical analysis, providing us with five case studies of EU crisis management engagement abroad (Albrecht et al., 2007, pp. 9–10).

The most recent, the Berlin report (*From Hybrid Peace to Human Security: Rethinking EU Strategy towards Conflict*), provides background to the modification of EU behaviour due to the global environment being in a constant state of change. (Andersson et al., 2016, pp. 5, 13).

3.2. Implications for negotiations

This chapter proposes a set of measurable indicators which can be methodologically applied to evaluate the role of mediator in international negotiations. Furthermore, it aims to categorise each of these indicators as a source of security on different levels according to Conteh-Morgan's classification: individual, institutional, and/or structural.

3.2.1 Primacy of human rights

Primacy of human rights takes place when human-rights-connected issues are being clearly addressed by negotiations and when the EU prefers the promotion of human rights to establishing its influence over the sides taking part in negotiations. According to Conteh-Morgan, this is to be identified as an institutional and individual source of security.

3.2.2 Legitimate political authority

Therefore, the EU as a negotiator must both have a clear mandate and ensure that the process promotes an inclusive political solution to the given conflict. As Easton (1975, p. 438) notes, intervention must be viewed as legitimate by the local population. This is also an institutional source of security.

3.2.3 Multilateralism

The precondition of multilateralism is fulfilled when the negotiator is committed to working with other international organisations in the region, as well as to working within the boundaries of agreed rules and norms. This, too, is an institutional source of security.

3.2.4 Bottom-up approach

The bottom-up approach is connected to the local context of negotiations in the case of a continuous process of communication, consultation, dialogue, and partnership with local civil society organisations and communities. This is an individual and structural source of security.

3.2.5 Regional approach

By its active engagement, the EU should tackle possible conflicts in the neighbouring countries that could contribute to the destabilisation of the region as a whole. The regional approach should be used to avoid an increase of structural insecurity as such.

3.2.6 Clear and transparent strategic direction

In cases where it is clearly formulated what conflicting sides would receive if negotiations were successful, efficiency in terms of enhancing human security will be higher. This is also one of the institutional sources of insecurity.

4. Human security in Kosovo

The following chapter approaches the specifics of Kosovo in relation to human security and aims to uncover issues which any international engagement should take into account when intervening within a country. Clearing up these nuances may prove to be helpful in further research and assessment of the EU as an actor following the human security narrative in its role as a facilitator of the dialogue process. A number of authors have studied and criticised international presence in the region and its impact on human security, and have also made several

suggestions to various international bodies to make their presence more efficient (Dulic, 2007; Beha and Visoka, 2010; Kostovicova, 2012; Huzska, 2014).

5. The role of the EU: human security assessment

5.1. Primacy of human rights

To find out whether primacy of human rights has been ensured during the negotiations, one needs to take a look at agreements reached and topics prevalent during the negotiations.

As of 2016, there have been 27 rounds of negotiations. Analysis of press releases and related documents (Burazer, 2015; European Union, 2011a-e; European Union, 2012b, 2015 and 2016; BIRN, 2014 and 2015a-b) showed that most of the agreements reached are relevant to human rights. The EU has chosen a strategy which is proactive and has exerted some control over the negotiations process, whilst intervening only to a very limited extent. It may be claimed that the condition of primacy of human rights has indeed been fulfilled.

5.2. Legitimate political authority

The assessment of EU legitimacy is drawn from several public opinion polls regarding the dialogue process conducted between 2012 and 2017.

Serbia

Analysis of the polls (Stojanovic Gajic, 2016; Popovic, 2017) indicated that even though the perception of the EU has deteriorated slightly over time, it has nevertheless managed to retain its position as a legitimate authority in Serbia.

Kosovo

As of 2013, the EU was perceived as a friendly actor by 62 % of the population, ranking second after NATO (Muja et al., 2013, p. 19). Furthermore, 74 % expressed support for the dialogue (Qehaja, 2013).

However, once the opinions of Kosovo Serbs in these polls are taken out of the picture, the results appear to be very different. As of 2012, only 35 % of Kosovo Serbs thought that

the EU should play a key role in solving the issue of the Serb community in Kosovo. Slightly positive attitudes towards becoming EU Member States correlated with the support of the EU as a key factor in the negotiations (KFOS, 2012, pp. 32-33). Kosovo Serbs were also generally less supportive of the agreements reached than Albanians (Muja et al., 2013, p. 11).

The EU has definitely fulfilled the condition of being legitimate within the international community, the Serbian population in Serbia and a majority of Kosovo population. What makes the assessment problematic are the views of Kosovo Serbs and their lack of trust towards the EU, as well as their distrust of the dialogue process in general.

5.3. Multilateralism

Analysis of related documents (EEAS, 2016; UNMIK, 2017; NATO, 2017a-b; EULEX, 2017) shows that the level of effective multilateralism between the EU as a mediator of the dialogue and the largest international bodies present in Kosovo is high.

5.4. Bottom-up approach

It is possible to find a widespread feeling of losing ownership over the process and dissatisfaction among Kosovo Serbs, especially in the north (Nesovic and Celeghini, 2015, pp. 14-18). The EU has been able to fulfil the first condition of integrative mediation during the dialogue, securing a top-down perspective for future bottom-up processes. Unfortunately, vague guidelines for implementation, the incompatible visions of Belgrade and Pristina and the inability to effectively extend the process to lower levels renders the bottom-up solutions largely unsuccessful.

5.5. Regional approach

Overall, the broad presence of the EU in the western Balkans combined with the aspirations of these countries to become EU Member States decreases the chance of a spill-over effect of new potential conflict. However, with it becoming less credible

that certain regional states will be able to meet accession conditions, resulting in internal instabilities, there is a possibility that the chances of the conflict being reproduced could increase in the future, thus prompting the EU to re-evaluate its strategies.

5.6. Clear and transparent strategic direction

Both the unresolved status of Kosovo and mixed support for Serbian EU membership are problems similar to what has already been seen in the region, for instance in the Macedonian case (Votavova, 2015, p. 78). While mediator leverage of the EU stays strong, low mediator coherence and the sense of uncertainty obviously undermine this initiative. The indicator of clear and strategic direction is rendered unfulfilled.

6. Conclusion

To answer the first research question, human security related documents, the Barcelona, Madrid and Berlin reports, were analysed. Then, a set of measurable indicators were proposed: primacy of human rights, legitimate political authority, multilateralism, bottom-up approach, regional approach, and a clear and transparent strategic direction.

As for the negotiations themselves, the EU has shown medium efficiency. The decrease in security cited at the beginning of the thesis does indeed partially result from the EU's role in the negotiations. However, this issue can be better explained by the post-negotiation implementation process which is regarded as technocratic and not properly explained to or understood by Kosovo Serbs, as well as the conflicting visions of implementation of some of the agreements by Belgrade and Pristina. The most striking finding is perhaps the total loss of legitimacy and trust within the Kosovo Serb population, as this minority group feels a loss of power over the process.

References:

- EEAS. 2016. 'Dialogue between Belgrade and Pristina.'
Accessed April 20 2017. Online:
https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/349/dialogue-between-belgrade-and-pristina_en
- EULEX. 2017. 'The Strengthening Division.' Accessed April 20 2017. Online: <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,3>
- EUROPEAN UNION. 2011a. PRESS STATEMENT: EU facilitated dialogue: A positive start. 7566/11 (9 March 2011). Online:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/119690.pdf
- EUROPEAN UNION. 2011b. PRESS STATEMENT: EU facilitated dialogue: three agreements. 12410/11 (2 July 2011). Online:
https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/123383.pdf
- EUROPEAN UNION. 2011c. PRESS STATEMENT: EU facilitated dialogue: Agreement on Customs Stamps and Cadastre. 13772/11 (2 September 2011). Online:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/124501.pdf
- EUROPEAN UNION. 2011d. EU facilitated dialogue: Positive resumption. 17410/11 (22 November 2011). Online:
www.europa.eu/rapid/press-release_PRES-11-443_en.pdf
- EUROPEAN UNION. 2011e. EU facilitated dialogue: Agreement on IBM. 18095/11 (2 December 2011).
Online: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/126543.pdf
- EUROPEAN UNION. 2011f. PRESS STATEMENT EU Facilitated Dialogue: Serb Delegation Not Ready to Continue the Talks Today. Press Statement 14857/11 (28 September). Online: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-11-334_en.pdf
- EUROPEAN UNION. 2012b. PRESS STATEMENT: EU facilitated dialogue: Agreement on Regional Cooperation

- and IBM technical protocol. 5455/12 (24 February 2012).
Online:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/128138.pdf
- EUROPEAN UNION OFFICE IN KOSOVO. 2015.
‘Revitalization of Mitrovica bridge and its surroundings to start tomorrow’. Accessed 30 April 2017. Online:
http://eeas.europa.eu/archives/delegations/kosovo/press_corner/all_news/news/2015/20151016_en.htm
- NATO. 2017a. ‘NATO’s role in Kosovo.’ Accessed April 20 2017. Online:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm
- NATO. 2017b. ‘Mission.’ Accessed April 20 2017. Online:
<http://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/welcome-to-kfor/mission>
- UNMIK. 2017. Mandate. Online:
<https://unmik.unmissions.org/mandate>
- UNITED NATIONS. 1945. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco: UN. Online:
<https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>
- ALBRECHT et al. 2004. A Human Security Doctrine for Europe: The Barcelona Report of the Study Group on Europe’s Security Capabilities. Barcelona: Study Group on Europe’s Security Capabilities. Online:
<http://www.lse.ac.uk/internationalDevelopment/research/CSHS/humanSecurity/barcelonaReport.pdf>
- ALBRECHT et al. 2007. A European Way of Security: The Madrid Report of the Human Security Study Group comprising a Proposal and Background Report. Madrid: Study Group on Europe’s Security Capabilities. Online:
http://eprints.lse.ac.uk/40207/1/A_European_Way_of_Security%28author%29.pdf
- ANDERSSON et al. 2016. From Hybrid Peace to Human Security: Rethinking EU Strategy towards Conflict: The

- Berlin Report of the Human Security Study Group.
 London: LSE. Online:
<https://europa.eu/globalstrategy/en/file/424/download?token=VFwH62WJ>
- BEHA, Adem, and Gezim VISOKA. 2010. 'Human Security as 'Ethnic Security' in Kosovo.', *Human Security Perspectives*, 7 (1): 83-101,
http://doras.dcu.ie/17124/1/Human_Security_as_Ethnic_Security_in_Kosovo.pdf
- BIRN. 2014. Big Deal: Civilised Monotony? Civic Oversight of Kosovo-Serbia Agreement Implementation. Online:
<http://www.balkaninsight.com/en/file/show/BIG%20DEAL%20FINAL%20ENG.pdf>
- BIRN. 2015a. Big Deal: Lost in Stagnation. Civic Oversight of Kosovo-Serbia Agreement Implementation. Online:
<http://prishtinainsight.com/wp-content/uploads/2016/02/BIG-DEAL-2-ENG.pdf>
- BIRN. 2015b. Big Deal: Split Asunder. Civic Oversight of Kosovo-Serbia Agreement Implementation. Online:
<http://prishtinainsight.com/wp-content/uploads/2016/02/ENG-publikim-BIGDEAL-3-FINAL.pdf>
- BURAZER, Nikola. 2015. Overview of the EU Facilitated Dialogue between Belgrade and Pristina. Belgrade: Centar Savremene Politike. Online:
<https://trackingenlargement.files.wordpress.com/2015/10/overview-of-the-eu-facilitated-dialogue-between-belgrade-and-pristina.pdf>
- CONTEH-MORGAN, Earl. 2005. 'PEACEBUILDING AND HUMAN SECURITY: A CONSTRUCTIVIST PERSPECTIVE.' *International Journal of Peace Studies* 10 (1): 69-86. Online:
<http://www.jstor.org/stable/41852073>
- DUCHENE, Francois. 1973. 'The European Community and the Uncertainties of Interdependence'. A Nation Writ Large? Foreign Policy Problems before the European Community,

- edited by In: Max Kohnstamm and Wolfgang Hager.
Basingstoke: Macmillan
- DULIC, Dragana. 2007. 'Peace Building and Human Security: Kosovo Case.' *HUMSEC Journal* 3: 1-16. Online: http://www.humsec.eu/cms/fileadmin/user_upload/humsec/Workin_Paper_Series/WP_Dulic.pdf
- EASTON, David. 1975. 'A Re-Assessment of the Concept of Political Support.' *British Journal of Political Science* 5 (4): 435-57. Online: <http://www.jstor.org/stable/193437>.
- FERRERO-WALDNER, B. 2005. Remarks to the Joint meeting of the Foreign Affairs and Defence Committees of the European Parliament and National Parliaments, European Parliament, Brussels, 5 October. Online: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-05-575_en.pdf
- HUZSKA, Beata. 2014. Increasing Human Security as an Instrument of Conflict Resolution: the Case of the Serbian Community in Kosovo. Hungarian Institute of International Affairs. Online: <http://kki.gov.hu/download/0/59/b0000/huszkab.pdf>
- KFOS. 2012. The attitudes of the Serb community in Kosovo towards the European Union. Pristina: Kosovo Foundation for Open Society. Online: <http://kfos.org/wp-content/uploads/2013/01/The-attitudes-of-the-Serb-community-in-Kosovo-towards-the-European-Union.pdf>
- MUJA, Armend et al. 2013. Kosovo Security Barometer: The Voices of Kosovo: Insights and Perceptions. Pristina: Kosovar Center for Security Studies. Online: http://www.qkss.org/repository/docs/Kosovo_Security_Barometer-The_voices_of_Kosovo_Insights_and_Perceptions_199745.pdf
- NESOVIC, Branislav. 2012. Dissertation. Online: <https://drive.google.com/file/d/0B5wRQaP4TefoUmZ4OW9XUUE5ZVcland0eUwzX1FqV1Y4R1hR/view?usp=s>haring

- POPOVIC, Milos. 2017. Public Opinion on the Security of Serbia and Dialogue with Pristina: The public perception of internal and external threats. Belgrade Centre for Security Policy. Online:
http://www.bezbednost.org/upload/document/public_opinion_on_the_security_of_serbia_and_dialo.pdf
- QEHAJA, Florian. 2013. The Public Opinion in Kosovo. Pristina: Kosovar Center for Security Studies. Online:
http://www.bezbednost.org/upload/document/the_citizens_on_the_serbian-albanian_relations_and.pdf
- SMITH, Adam. 2005. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. University Park: Pennsylvania State University.
- STOJANOVIC GAJIC, Sonja. 2013. The Public Opinion in Serbia. Belgrade Centre for Security Policy. Online:
http://www.bezbednost.org/upload/document/the_citizens_on_the_serbian-albanian_relations_and.pdf
- VOTAVOVA, Klara. 2015. 'Effect of the EU conditionality on the Macedonian-Albanian relations in the Republic of Macedonia' In *IX. Rocnik studentske konference o Balkane*, edited by Jirina Dienstbierova, 55-95. Praha: Rada pro mezinarodni vztahy. Online:
www.rmv.cz/stahnout-soubor/113.pdf

VZTAH SOUDNÍHO DVORA EU A ČLENSKÝCH STÁTŮ: PŘÍPAD OBČANSTVÍ EU A ZDRAVOTNÍ PÉČE

Mgr. et Mgr. Tomáš Hrabal

Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, obor Evropská studia

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. et Mgr. Tomáš Hrabal

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá vztahem mezi Soudním dvorem EU a členskými státy. Práce navazuje na debatu o povaze tohoto vztahu, která se vede od 90. let 20. století mezi intergovernmentalisty a neofunkcionalisty. Cílem práce je ověřit hypotézu, že hlavním aktérem, který ovlivňuje podobu práva EU, je Soudní dvůr, a ne členské státy. Platnost hypotézy je ověřena analýzou judikatury Soudního dvora v oblastech práv ekonomicky neaktivních občanů EU a poskytování přeshraniční zdravotní péče a v návaznosti na ně přijatých směrnic 2004/38/ES a 2011/24/EU. Závěrem práce je, že provedená analýza hypotézu vyvrátila a potvrdila hlavní roli členských států.

Abstract:

This master's thesis deals with the relationship between the Court of Justice of the European Union (the Court of Justice) and the Member States. The thesis builds on the debate on the nature of this relationship which has been led since the 1990s between the intergovernmentalists and the neofunctionalists. The aim of the thesis is to verify the hypothesis that the main actor that influences the shape of EU law is the Court of Justice, and not the Member States. The hypothesis is verified with an analysis of Court of Justice case-law in the field of economically non-active EU citizens and of the provision of cross-border healthcare, and subsequent Directives 2004/38/EC and 2011/24/EU. The conclusion is that the analysis disproved

the hypothesis and confirmed the main role of the Member States.

Klíčová slova:

Soudní dvůr EU, neofunkcionalismus, intergovernmentalismus, soudní aktivismus, občanství EU, zdravotní péče

Klasifikace JEL:

K39

Diplomová práce je dostupná zde:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120269996/?lang=cs>

Úvod:

Diplomová práce se zabývá otázkou, zda hlavní vliv na podobu práva EU má Soudní dvůr Evropské unie („Soudní dvůr“) nebo členské státy EU. Význam otázky tkví v tom, že zatímco standardně by se v souladu s principem dělby moci očekávalo, že hlavní vliv budou mít členské státy, tedy orgán moci zákonodárné, Soudní dvůr, čili orgán moci soudní, jenž má právo pouze vykládat, a ne je tvořit, v minulosti svými rozhodnutími podobu práva EU podstatným způsobem ovlivnil. I s ohledem na demokratickou legitimitu EU je tedy na místě podrobit vliv obou aktérů bližšímu zkoumání.

Problematika vzájemného potýkání Soudního dvora a členských států je v politologické a právní teorii zkoumána od 90. let. Dva hlavní proudy, které v tomto směru vznikly, vycházejí z teorie intergovernmentalismu a neofunkcionalismu. Zatímco autoři z první skupiny zastávají názor, že hlavní roli hrají členské státy, stoupenci druhého tábora mají za to, že hlavním aktérem je Soudní dvůr. Tato práce se snaží přispět do zmíněné debaty tím, že ověřuje platnost neofunkcionalistické hypotézy o primátu Soudního dvora, a to analýzou judikatury Soudního dvora v oblasti práv ekonomicky neaktivních občanů EU a poskytování přeshraniční zdravotní péče a v návaznosti na ni přijatých směrnic 2004/38/ES a 2011/24/EU.

K samotnému ověření hypotézy práce jsou uplatněny dvě podhypotézy: 1. Soudní dvůr v oblasti vnitřního trhu prosazuje prointegrační agendu, a to i navzdory členským státům, a 2. členské státy nejsou schopny vzniklý právní stav zvrátit přijetím nové legislativy. První podhypotéza je ověřena obsahovou analýzou rozsudků Soudního dvora a jejich srovnáním s postoji, které členské státy v dotčených řízeních zastávaly. Druhá podhypotéza je ověřena srovnáním právního stavu plynoucího z rozsudků s obsahem dvou směrnic, které byly následně přijaty. Konkrétně jsou takto zkoumány čtyři rozsudky v oblasti práv ekonomicky neaktivních občanů EU a šest rozsudků v oblasti poskytování přeshraniční zdravotní péče. Obě oblasti byly zvoleny za objekt zkoumání, jelikož v nich Soudní dvůr vydal v poměrně nedávné minulosti několik rozsudků, kterými změnil do té doby platný právní stav směrem k hlubší integraci. Přijímání navazujících směrnic pak dalo členským státům možnost na tyto rozsudky zareagovat a pro ně nežádoucí právní stav zvrátit. Zároveň jde o oblasti, které jsou pro členské státy především z ekonomického hlediska citlivé, a proto lze očekávat jejich zvýšenou aktivitu co do prosazování svých zájmů.

Samotná analýza je v práci doplněna dvěma kapitolami, z nichž první shrnuje vývoj debaty mezi intergovernmentalisty a neofunkcionalisty a druhá blíže zkoumá fenomén tzv. soudního aktivismu, který představuje jiný pohled na vztah Soudního dvora a členských států, zejm. pokud jde o vysvětlení způsobu jeho provádění, podmínek, které jej umožňují, a možných reakcí členských států.

1. Debata o vztahu Soudního dvora EU a členských států

Snahy o teoretické postižení povahy evropské integrace jsou staré téměř jako integrace sama. Soudní dvůr však byl společenskými vědci navzdory své zásadní roli dlouhou dobu přehlížen a až v 80. letech vznikly první práce, které se jím začaly zabývat. „Objevení“ Soudního dvora vědci pak asi nejlépe vystihuje hojně citovaná věta Erica Steina „Skrytý

v pohádkovém Vévodství lucemburském a požehnaný, až donedávna, blahosklonným nezájmem vyšších míst a masových médií, vytvořil Soudní dvůr Evropských společenství v Evropě ústavní rámec federální struktury“ (Stein 1981: 1).

Skutečný rozmach ve studiu Soudního dvora, resp. jeho vztahu k členským státům, nastal v 90. letech, kdy se tématem začalo najednou zabývat více autorů, kteří se vůči sobě začali rovněž vymezovat. Východiskem jejich zkoumání se stala tzv. teorie *principal-agent*, která poskytuje obecný rámec pro popis přenášení pravomocí z jednoho aktéra (členských států) na jiného (Soudní dvůr). Smyslem tohoto přesunu pravomocí je snazší způsob řešení vzniklých problémů jedním odborným aktérem, který jedná v rámci jemu vymezených pravomocí. Teorie *principal-agent* rovněž umožňuje zkoumat případy „neposlušnosti“ *agenta*, tedy jeho vzepření se vůči *principals*. Sama teorie však neposkytuje konkrétní hypotézy pro popis reality, s těmi přišly až následně představitelé intergovernmentalismu a neofunkcionalismu.

Vůdčí postavou první zmíněné skupiny se stal Geoffrey Garrett. Ten zastával názor, že pokud si soudy chtějí udržet autoritu, legitimitu a nezávislost, musí usilovat o to, aby jejich rozhodnutí nebyla zvrácena. Očekávají proto možné reakce politických aktérů a snaží se vyhnout jejich zásahům. Konkrétně Soudní dvůr tak dle Garretta bude jednat v souladu s preferencemi silných členských států, zejm. Francie a Německa (Garrett 1992: 558–560).

Protipólem Garrettova intergovernmentalismu se stal neofunkcionalismus zastávaný Anne-Marií Burleyovou (Slaughterovou) a Watlerem Mattlim. Ti tvrdili, že Soudní dvůr se při svém rozhodování řídí vlastní politickou agendou spočívající v prosazování hlubší integrace, čímž zároveň posiluje své vlastní postavení. Činí tak přitom „pod maskou“ neutrálního práva, což mu umožňuje jít i za rámec jinak přijatelný pro členské státy (Burley, Mattli 1993: 54–73). Další argumenty ve prospěch neofunkcionalismu pak přinesla Karen J. Alterová, která zejména zmínila praktické překážky, které brání

členským státům v „potlačování“ Soudního dvora. Těmi je v případě přijímání nové legislativy tzv. past spolurozhodování v Radě nebo opření rozsudků o výklad unijních Smluv, jejichž změna vyžaduje jednomyslnost mezi členskými státy, a je tak mnohem komplikovanější než změna sekundárního práva EU. Alterová rovněž vyvrátila i další možnosti, jak by členské státy mohly ovlivnit rozhodování Soudního dvora, jako je např. jednostranné nerespektování rozsudků (Alter 1997: 18–21).

Původní debata z 90. let nastavovala pouze obecný rámec vztahu Soudního dvora a členských států. Později na ni tedy navázali další autoři, kteří předložili konkrétní hypotézy o vztahu Soudního dvora a členských států a ověřovali jejich platnost. Zmínit lze např. zkoumání toho, zda se Soudní dvůr v duchu intergovernmentalismu ve svém rozhodování přiklání ke stanoviskům členských států (Carruba, Gabel a Hankla 2008). Případně analýzu toho, zda se v případě protikladných stanovisek Evropské komise a členských států Soudní dvůr přikloní na tu, či onu stranu (Stone Sweet a Brunell 2011).

Navzdory aktuálnímu vývoji debaty považoval autor předložené diplomové práce za cenné učinit ve zkoumání pár kroků zpět a podrobit analýze obecné hypotézy související s platností obou teorií jako takových. Poměrně silné argumenty zejm. co do řady průlomových rozsudků Soudního dvora, obtížnosti prosazování nové legislativy členskými státy v důsledku tzv. pasti spolurozhodování nebo zásadní role dalších aktérů legislativního procesu, jako jsou Evropská komise nebo Evropský parlament, pak vedly autora k příklonu k neofunkcionalismu, z něhož práce a její hypotéza vycházejí.

2. Aktivismus Soudního dvora EU

S tématem vztahu Soudního dvora a členských států úzce souvisí pojem tzv. soudního aktivismu, tedy jednání, kdy soudní orgán právo vytváří, namísto aby je vykládal. Tento fenomén v případě Soudního dvora podporuje neofunkcionalistický pohled a znamená, že Soudní dvůr při svém rozhodování prosazuje vlastní, politickou agendu. To se projevuje

zaujímáním prointegračního postoje, jak Soudní dvůr prokázal např. tzv. konstitucionalizací Smluv v klasických rozsudcích ve věcech 6/64 *Costa* a 26/62 *van Gend*. Důvodem pro takové jednání je, obdobně jak tvrdí neofunkcionalisté, že Soudní dvůr jako nadnárodní orgán má zájem na prohlubování integrace, čímž zároveň posiluje své vlastní postavení.

Aktivismus Soudního dvora umožňuje zejm. povaha a znění Smluv, které na rozdíl od národních ústav obsahují i politické cíle, a také obecné znění jejich článků. Zároveň, pokud jde o obranu před nežádoucími rozsudky, jsou možnosti členských států dosti omezené. Nerespektování rozsudků je z hlediska významu *rule of law* obtížně představitelné, obdobné lze říct např. i o možnosti omezení mandátu Soudního dvora. Prakticky jedinou reálnou možností zvrácení rozsudků je tak přijetí nové legislativy. To je však s ohledem na povahu legislativního procesu v EU a nutnost nalézt širokou shodu nejen mezi státy samotnými, ale i s dalšími aktéry, dosti komplikované.

Problematickostí soudního aktivismu pak tkví především v tom, že si jeho prostřednictvím soudní orgán přisvojuje roli tvůrce práva, k níž nemá odpovídající legitimitu. Takové jednání je tak v rozporu s principem dělby moci, jehož aplikovatelnost na EU je sice obecně sporná, nicméně z hlediska vztahu mezi mocí zákonodárnou a soudní by platit měl.

3. Ověřování hypotézy na příkladu práv ekonomicky neaktivních občanů EU

V práci předložená hypotéza, resp. její dvě podhypotézy, je konkrétně ověřena na příkladu judikatury Soudního dvora v oblasti práv ekonomicky neaktivních občanů EU a poskytování přeshraniční zdravotní péče a následně přijatých směrnic 2004/38/ES a 2011/24/EU.

V oblasti práv občanů EU (studentů a osob hledajících práci) jsou konkrétně analyzovány rozsudky C-184/99 *Grzelczyk*, C-209/03 *Bidar*, C-224/98 *D'Hoop* a C-138/02 *Collins*. Na jejich příkladu je pak posuzována platnost první

podhypotézy. Jak ukazují vyjádření předložená ve zkoumaných případech, až na výjimky zde členské státy zastávaly protiintegrační postoj, tedy byly proti rozšíření přímé aplikovatelnosti Smluv, konkrétně práva na rovné zacházení, na zkoumanou oblast a proti přiznání práv cizincům bez vazby na trh práce daného států. Soudní dvůr však využil změny v primárním právu v souvislosti se zavedením institutu unijního občanství v Maastrichtské smlouvě, odchýlil se od své předchozí judikatury, na niž se členské státy odvolávaly, a zaujal ve všech případech prointegrační postoj zahrnující rozšíření záběru práva EU.

Ve věci *Grzelczyk*, v němž byl posuzován nárok zahraničního studenta na sociální dávku, tak konkrétně Soudní dvůr stanovil, že právo na rovné zacházení náleží všem občanům EU včetně ekonomicky neaktivních. V rozsudku *Bidar* ohledně práva na studentskou půjčku nicméně Soudní dvůr svůj postoj korigoval a přiznal členským státům právo rozšíření nároků na cizince podmínit určitou mírou integrace do společnosti. Ve věcech *D'Hoop* a *Collins* pak bylo právo na rovné zacházení potvrzeno i ve vztahu k osobám hledajícím práci a podpoře v nezaměstnanosti. Členským státům však bylo umožněno podmínit právo na odpovídající dávky požadavkem vazby mezi osobou a trhem práce, nicméně jen pokud je příslušná podmínka přiměřená sledovanému cíli, nepřekračuje nezbytnou míru, spočívá na předem známých kritériích a je stanovena možnost jejího soudního přezkumu.

Obecně tak lze shrnout, že Soudní dvůr zaujal v uvedených rozsudcích prointegrační postoj i navzdory členským státům. Těm sice následně přiznal prostor pro omezení dotčených práv, nicméně zároveň pro to stanovil poměrně přísná kritéria. První podhypotéza tedy byla s výhradou potvrzena.

Platnost druhé podhypotézy je posouzena prostřednictvím toho, jak členské státy využily možnost zvrátit pro ně nežádoucí právní stav ve směrnici 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států. V této směrnici členské

státy ustoupily ze svých dřívějších pozic a v souladu s řečenou judikaturou spojily práva plynoucí občanům EU ze Smlouvy o fungování EU včetně práva na rovné zacházení s výkonem práva pohybu a pobytu. V konkrétní rovině, tj. v článku 24 směrnice 2004/38/ES, v němž byla stanovena pravidla pro nároky studentů a osob hledajících práci, se však členské státy vůči soudní judikatuře ostře vymezily. V případě studentů bylo získání práva podmíněno nabytím trvalého pobytu, na nějž je nárok až po 5 letech. U osob hledajících práci pak směrnice umožnila vyloučit jejich právo v prvních třech měsících pobytu nebo i déle, dokud pokračují v hledání práce.

V souhrnu tedy členské státy stanovením přísných podmínek práva přiznaná Soudním dvorem prakticky vynulovaly. Platnost druhé podhypotézy, a tedy i celé hypotézy, tak příklad práv ekonomicky neaktivních občanů EU vyvrátil.

4. Ověřování hypotézy na příkladu poskytování přeshraniční zdravotní péče

Druhou oblastí zkoumanou v práci je poskytování přeshraniční zdravotní péče. Konkrétně jsou analyzovány rozsudky C-120/95 *Decker*, C-158/96 *Kohll*, C-157/99 *Smits & Peerbooms*, C-385/99 *Müller-Fauré & van Riet*, C-372/04 *Watts* a C-512/08 *Komise v. Francie*. Pokud jde o první podhypotézu, stavěly se členské státy obdobně jako u práv občanů i v těchto případech až na výjimky proti rozšiřování působnosti Smluv, respektive jejich ustanovení o volném pohybu služeb a zboží, na zkoumanou oblast zdravotní péče. Soudní dvůr nicméně jejich postoje nedbal a tuto působnost vztáhl rozsudkem *Decker* na zdravotnické zboží, dalšími rozsudky pak i na zdravotní služby nemocniční i ambulantní, a to ve všech typech systémů zdravotnictví existujících v EU.

V konkrétní rovině členské státy hájily své právo omezit volný pohyb pacientů např. podmínkou udělení předchozího povolení. Soudní dvůr však takové omezení odmítl v případě ambulantní péče, s výjimkou využití nákladných zdravotních přístrojů, a u nemocniční péče je podmínil tím, že musí být

založeno na objektivních, nediskriminačních a předem známých kritériích a spočívat na procesním systému, který je snadno přístupný a zaručuje projednání v přiměřené lhůtě s možností soudního přezkumu. Navíc odmítnutí předchozího povolení nemůže být založeno pouze na objektivních kritériích (umístění v pořadníku), ale musí brát do úvahy i situaci konkrétního pacienta. Pacienti však mají pouze právo na náhradu nákladů v domácí výši, a to jen co do nákladů přímo spojených se zdravotní péčí. S ohledem na rozšíření záběru Smluv a poměrně přísné podmínky stanovené Soudním dvorem byla tedy i zde první podhypotéza potvrzena, byť s větší výhradou danou zvoleným částečně restriktivním přístupem v judikatuře.

Ve směrnici 2011/24/EU o uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči členské státy reagovaly na zmíněnou judikaturu tak, že ustoupily Soudnímu dvoru a přiznaly jako právní základ této směrnice i články Smlouvy o fungování EU upravující vnitřní trh EU. Zároveň však v rovině konkrétních práv přijaly omezení nad rámec již tak poměrně restriktivní judikatury, kdy v pro ně nejcitlivější oblasti plynoucí z judikatury, tedy povinnost hradit ambulantní péči i bez předchozího povolení, stanovily omezení spojená s naléhavými důvody obecného zájmu, která jim umožnila zachovat si i zde kontrolu nad vynakládanými prostředky. Rovněž na tomto příkladu byla tedy druhá podhypotéza, a tak i hypotéza sama, vyvrácena.

Závěr

Diplomová práce ukázala, že k rozsouzení sporu mezi inter-governmentalisty a neofunkcionalisty ohledně vztahu Soudního dvora a členských států je třeba zabývat se více rovinami. V první rovině bylo ukázáno, že se členské státy obecně brání rozšiřování záběru práva EU Soudním dvorem. Ve druhé rovině se prokázalo, že Soudní dvůr je ochoten navzdory tomu záběr práva EU rozšířit, jak předvídá neofunkcionalismus, byť se nikdy nechová zcela autoritářsky, a připouští členským státům jistou možnost korekce. Ve třetí rovině je třeba vidět, že

rozšíření záběru Smluv na nové oblasti členské státy v navazující legislativě přijaly, patrně vědomy si marnosti vymezování se proti výkladu Smluv na úrovni sekundárního práva. Ve čtvrté rovině, tedy na úrovni konkrétních nároků, se však členským státům podařilo obhájit svá práva a omezit nároky přiznané Soudním dvorem příslušnými korektivy tak, že je buďto zcela vymazaly, nebo je alespoň dostaly bezpečně pod kontrolu. V souhrnu je tedy možné říct, že jakkoli má neofunkcionalismus pravdu v tom, že Soudní dvůr rozšiřuje záběr práva EU i proti vůli členských států, prokázaná možnost členských států se proti tomu legislativně bránit dává ve výsledku za pravdu intergovernmentalismu. Lze tedy shrnout, že hlavním aktérem určujícím podobu práva EU jsou členské státy, a nikoli Soudní dvůr.

Použitá literatura

- ALTER, K. J. 1997. „Who are the „Masters of the Treaty“? European Governments and the European Court of Justice“. Dostupné z: <www.aei.pitt.edu/2434>.
- BURLEY, A.-M., MATTLI, W. 1993. „Europe before the Court: A Political Theory of Legal Integration“. *International Organization* 47(1): 41–76.
- CARRUBBA, C. J., GABEL, M., HANKLA, C. 2008. „Judicial behavior under political constraints: Evidence from the European Court of Justice“. *American Political Science Review* 102(04): 435–452.
- GARRETT, G. 1992. „International Cooperation and Institutional Choice: The European Community's Internal Market“. *International Organization* 46(2): 533–560.
- STEIN, E. 1981. „Lawyers, Judges, and the Making of a Transnational Constitution“. *The American Journal of International Law* 75(1): 1–27.
- STONE SWEET, A., BRUNELL, T. 2011. „How the European Legal System Works: Override, Non-Compliance, and Majoritarian Activism in International Regimes“.

Dostupné z:

<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1780902>.

Rozsudky Soudního dvora EU

C-120/95 *Decker*, EU:C:1998:167

C-158/96 *Kohll*, EU:C:1998:171

C-224/98 *D'Hoop*, EU:C:2002:432

C-157/99 *Smits & Peerbooms*, EU:C:2001:404

C-184/99 *Grzelczyk*, EU:C:2001:458

C-385/99 *Müller-Fauré & van Riet*, EU:C:2003:270

C-138/02 *Collins*, EU:C:2004:172

C-209/03 *Bidar*, EU:C:2005:169

C-372/04 *Watts*, EU:C:2006:325

C-512/08 *Komise v. Francie*, EU:C:2010:579

KOMUNIKACE EU V ČESKÉ REPUBLICE

Ing. Julija Jermašova

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, obor Evropská integrace

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Julija Jermašova

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá analýzou stávající komunikace evropských záležitostí v České republice. Cílem práce je srovnání komunikace Odboru komunikace o evropských záležitostech Úřadu vlády ČR na straně české vlády a Zastoupení Evropské komise v ČR na straně instituce EU. Oba subjekty reprezentují hlavní aktéry, kteří se podílí na komunikaci o evropských záležitostech v českém prostředí. Stěžejní částí práce je zodpovězení otázky, zdali je vůbec podle českých obyvatel stávající komunikace EU v České republice dostatečná. Na základě komparační analýzy, jež porovnává komunikační priority, cílové skupiny, komunikační kanály a způsoby měření efektivnosti komunikační strategie, se zjišťuje, čím se odlišuje komunikace daného Odboru Úřadu vlády ČR od komunikace Zastoupení Komise v ČR. Rovněž se zkoumá, jaké kanály jsou nejvhodnější pro komunikaci s občany ČR a o jakých tématech si přeje být česká veřejnost informovaná.

Abstract:

This thesis deals with the analysis of the current communication of European Union affairs in the Czech Republic. The aim of the thesis is to compare the communications of the European Affairs Information Department of the Office of the Government of the Czech Republic and of the Representation of the European Commission in the Czech Republic. Both entities represent the main actors involved in communication on European Union affairs in the Czech environment. The main part of the diploma thesis answers the question as to whether the Czech population

has sufficient existing communication on EU affairs in the Czech Republic. Based on an analysis that compares communication priorities, target groups, communication channels, and ways of measuring the effectiveness of communication strategies, it is ascertained how the communication of the Department of the Office of the Government of the Czech Republic differs from the communication of the Representation of the Commission in the Czech Republic. Another question which is examined is which channels are most suitable for communication with Czech citizens and what topics the Czech public wants to be informed about.

Klíčová slova:

marketingová komunikace, komunikace, Evropská unie, Evropská komise

Klasifikace JEL:

M30, M38

Diplomová práce je dostupná zde:

<https://insis.vse.cz/zp/56385/podrobnosti>

Úvod

V souvislosti s aktuálním děním na evropské i světové scéně čelí Evropská unie nemalým výzvám. Události rezonující ve společnosti jako migrační krize, otázka bezpečnosti a terorismu, referendum o vystoupení Velké Británie z EU, dokonce i výsledek amerických prezidentských voleb, prohlubují pokles podpory v evropský projekt ze strany občanů ČR. Přestože neexistuje v české společnosti dne, kdy by nebylo jméno Evropské unie použito, ve většině případů v pejorativním kontextu, je nutnost komunikace o evropských záležitostech nezbytnou podmínkou úplného členství v unijním celku. Taková komunikace ale vyžaduje snahu přiblížit se české veřejnosti,

vhodně mluvit k jednotlivým skupinám a získávat od nich zpětnou vazbu pomocí propracované komunikační strategie.

Ačkoli se marketingová komunikace převážně skloňuje s komerční oblastí, její význam rapidně narůstá hlavně ve sféře veřejné. Marketing, jeho zákonitosti, procesy a nástroje lze uplatnit v řízení podniku stejně tak jako v komunikaci veřejné správy s občanem. Interakce ve veřejném sektoru směrem k občanům můžeme rovněž v jisté míře přirovnat ke komunikaci podniku směrem k zákazníkovi – tedy být aktivním informátorem o veřejném dění, vést dialog, naslouchat postojům občanů a budovat v nich větší potřebu informovanosti. Obecně vzato může být také EU, respektive s ní spojené veřejné orgány a instituce, podnikem, jenž poskytuje služby a produkty svým zákazníkům, jimiž jsou právě občané jednotlivých členských států. Z pohledu zkoumaného tématu se zdá být jedním z nejvhodnějších přístupů právě koncept, který nahlíží na komunikaci jako na marketingový nástroj.

Cílem diplomové práce je analýza stávající komunikace EU v ČR a srovnání komunikace českých vládních institucí, respektive jejich odpovědných orgánů za evropské záležitosti, a komunikace zastoupení unijních institucí v ČR. Vzhledem k šíři tématu se cíl zkoumání zaměřuje pouze na Odbor komunikace o evropských záležitostech Úřadu vlády ČR (zkratkou OKEZ), který plní informační funkci Sekce pro evropské záležitosti, na straně české vlády. Na straně instituce EU je to pak Zastoupení Evropské komise v ČR. Diplomová práce je rozdělena na teoretický a praktický celek. Teoretická část je zpracována na základě studia odborné literatury, jež se zabývá procesem komunikace a komunikací v užším slova smyslu, tedy z pohledu marketingového prostředí. Jádrem praktické části je analýza stávající komunikace EU a záležitostí s ní spojených směrem k jejím občanům. Ta je zosobněná komunikací Generálního ředitelství (zkratkou GR) pro komunikaci, která je nevyhnutelným východiskem pro analýzu v ČR jako jedné z členských zemí EU. Největší pozornost je věnována komunikaci evropských záležitostí v ČR z pohledu

hlavních komunikátorů v daném prostředí. Analýza OKEZ Úřadu vlády a Zastoupení Evropské komise v ČR je představena z hlediska cílových skupin, komunikačních priorit, nástrojů komunikace a způsobů měření jejich efektivnosti. Poslední kapitolou je srovnání těchto zásadních prvků komunikační strategie navzájem.

1. Komunikace EU směrem k jejím občanům

Stejně tak jako v obecném modelu komunikace existuje komunikátor a příjemce, jejich vstupy a výstupy, šумы a další prvky, najdeme v komunikačním procesu EU analogii, ovšem s několika rozdíly. Komunikace EU neprobíhá ve vzduchoprázdnu, ale ve složitém prostředí 28 členských zemí. V něm je silně ovlivňována celým spektrem rozličných faktorů, jež na sebe mohou také vzájemně působit. V posledních letech bylo díky posílení efektivního plánování a výměny informací dosaženo zásadního posunu v koordinaci komunikační činnosti EU směrem ven. GŘ pro komunikaci se na sklonku roku 2014 stalo útvarem předsednictví a nabylo vůdčí úlohy v oblasti určování komunikačního směru EU. Strategická cesta, jíž se současná komunikační politika Evropské komise potažmo EU ubírá, je zmapována hned v několika dokumentech daného GŘ. Témata, na která se Komise zaměřuje, se obměňují ve snaze o co nejaktuálnější reflexi veřejného a politického zájmu v evropském prostoru. Okruhy témat vyúsťují v deset hlavních politických priorit stanovených Komisí ve svém každoročním pracovním programu. Právě ty tvoří pevné jádro komunikačních cílů, které dávají celistvost strategii. Zastřešující cíl Komise společně s jednotlivými body poslání GŘ pro komunikaci pak dávají dohromady celkem 3 cílové skupiny, na které se komunikace zaměřuje (Evropská komise 2016a: 4–10).

V průběhu let implementovala EU celou řadu sofistikovaných komunikačních nástrojů a služeb. Hlavním nástrojem je tzv. Europe Direct, který v sobě zahrnuje ústřední kontaktní středisko a tři decentralizované sítě působící na lokální úrovni. Public relations je prvkem, který představuje

základ komunikačních aktivit všech unijních institucí. Dále jsou jedním z nejsilnějších atributů audiovizuální služby reprezentované především Evropou přes satelit (EbS). O EU a jejím fungování se miliony občanů dozvídají také prostřednictvím tištěných a on-line publikací. Stejně tak jako je v podnikatelské sféře připisováno event marketingu právoplatné místo jakožto samostatnému prvku komunikačního mixu, v případě komunikace Evropské komise tomu nemůže být jinak. Akce a události hrají v komunikačních nástrojích EU prim. Počínaje rokem 2012 přišla Komise s novým prostředkem, který doplnil stávající nástroje napřímo zapojující občany do evropských záležitostí. Touto platformou jsou dialogy s občany. Úspěch uplatnění ICT do sféry veřejného života je čím dál více znatelnější. Evropská komise je co do využívání internetové komunikace jedním z největších hráčů ve veřejném prostředí. Naprostým těžištěm jsou webové stránky EUROPA a účty Evropské unie na sociálních sítích (Evropská unie 2015).

Synergie výše uvedených informačních služeb, které zajišťují sdělování hlavních politických priorit, má klíčový vliv na to, jak dobře jsou občané EU informováni a jak vnímají to, zda je jejich hlas v EU slyšet. Podle předpokladů jsou právě to faktory, které napomáhají ke zvýšení počtu pozitivních odpovědí na otázky ohledně image EU. GR pro komunikaci identifikuje tři klíčové ukazatele výkonnosti (KPIs), které slouží pro měření efektivity celkové komunikace. Jsou jimi procento evropských občanů, kteří mají pozitivní pohled na EU, počet unikátních návštěv webové stránky EUROPA a plnění rozpočtu podle závazků s ohledem na roční prognózy (Evropská komise 2016b: 11–20).

2. Komunikace evropských záležitostí v ČR

Vstupem ČR do EU pozbylo informování o evropských záležitostech charakter mezinárodní agendy. Jakožto součást nového živého organismu se překlenula komunikace o EU na vnitřní úroveň domácí politiky a zasadila se do běžného života českých občanů. Jak ale ukázaly výsledky ratifikačního procesu

Smlouvy o Ústavě pro Evropu, potřeba kvalitní informovanosti obyvatel členských zemí EU, dokonce i zakládajících států, byla víc než na místě. Strategické dokumenty, které byly následně přijaty, měly odstraňovat informační deficit, podnítit vnitrostátní diskuze a vzbudit podstatně vyšší zájem veřejnosti o EU v každé z členských zemí včetně ČR. Hlavním komunikátorem informací o EU směrem k české veřejnosti z pozice veřejné správy dnes je OKEZ Úřadu vlády ČR. Již řadu let je také realizátorem vládou schvalovaných komunikačních koncepcí a strategií. Přestože jsou přijaté koncepce do roku 2013 postavené na roční bázi, v posledních letech se na danou oblast začalo nahlížet z dlouhodobější perspektivy. Čtyři strategické cíle, které byly vymezeny Koncepcí politiky ČR v EU, jsou komunikovány prostřednictvím konkrétních priorit. V návaznosti na vymezené priority jsou komunikovaná sdělení přizpůsobována jednotlivým cílovým segmentům. Kromě široké veřejnosti jsou těmito skupinami média, subjekty veřejné správy, žáci základních škol a studenti středních a vysokých škol, pedagogičtí a akademičtí pracovníci a neziskové organizace, podnikatelé, malé a střední podniky a senioři (Odbor komunikace o evropských záležitostech Úřadu vlády ČR 2015: 7).

OKEZ využívá hned několika komunikačních kanálů. K naplňování svých komunikačních cílů aplikuje nástroje zaštitěné tzv. Integrovaným informačním systémem. V současné době ho tvoří telefonní linka Eurofon 800 200 200, síť 13 regionálních Eurocenter a internetový informační portál Euroskop.cz (Odbor komunikace o evropských záležitostech Úřadu vlády ČR 2015: 8). Hlavním komunikačním nástrojem, který slouží k naplňování cíle směřujícího k zintenzivnění debaty o Unii s českými občany, je Národní konvent o EU. Komunikační aktivity Úřadu vlády završuje spolupráce s dalšími subjekty státní správy, samosprávy, akademické oblasti aj. Mezi předními partnery je mj. Zastoupení Evropské komise v ČR, jehož komunikace je také předmětem této diplomové práce. Spolupráce s ním je založena na tzv. Strategickém partnerství. Významným společným projektem v oblasti vzdělávání

a mládeže je právě soutěž o nejlepší diplomovou práci Laboratoř EU (ve spolupráci s Katedrou světové ekonomiky Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze) (Nejedlo, ústní sdělení ze dne 23. 3. 2017).

Komunikační strategie Úřadu vlády ČR definuje tři indikátory u konkrétních priorit, které jsou jednou ročně evaluovány v souvislosti s tvorbou aktualizace Strategie. Primárním ukazatelem je sledování názorů české veřejnosti na EU. Prostřednictvím měření souhrnného množství komunikačních aktivit se vyhodnocuje celková roční činnost. Terciálním kritériem je pak zkoumání odezvy cílových skupin (Odbor komunikace o evropských záležitostech Úřadu vlády ČR 2015: 10).

Oficiálním zástupcem jedné z ústředních institucí EU je Zastoupení Evropské komise v ČR. Komunikační priority Zastoupení se analogicky odvíjí od deseti politických priorit Komise, respektive od priorit jejího GŘ pro komunikaci. Podle slov pana Petera Zsapky, vedoucího Oddělení komunikace Zastoupení Evropské komise v ČR, se instituce snaží v českém prostředí komunikovat EU obecně a témata s ní spjatá, nikoliv pouze zprostředkovávat informace o aktuální dění v dané instituci. Stejně jako komunikační priority se rovněž cílové skupiny odvíjí od strategie Komise. Mezi ně patří široká veřejnost, stakeholderi, děti a mládež, média a senioři (Zsapka, ústní sdělení ze dne 16. 3. 2017).

Zastoupení Evropské komise v ČR má na výběr z široké palety komunikačních nástrojů Komise. Předním kanálem je bezesporu síť Europe Direct. Pravděpodobně jedním z nejrozsáhlejších prostředků komunikace jsou eventy. Kromě publikační činnosti Europe Direct vydává Zastoupení svůj vlastní informační týdeník. Internetová komunikace představuje v současné době neoddělitelnou součást Zastoupení. Kromě samostatné webové stránky pod záštitou oficiálního unijního portálu EUROPA, se hojně využívá sociálních médií (Evropská komise 2016b: 26).

Vyhodnocování a měření komunikačních aktivit jednotlivých zastoupení v členských státech EU vychází samozřejmě

z hlavních hodnotících kritérií komunikace Evropské komise. V případě prvního kritéria, pozitivní image EU v očích jejich občanů, jsou zdrojem dat výzkumy veřejného mínění Eurobarometer, které koordinuje GŘ pro komunikaci a poskytuje Zastoupení. GŘ ovšem nabízí svým zastoupením rovněž mimořádný soubor nástrojů pro hodnocení komunikačních aktivit (Evropská komise 2015: 83–128).

3. Srovnání komunikace vybraných institucí

Předchozí analýza komunikačních strategií, v nich zakořeněných cílů, vlastních aktivit a vymezení cílových skupin vyúsťuje ve srovnání komunikace dvou vybraných institucí. Není pochyb, že jsou komunikační politiky obou subjektů na sebe navzájem úzce navázány. Mezi prioritami Odboru hraje pravděpodobně nejdůležitější roli vymezení pozice ČR v EU a její pevné ukotvení. Přírozenou komunikační prioritou vlády je udržet ČR viditelnou a vtáhnout veřejnost více do debaty o české politice v evropských záležitostech. Tím se komunikace útvaru také v zásadě odlišuje od Zastoupení. Přestože komunikuje Zastoupení EU obecně, stále je jeho komunikace jakožto zastupitelského celku směřována očima unijní instituce a její činnosti. Podle výzkumu veřejného mínění, který provedla společnost Ipsos v roce 2015 pro Úřad vlády, vyplývá, že témata, která občany ČR v souvislosti s EU nejvíce zajímají, jsou postavení ČR v EU, eurozóna a euro aj. Vidíme, že komunikační priority se do jisté míry překrývají s komunikačními cíli obou institucí (Prouza 2015: 6).

Pokud bychom komunikovaná témata obou subjektů srovnali s tím, co čeští občané vnímají za hlavní hrozby vlastní země a EU v současnosti, zjistíme, že do popředí jejich vnímání se již po dobu dvou let stále více dostává imigrace a obavy z terorismu (Evropská komise 2016c: 3). Nicméně veřejnost vůči sdělením na tato témata reaguje velmi citlivě. Z psychologického hlediska v sobě totiž nesou aktivaci emocionálních aspektů ve vnímání příjemců sdělení, které jsou obtížně racionálně zvládnutelné. Cílení na odbourání negativního

„protievropského“ naladění, které má zcela iracionální zakořenění, je proto z hlediska komunikace velmi nákladné. Oba útvary se proto snaží vést spíše strategickou komunikaci proti cíleným dezinformačním kampaním, správně vykreslovat a uvádět na pravou míru nepravdivá tvrzení (Zsapka, ústní sdělení ze dne 16. 3. 2017).

Cílové skupiny vybraných subjektů se nepatrně odlišují. Oba subjekty komunikují s širokou veřejností. Avšak naprosto specifickou cílovou skupinou, která se dostává do popředí cílené komunikace zejména Úřadu vlády, jsou senioři, kteří dlouhodobě nepodporují EU. Oproti odpůrcům EU, kteří se nevyznají v evropských záležitostech, nemají o ně zájem, jejich negativní postoj je hluboce iracionální, proto se jim spíše komunikační aktivity ani nevěnují, jsou v tomto ohledu senioři zcela odlišní. Dá se s nimi komunikačně pracovat (Odbor komunikace o evropských záležitostech Úřadu vlády ČR 2015: 7).

Základní determinantou názorů a postojů občanů k EU je, jakým způsobem jsou o dění v Unii informováni. Pokud se podíváme na celkovou informovanost Čechů o evropských záležitostech, zjistíme, že se česká veřejnost necítí být o této oblasti příliš informovaná. Demografické charakteristiky lidí, kteří odpovídají, že obecně jsou informováni, zahrnují spíše studenty a občany s vysokoškolským vzděláním. Nicméně mnohem více rozhodujícím než demografický profil, je v tomto ohledu postoj k EU. Občané ČR, kteří jsou příznivci EU, zajímají se o evropské dění a důvěřují evropskému projektu, jsou více informováni než lidé, jejichž postoj vůči EU je negativní a Unii nedůvěřují (Evropská komise 2016d: 35–48).

Komunikační kanály, z nichž se lidé nejvíce dozvídají o evropských záležitostech, jsou televize, internet (nejvíce webové stránky) a rozhlas. Většina občanů ČR považuje informování o EU v těchto médiích za dostatečné a objektivní. Každý z analyzovaných subjektů využívá v hojnosti tradičního komunikačního nástroje pro veřejný sektor, kterým jsou public relations. Reklamy je využíváno velmi poskrovnu. Hlavním důvodem pro téměř úplnou absenci televizní reklamy

uvádí oba dva subjekty svá rozpočtová omezení. Největší podíl komunikačních aktivit obou institucí a jejich činností na regionální úrovni se koncentruje na pořádání akcí a událostí. Řízení eventů Zastoupení Komise se ovšem v určitých směrech velmi výrazně vymezuje oproti managementu událostí Odboru (Zsapka, ústní sdělení ze dne 16. 3. 2017).

Jak Zastoupení Evropské komise v ČR, tak OKEZ Úřadu vlády ČR mají ve svých komunikačních strategiích zahrnuty mechanismy měření a evaluace aktivit. Primárním kritériem pro obě instituce je podíl občanů, kteří mají pozitivní postoj vůči EU. Zhodnotíme-li toto kritérium, dospějeme k tomu, že patří Češi k těm vůbec nejméně pozitivním evropským národům vůči EU (Evropská komise 2016c: 5–6).

Závěr

Komunikační politiky dvou předních aktérů komunikujících EU v českém prostředí jsou na sebe velmi úzce navázány. Není pochyb, že odlišnosti jako takové nejsou v rámci širšího obrazu tolik výrazné a je složité je rozpoznat. Komunikační priority obou institucí jsou podobné, neboť zaprvé vycházejí z politických priorit jak Evropské komise, tak vlády v rámci evropského dění, zadruhé se snaží logicky reflektovat aktuální potřeby veřejné sféry. Nejviditelnějším odlišením Odboru od Zastoupení je přirozená priorita Úřadu vlády, kterou je komunikování o pozici ČR v EU a jejím pevném ukotvení v tomto celku. Zastoupení Evropské komise v ČR přeci jen vystupuje jako subjekt, který reprezentuje unijní instituci v členském státě a je tím pádem očima, ušima a hlasem Evropské komise v ČR. O jakých tématech si ale přeje být český občan informován? Nejzajímavějšími tématy pro Čechy je postavení ČR v EU, euro, možnosti využívání ESI fondů a praktické otázky života v Unii. Priority obou vybraných subjektů se tedy v zásadě shodují s požadovanými tématy pro informování.

Přestože jsou na první pohled cílové skupiny zdánlivě stejné, jejich vymezení se nepatrně odlišuje. Zastoupení mj. cílí

na tzv. stakeholdery, pod nimiž můžeme v podstatě hledat veškeré zainteresované skupiny, které se jakýmkoliv způsobem váží k činnosti Zastoupení. Odbor je v tomto ohledu segmentovanější. Velmi specifickou skupinou jsou pak senioři, jež jsou zvláště vyčleněni ve strategii Odboru. Na ty se cílí zejména kvůli dlouhodobě zápornému postoji k EU. Cílení na negativně naladěná uskupení ve společnosti, která nejsou informovaná, informovaná být nechtějí a jejich záporný vztah je založen na iracionálních aspektech, je pro oba subjekty příliš časově i finančně nákladné.

Využívání komunikačních kanálů obou útvarů je velmi příznačné nástrojům ve veřejné sféře. Kromě hlavní role PR, publikační činnosti, pořádání akcí a událostí, přímého e-mailingu, hrají důležitou roli také regionální střediska a internetová komunikace. Na první pohled se může zdát síť Europe Direct se svým kontaktním střediskem a síť Eurocenter s Eurofonem jako duplicita. Na základě analýzy a komparace je však odlišujícím umístění jednotlivých středisek, hlavně pak jejich samotná náplň práce. Zřetelně odlišujícím prvkem komunikace Zastoupení od Odboru je kreativita, flexibilita, autenticita a jakási odvaha dělat chyby. Důvodem je pravděpodobně větší budget a silný reprezentativní subjekt v čele. V rámci výzkumné otázky, jaké kanály jsou nejvhodnější pro komunikaci s občany ČR o evropských záležitostech, se dospělo k tomu, že nejvíce lidí hledá informace o EU, jejím fungování a politikách v televizi, na internetu a v rozhlase.

Komunikační strategie obou vybraných subjektů mají velmi přehledný a komplexní systém měření efektivity komunikačních aktivit. Zastoupení má v dané oblasti výhodu využívání celé škály speciálních softwarů a vnitřních barometrů, které mu Komise poskytuje. Přednostním hodnotícím kritériem obou útvarů je sledování veřejného mínění v otázce postoje k EU. Není překvapením, že je nejvíce odpůrců EU mezi lidmi, kterým je více než 60 let, mají nižší vzdělání a jsou nezaměstnaní. Jejich odmítavý vztah k „bruselskému diktátu“ je ovšem v dlouhodobém hledisku pevný. Proto je komunikačních

aktivit na tuto skupinu alokováno méně. Na druhé straně příznivci EU jsou mezi lidmi do 29 let s vyšším vzděláním a vyšším socioekonomickým statusem. Jenomže jejich vztah k EU natolik pevný není.

Je ale komunikace o evropských záležitostech v ČR z pohledu jejich občanů vůbec dostatečná? Česká veřejnost si obecně myslí, že není o evropských záležitostech informovaná. Drtivá většina se domnívá, že by měla vláda informovat o této problematice více. Ale na druhou stranu početná část Čechů informace o EU běžně sama nevyhledává. To je poměrně paradoxní zjištění. Základní charakteristikou občanů, kteří mají zájem o evropské dění a zjišťují si aktivně informace, je kromě vysokoškolského vzdělání především pozitivní vztah a důvěra v EU. Analogii nalezneme také v nízké informovanosti u odpůrců EU. Vidíme tedy, že míra informovanosti a postoj k EU se navzájem překrývají. Z odpovědi na danou otázku pramení předpoklad, že pokud je občan dobře informován (a má zároveň zájem) o evropských záležitostech, roste pravděpodobnost, že bude aktivně participovat v oblastech spojených s EU jako referenda, veřejné rozpravy, volby do Evropského parlamentu aj. Stejně tak jeho důvěra v budoucnost Unie a postoje k ní mohou být pozitivní, neboť díky komunikaci získá přehled o pozitivních výstupech EU.

Použitá literatura

EVROPSKÁ KOMISE, 2015. *Toolkit for the Evaluation of the Communication Activities. Directorate-General for Communication*. [on-line]. Brusel: Generální ředitelství pro komunikaci Evropské komise, 2015, 128 s.

[cit. 2017-04-17]. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-evaluation-toolkit_en.pdf

EVROPSKÁ KOMISE, 2016a. *Strategic Plan 2016 – 2020. DG Communication*. [on-line]. Brusel: Generální ředitelství pro komunikaci Evropské komise, Communication –

- strategic plan, management plans and activity reports,
19. 4. 2016, Ref. Ares (2016) 1853065,
30 s. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z:
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strategic-plan-2016-2020-dg-comm_april2016_en.pdf
- EVROPSKÁ KOMISE, 2016b. *Annual Activity Report 2015. DG Communication*. [on-line]. Brusel: Generální ředitelství pro komunikaci Evropské komise, Communication – strategic plan, management plans and activity reports,
18. 3. 2016, Ref. Ares (2016) 1374970. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z:
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/activity-report-2015-dg-comm_march2016_en.pdf
- EVROPSKÁ KOMISE, 2016c. *Standardní Eurobarometr 86 – Podzim 2016. Veřejné mínění v zemích Evropské unie, národní zpráva, Česká republika*. [on-line]. Brusel: Generální ředitelství pro komunikaci Evropské komise, 2016, 11 s. [cit. 2017-04-10]. Dostupné z:
<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/yearFrom/1974/yearTo/2016/surveyKy/2137>
- EVROPSKÁ KOMISE, 2016d. *Standard Eurobarometer 86 – Autumn 2016. Media use in the European Union*. [on-line]. Brusel: Generální ředitelství pro komunikaci Evropské komise, 2016, 87 s. [cit. 2017-04-23]. Dostupné z:
<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/yearFrom/1974/yearTo/2016/surveyKy/2137>
- EVROPSKÁ UNIE, 2015. *O portálu EUROPA. Europa.eu: oficiální internetová stránka Evropské unie*. [on-line]. © Evropská unie, 2015 [cit. 2017-02-10]. Dostupné z:
https://europa.eu/european-union/abouteuropa_cs
- NEJEDLO, Vít (vedoucí Oddělení pro Eurocentra Odboru komunikace o evropských záležitostech Úřadu vlády ČR,

Nábřeží E. Beneše 4, 118 01 Praha 1). *Ústní sdělení ze dne 23. března 2017.*

ODBOR KOMUNIKACE O EVROPSKÝCH
ZÁLEŽITOSTECH ÚŘADU VLÁDY ČR, 2015.

*Otevřeně o Evropě: Komunikační strategie
o evropských záležitostech.* [on-line]. 2015, 14 s.
[cit. 2017-03-25]. Dostupné z:

[https://www.vlada.cz/assets/evropske-
zalezitosti/organizace-utvaru/odbor-informovani-o-
ez/Otevrene-o-Evrope--Komunikacni-strategie-o-
evropskych-zalezitostech.pdf](https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/organizace-utvaru/odbor-informovani-o-ez/Otevrene-o-Evrope--Komunikacni-strategie-o-evropskych-zalezitostech.pdf)

PROUZA, Tomáš, 2015. *ČR a EU v roce 2015 – Výsledky
průzkumu veřejného mínění a výzvy pro rok 2015.*

[on-line]. 2015. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z:

[https://www.vlada.cz/assets/evropske-
zalezitosti/aktualne/CR-a-EU-v-roce-2015---webovky-
pdf.pdf](https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/aktualne/CR-a-EU-v-roce-2015---webovky-pdf.pdf)

ZSAPKA, Peter (vedoucí Oddělení komunikace Zastoupení
Evropské komise v ČR, Jungmannova 745/24, 110 00
Praha 1 – Nové Město). *Ústní sdělení ze dne 16. března
2017.*

VÝVOJ KONKURENCESCHOPNOSTI NĚMECKA A ITÁLIE V KONTEXTU ČLENSTVÍ V MĚNOVÉ UNII

Ing. Petr Kabelka

*Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních
vztahů, obor Evropská integrace*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Petr Kabelka

Abstrakt:

Diplomová práce zkoumá vývoj konkurenceschopnosti Německa a Itálie v kontextu společné měny a implikace, které tento vývoj přináší. Teoretická část práce vymezuje vnímání konkurenceschopnosti na národní úrovni a vliv členství v hospodářské a měnové unii na ekonomiky a jejich konkurenceschopnost obecně. Následně uvádí nejčastěji sledované ukazatele v rámci užšího a širšího pohledu na konkurenceschopnost zemí. Praktická část uvádí širší ekonomické a historické souvislosti obou sledovaných ekonomik a pokračuje hodnocením konkurenceschopnosti podle vybraných ukazatelů: jednotkových pracovních nákladů, situace na trzích práce, produktivity, exportní výkonnosti a struktury, vývoje nominálních a reálných směnných kurzů a vývoje na běžných účtech platebních bilancí obou zemí. Poslední část analyzuje vývoj konkurenceschopnosti podle multikriteriálních hodnocení Světového ekonomického fóra a Mezinárodního institutu pro rozvoj managementu.

Abstract:

This master's thesis examines the development of competitiveness in Germany and Italy in the context of the common currency and outlines the implications of this development. The theoretical part focuses on the perception of competitiveness on the national level and the impact of economic and monetary union membership on the economies and their competitiveness in general. Subsequently, the most commonly observed indicators concerning national

competitiveness from a narrower and broader point of view are introduced. In the practical part, broader economic and historical context is presented, followed by an assessment of the competitiveness of both economies on the basis of selected indicators: unit labour costs, the labour-market situation, productivity, export performance and structure, nominal and real exchange-rate developments and current-account developments. The final part analyses the development of competitiveness according to the multi-criteria assessments of the World Economic Forum and the International Institute for Management Development.

Klíčová slova:

Itálie, eurozóna, euro, hospodářská a měnová unie, konkurenceschopnost, Německo

Klasifikace JEL:

F45

Diplomová práce je dostupná zde:

https://insis.vse.cz/zp/portal_zp.pl?podrobnosti_zp=53404

Úvod

Státy eurozóny stejně jako další vyspělé ekonomiky světa procházejí obdobím, kdy je třeba zajistit pokračující prosperitu pro vlastní obyvatelstvo, a hledat tak způsoby, které jim umožní obstát v podmínkách silně konkurenčního prostředí globalizované ekonomiky. Otázka konkurenceschopnosti je v souvislosti s nedávno proběhnuvší finanční, dluhovou a ekonomickou krizí stále velmi aktuálním tématem. V tomto případě se nejedná o konkurenční boj pouze mezi firmami, ale i na úrovni států nebo regionálních integračních uskupení. S rostoucím tlakem na posílení konkurenceschopnosti tak přichází nutnost adekvátních opatření. Státy, které jsou členy eurozóny, potažmo Evropské unie, už dávno nejsou solitéry ve své snaze o zlepšení konkurenčního postavení. Tato snaha je společná Evropské unii jako celku. Ještě specifitější je situace právě v rámci unie měnové, která má ze své podstaty především ekonomické cíle a konkurenceschopnost je jedním z nich.

Tématem této diplomové práce je vývoj konkurenceschopnosti dvou vybraných ekonomik, které jsou členy evropské hospodářské a měnové unie. Vybranými státy pro analýzu konkurenceschopnosti v rámci eurozóny jsou Spolková republika Německo a Itálie. Tyto země mají společné to, že jsou nejen zakládajícími členy eurozóny, ale zároveň evropských integračních uskupení jako takových. Jedná se o dvě ekonomiky, které jsou pro fungování evropského hospodářství velmi významné, a to jak z pohledu na počet obyvatel, tak svým hrubým domácím produktem. Zároveň lze u těchto dvou zemí sledovat podstatné odlišnosti v ekonomickém výkonu, které potvrzuje i fakt, že zatímco Německo se řadí mezi země tzv. evropského jádra, Itálie je považována za zemi evropské periferie.

Hlavním cílem této práce je zhodnocení vývoje konkurenceschopnosti Německa a Itálie v souvislosti s přijetím společné měny, determinant tohoto vývoje a implikací pro politiky a budoucí vývoj v této oblasti. Práce odpoví na otázky: Jaké největší odlišnosti lze identifikovat ve vývoji

konkurenceschopnosti obou zemí? Jaký vliv na tento vývoj má členství zemí v hospodářské a měnové unii? Jaké implikace přináší vývoj v obou zemích ohledně udržitelnosti konkurenceschopnosti v jednotlivých členských zemích hospodářské a měnové unie?

1. Národní konkurenceschopnost jako nový fenomén

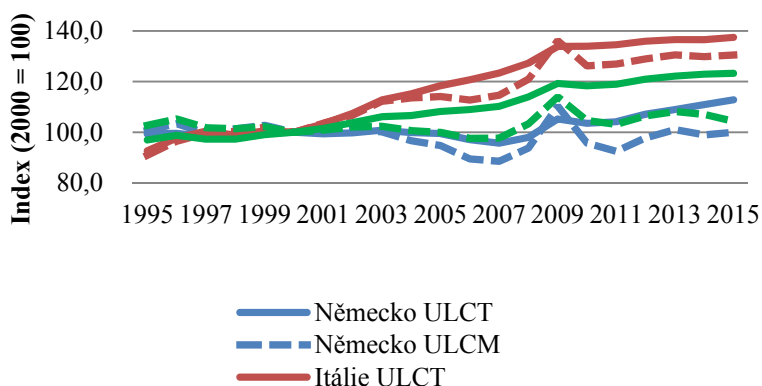
Způsoby měření národní konkurenceschopnosti bezprostředně navazují na způsob, jakým na konkurenceschopnost nahlížíme. Pokud v jejím užším (vnějším) pojetí, pak existuje soubor nejčastěji používaných indikátorů, které můžeme rozdělit na *input* a *output* podle toho, jestli jsou spíše determinantami konkurenceschopnosti, nebo nám následně ukazují její podobu. Mezi nejpoužívanější input indikátory patří jednotkové náklady práce, které v sobě implicitně zahrnují i produktivitu, a reálný efektivní směnný kurz. Mezi nejvíce používané output indikátory patří indikátory exportní výkonnosti, relativní síly specializace a hodnoty přidané zpracováním. Přínosný je pak také pohled na strukturu zahraničního obchodu, která se jeví jako velmi důležitá z hlediska udržitelnosti konkurenceschopnosti. Specifický je pak pohled na platební bilanci, resp. tvar její rovnováhy.

Pokud se nespokojíme s vnějším pohledem na konkurenceschopnost a chceme do tohoto konceptu zahrnout i prosperitu obyvatel sledovaných zemí a další aspekty odpovídající širšímu pojetí konkurenceschopnosti, jsou k dispozici dva nejpoužívanější multidimenzionální žebříčky – Zpráva o globální konkurenceschopnosti Světového ekonomického fóra a Světová ročenka konkurenceschopnosti Mezinárodního institutu pro rozvoj managementu.

2. Vývoj konkurenceschopnosti sledovaných zemí

Velký rozdíl mezi sledovanými ekonomikami lze zaznamenat při pohledu na vývoj jednotkových nákladů práce (Graf 1). Zatímco v případě Německa docházelo v předkrizovém období ke stagnaci a poté pouze k pomalému růstu této veličiny, a to díky stlačenému růstu mezd, italské jednotkové pracovní náklady poměrně prudce rostly, protože rychleji rostoucí mzdy neodrážely stagnaci produktivity práce (OECD, 2016b).

Graf 1: Vývoj jednotkových nákladů práce pro celou ekonomiku a zpracovatelský průmysl v Německu, Itálii a eurozóně, 1995–2015

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat OECD (2016a).

Vývoj jednotkových nákladů práce, a tím i konkurenceschopnosti, byl v případě Německa silně ovlivněn situací na trhu práce. Hartzovy reformy ze začátku tisíciletí pomohly snížit nezaměstnanost a zefektivnit pracovní trh. Německo se může chlubit nejnižší nezaměstnaností v eurozóně (Eurostat, 2016a), avšak vývoj mezd má také negativní dopady na životní úroveň lidí a přeneseně také na spotřební poptávku (Eurostat, 2016b). Naopak Itálie bojuje s rostoucí nezaměstnaností, která v současnosti dosahuje přibližně 12 % (Eurostat, 2016a).

K zastavení růstu reálných mezd dochází pouze velmi pomalu a italský trh práce sužuje řada strukturálních problémů (Evropská komise, 2015b: 30; OECD, 2015: 26 a další). Rozdílný vývoj na trzích práce dvou zemí sdílejících měnu je poměrně velkým problémem, protože přizpůsobovací mechanismus v podobě pohybu směnného kurzu není k dispozici. Tím trpí především italská konkurenceschopnost směrem navenek, protože rozevírající se nůžky ve vývoji mezd vedou k relativnímu zdražování jejích exportů.

Odlišný vývoj ve prospěch Německa můžeme zaznamenat také v případě růstu produktivity, a to jak na obyvatele, tak i na odpracovanou hodinu OECD (2016a). Hlavním problémem italské ekonomiky je v tomto ohledu nízká kvalita veřejných institucí, která má negativní vliv na produktivitu země (Mezinárodní měnový fond, 2015a: 15).

Konkurenceschopnost zemí navenek ovlivnily do určité míry i reálné směnné kurzy. I v případě této veličiny můžeme u Německa a Itálie sledovat rozdílný vývoj. Zatímco německý reálný efektivní směnný kurz díky stlačeným mzdám a nízké inflaci stagnoval či klesal, v případě Itálie dochází k opačnému vývoji (Eurostat, 2017a). I nominální kurz eura vůči ostatním měnám má z pohledu členství v eurozóně velký význam. Zatímco Německo podle některých autorů vstupovalo do eurozóny s mírně nadhodnocenou měnou, u Itálie tomu bylo naopak (Lane, 2006: 50; Wyplosz, 2013: 6; Scharpf, 2015: 96). Cenový vývoj v obou zemích však tyto vstupní rozdíly smazal a obrátil. Pro Německo je euro podle některých autorů v současnosti podhodnoceno o 10 a více procent (Rusek, 2012: 540; Mezinárodní měnový fond, 2015b: 15 a další).

Jednoduchým ukazatelem vnější konkurenceschopnosti země je její úspěch na mezinárodních trzích, tedy exporty. Německo i Itálie jsou silně exportní země významně navázané na další státy EU. Německý podíl na světových exportních trzích je tak dlouhodobě poměrně stabilní a pohybuje se kolem 8 % (Eurostat, 2017b). Nejistá je však udržitelnost exportů z hlediska technologické náročnosti. Německo vyváží především

středně technologicky náročné produkty, avšak podíl vysoce náročných produktů je nízký a výrazně nestoupá (OECD, 2016c). Italské podíly na exportních trzích na rozdíl od Německa klesají (Eurostat, 2017b). Propad exportních podílů je dokonce sledován v rámci procedury makroekonomických nerovnováh (Evropská komise, 2015b: 9). Technologická struktura italských exportů není moc příznivá. Těsně sice dominují výrobky s vyšší střední technologickou náročností, avšak podíl výrobků s nízkou náročností je také velmi velký (OECD, 2016c).

Z pohledu nerovnováh v rámci eurozóny je v posledních letech široce diskutovaným tématem obrovský přebytek běžného účtu platební bilance Německa, který se vyšplhal až nad 8 % HDP (Eurostat, 2016c), kvůli čemuž je Německo považováno za zemi s makroekonomickou nerovnováhou (Evropská komise, 2014a: 15). Nejvíce k přebytku přispívá saldo obchodu se zbožím, avšak jeho růst není způsoben pouze růstem německé exportní výkonnosti, ale z velké části také slabou domácí poptávkou, která se projevuje na importech (Evropská komise, 2016: 18). Vzhledem k tomu, že slabá německá poptávka negativně ovlivňuje salda běžných účtů dalších zemí, je tento vysoký přebytek terčem kritiky ze zahraničí.

Italský běžný účet není tak ožehavým tématem jako ten německý. Od roku 1996 až do období krize se saldo zhoršovalo a dostalo se z 3% přebytku až do 3% deficitu v roce 2010 Eurostatu (2016c). Důvodem tohoto vývoje byla také slabá domácí poptávka některých zemí v čele s Německem (Evropská komise, 2014b: 45). K návratu k přebytku došlo až v roce 2013.

Na příkladu běžného účtu je velmi dobře vidět propojenost ekonomik eurozóny. Rozdílný vývoj konkurenceschopnosti totiž může vést k nerovnováhám, které se dříve nebo později na běžném účtu platební bilance projeví. Tématem číslo jedna je v tomto ohledu právě přebytek Německa. To však musí v rámci měnové unie vyvažovat několik zájmů: snaha o fiskální střídmost spolu s potlačením růstu mezd směřujícím k získání

cenově-nákladové konkurenceschopnosti stojí na jedné straně, na druhé straně pak stojí slabá poptávka po exportech z jiných zemí, rozevírání nůžek v cenově-nákladové konkurenceschopnosti a větší závislost německé ekonomiky na exportech. Konflikt je to poměrně významný, protože Pakt stability a růstu požaduje přebytkové rozpočty, zatímco Německu je v současnosti doporučována expanzivnější fiskální politika. Výsledkem je nutnost hledat kompromis mezi těmito cíli.

Širší pohled na vývoj konkurenceschopnosti sledovaných zemí poskytla multidimenzionální hodnocení Světového ekonomického fóra a IMD. Německo vychází z obou hodnocení s velmi dobrým umístěním, WEF ho dokonce řadí na 5. příčku (Světové ekonomické fórum, 2016), v případě IMD je to potom 12. místo (Mezinárodní institut pro rozvoj managementu, 2016). Hodnocení ukazují, že bylo Německo po přijetí eura schopno vylepšovat své postavení, což znamená, že se zvyšovala nejenom cenově-nákladová konkurenceschopnost vycházející z pomalejšího růstu mezd, ale i konkurenceschopnost necenová, a to i přes některé dílčí problémy.

Itálie se v hodnocení WEF pohybuje dlouhodobě ve čtvrté desítkě a z tohoto pohledu tak patří k nejméně úspěšným ekonomikám celé EU (Světové ekonomické fórum, 2016). Především oblast inovací zaznamenává špatnou výkonnost, velkou roli zde hrají nízké výdaje na výzkum a vývoj. Pozitivní zprávou je, že v tomto pilíři dochází k postupnému zlepšování. Velkým problémem jsou také samotné instituce jakožto základ konkurenceschopnosti zemí.

Závěr

Rozdílný vývoj konkurenceschopnosti obou zemí jednoznačně ukazuje, že Německo je v tomto směru jednou z nejsilnějších evropských ekonomik, zatímco Itálie významně zaostává. V rámci společné měny je získávání konkurenceschopnosti pro Itálii velmi těžké. Nerovnováhy způsobené nízkým růstem mezd, nazývaným někdy dokonce mzdovým dumpingem, a obecně slabou domácí poptávkou některých zemí ukazují, že

je nutné přizpůsobení i ze stran států jako je Německo, pokud má být zachována stabilita eurozóny. Německo se vyprofilovalo jako země, která na projektu společné měny nejvíce vydělává, a to mj. díky podhodnocení eura z jeho pohledu, ale také díky úspěšné participaci v regionálních a globálních výrobních řetězcích. Pokud však má být tento projekt udržitelný, nesmí mít jasné vítěze a poražené.

Nutností bude v budoucnosti jednoznačně větší snaha států o nastolení rovnovážného vývoje v eurozóně, ať už to znamená hluboké strukturální reformy, nebo koordinaci růstu mezd, vládních výdajů do preferovaných sektorů či dalších opatření pro zvyšování konkurenceschopnosti. Zda to bude probíhat v současném rámci volnější koordinace, nebo dojde ke koordinaci těsnější, je otázkou, která bude v následujících letech velice aktuální.

Použitá literatura

EUROSTAT (2016a): *Total unemployment rate*. [on-line]

Dostupné z:

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTable>

[Action.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdec450&language=en](http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdec450&language=en) [cit. 30. 12. 2015]

EUROSTAT (2016b): *At-risk-of-poverty rate*. [on-line]

Dostupné z:

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tespm010&language=en>

[cit. 30. 12. 2015]

EUROSTAT (2016c): *Current account, main components, net balance – annual data, % of GDP*. [on-line] Dostupné z:

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tipsbp11&plugin=1>

[cit. 30. 12. 2015]

EUROSTAT (2017a): *Industrial countries' effective exchange rates including new Member States – quarterly data*.

[on-line] Dostupné z:

- http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ert_eff_ic_q&lang=en [cit. 3. 2. 2017]
- EUROSTAT (2017b): *Export market shares by items – % of world total*. [on-line] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tipsex20&plugin=1> [cit. 3. 2. 2017]
- EVROPSKÁ KOMISE (2014a): *Macroeconomic Imbalances Germany 2014*. European Economy: Occasional Papers 174. 124 s. [on-line] Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2014/pdf/ocp174_en.pdf [cit. 30. 12. 2016]
- EVROPSKÁ KOMISE (2014b): *Macroeconomic Imbalances Italy 2014*. European Economy: Occasional Papers 182. 68 s. [on-line] Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2014/pdf/ocp182_en.pdf [cit. 15. 2. 2017]
- EVROPSKÁ KOMISE (2015a): *MIP Scoreboard*. Posl. aktualizace 26. listopadu 2015. [on-line] Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/macroeconomic_imbalance_procedure/mip_scoreboard/index_en.htm [cit. 30. 12. 2015]
- EVROPSKÁ KOMISE (2015b): *Macroeconomic imbalances Country Report – Italy 2015*. European Economy: Occasional Papers 219. 100 s. [on-line] Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2015/pdf/ocp219_en.pdf [cit. 15. 2. 2017]
- EVROPSKÁ KOMISE (2016): *Country Report Germany 2016*. Commission Staff Working Document. SWD(2016) 75 final. 102 s. [on-line] Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_germany_en.pdf [cit. 30. 12. 2015]
- LACINA, L. (2007): *Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, xxvii, 538 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7179-560-5.

- LANE, P. (2006): *The Real Effect of European Monetary Union*. Journal of Economic Perspectives, vol. 20, no. 4, s. 47-66. [on-line] Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/212071803?pq-origsite=summon> [cit. 30. 12. 2015]
- MEZINÁRODNÍ INSTITUT PRO ROZVOJ MANAGEMENTU (2016): *IMD World Competitiveness Yearbook 2016*. Lausanne: International Institute for Management Development. 559 s. ISBN 978-2-9701085-0-4.
- MEZINÁRODNÍ MĚNOVÝ FOND (2015a): *Italy: Selected Issues*. IMF Country Report 15/167. 74 s. [on-line] Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15167.pdf> [cit. 20. 2. 2017]
- MEZINÁRODNÍ MĚNOVÝ FOND (2015b): *Germany: 2015 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Alternate Executive Director for Germany*. 71 s. [on-line] Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15187.pdf> [cit. 20. 2. 2017]
- OECD (2015): *OECD Economic Surveys: Italy 2015*. Paris: OECD Publishing. 117 s. [on-line] Dostupné z: <doi: 10.1787/eco_surveys-ita-2015-en> [cit. 30. 12. 2016]
- OECD (2016a): *Productivity and ULC by main economic activity (ISIC Rev.4)*. [on-line] Dostupné z: <https://stats.oecd.org/> [cit. 30. 12. 2016]
- OECD (2016b): *Growth in GDP per capita, productivity and ULC*. [on-line] Dostupné z: <https://stats.oecd.org/> [cit. 30. 12. 2016]
- OECD (2016c): *Bilateral Trade in Goods by Industry and End-use (BTDIxE), ISIC Rev.3*. [on-line] Dostupné z: <https://stats.oecd.org/> [cit. 30. 12. 2015]
- RUSEK, A. (2012): *The Eurozone's Equilibrium Real Exchange Rates*. Modern Economy, vol. 3, no. 5, s. 534-541. [on-line] Dostupné z:

- http://file.scirp.org/pdf/ME20120500008_58936012.pdf
 [cit. 30. 12. 2016]
- SCHARPF, F. W. (2015): Is There a Successful “German Model”? In: UNGER, B., ed. (2015): *The German Model: Seen by its Neighbours*. London: SE Publishing. 422 s. ISBN 978-0-9926537-4-3.
- SVĚTOVÉ EKONOMICKÉ FÓRUM (2016): *The Global Competitiveness Index Historical Dataset*. ©2007-2015 World Economic Forum. [on-line] Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/06Othershareables/GCI_Dataset_2006-2016.xlsx [cit. 23. 3. 2017]
- WYPLOSZ, Ch. (2013): *Eurozone Crisis: It's About Demand, not Competitiveness*. The Graduate Institute, Geneva, and CEPR. 22 s. [on-line] Dostupné z: https://www.tcd.ie/Economics/assets/pdf/Not_competitiveness.pdf [cit. 30. 12. 2015]

EUROPEAN INTEGRATION THROUGH SCEPTICAL PRISM IN THE EUROPEAN PARLIAMENT

Ing. Irina Kruhmalova

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, obor International and Diplomatic Studies

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Irina Kruhmalova

Abstrakt:

Současný růst euroskepticismu byl zaznamenán ve všech členských státech EU a stal se ústředním předmětem výzkumu uvnitř Evropské unie, zejména z pohledu vládnoucích těles. V centru evropské debaty se objevily pokračující francouzská nespokojenost s řízením Evropské unie, vystoupení Británie z tohoto spolku a rostoucí podpora levicových i pravicových radikálních stran po celé Unii. Vzhledem k tomu, že jediným přímo voleným orgánem na nadnárodní úrovni je Evropský parlament, je zapotřebí vyzkoumat, jak jsou národní požadavky na suverenitu projektovány na nadnárodní úrovni. Proto daná práce věnuje pozornost fenoménu euroskepticismu a jeho zastoupení v Evropském parlamentu.

Abstract:

The current rise of Euroscepticism has been observed in all EU Members States and has become a central concern in the European Union for governing bodies to deal with. Continued French dissatisfaction with the European Union, the British exit from the European Union and a rise of both left and right radical wings throughout the Union have appeared at the centre of European Union debate. Regarding the fact that the only directed body at the supranational level is the European Parliament, it is necessary to understand how national demands for sovereignty can be projected on a supranational level. Therefore, the conducted study pays attention to the phenomenon of Euroscepticism and its place in the European Parliament.

Klíčová slova:

Euroscepticism, European Parliament, European elections, populism, 2014 EP elections, European integration, UKIP, National Front, ENF, EFDD, GUE/NGL, ECR

Klasifikace JEL:

F53, F59, N24, N44

Diplomová práce je dostupná zde:

<https://vskp.vse.cz/eid/69411>

Introduction

Widespread and vocal scepticism about the European Union has risen in recent years. It has been demonstrated by the various referendums about EU treaties since the 1970s. Moreover, in 2016 the British vote to leave the EU and the Dutch referendum against an association agreement with Ukraine were added to the list.

The central objective of the thesis is to discover Eurosceptic trends and to define the stages of the evolution of policy in different Eurosceptic parties. The additional purpose of this work is to find out what the outcomes of nationalistic policies for European integration with regard to the European Parliament (EP) are. The following hypotheses are being tested.

- In the last 15 years electoral support for Eurosceptic movements inside the European Parliament has grown.
- The inconsistency of Eurosceptic parties' policies and a low level of cohesion between political groups lead to the diversification of the movement inside the European Parliament and limit their blackmailing and governing potential.

The thesis is divided into three main chapters. The first one deals with different theoretical terms and defines Euroscepticism, the concept of social cleavages and the concept

of populism. The second chapter explores the sceptical bloc inside the European Parliament. Some light also is shed on the results of the last EP elections in 2014 and a main cross-cutting line — attitudes towards European integration. Then the third chapter deals with political programmes and behavioural patterns of chosen political groups: the representative of Euroenthusiasm (the European People's Party) and four representatives of Euroscepticism. It studies an electoral performance of each group since its emergence, its political agenda and the use of available instruments. And the last topic, which is briefly touched upon in thesis, is the influence of populist domestic policies within the European Parliament.

This master's thesis is written using different study designs. The instrumental use of single-case study design brings theoretical richness in Chapter 1, when it researches few definitions and different approaches towards Euroscepticism, populism and party cleavages. Another, a cross-case study design, is used in Chapters 2 and 3. It helps to achieve the main goals of the thesis — to delineate the Eurosceptic trends in particular political parties and to outline the most desirable outcomes of nationalistic policies.

1. Theoretical framework

1.1. Euroscepticism and the operationalisation of this concept

As Taggart and Szczerbiak (2013) point out, Euroscepticism has been leaving the edges of the party system. Now we are witnessing changes which have occurred thanks to the collapse of the permissive consensus, the invasion of radical parties into government and developing economic and political crises in Europe. In the meantime, parties which were always pro-European have taken up Eurosceptical positions.

There are a number of definitions of Euroscepticism which vary greatly according to their authors. Some may argue that this concept can be narrowed down, but in this thesis it remains more multidimensional. To begin with, this thesis uses the

famous definition of Euroscepticism, where it appears as a ‘relatively new term, although the general attitudes to which it refers — opposition to, or doubts about, the progress of the European project — are as old as the project itself’ (Taggart and Szczerbiak, 2008, p. 151).

A deep and careful study, which defines the entire range of Eurosceptic possibilities, was made by Kopecky and Mudde (2002). This range is built on the distinction between European integration as an ideal, and the European Union as an existing set of institutions. Therefore, Kopecky and Mudde describe Euroscepticism as one of four ideal types produced by intersecting orientations towards the European Union with orientations towards the idea of European integration which are illustrated in Figure 1. ‘Eurorejects’ who oppose ideas of any kind of integration and the reality of the EU, ‘Euroenthusiasts’ who support both general ideas about European integration and the ideal of an ever-closer union, ‘Europragmatists’ who do not support integration, but pragmatically view the EU as useful, and ‘Eurosceptics’ who support the idea of integration, but are pessimistic about its realisation through the current EU. While this conceptualisation has the theoretical appeal of separating out Europe from the actual EU, this distinction often appears in actual political debate.

Figure 1: Typology of party position on Europe

Support for European integration			
		<i>Europhile</i>	<i>Europhobe</i>
S u p p o r t f o r E U	<i>EU-optimist</i>	Euroenthusiasts	Europragmatists
	<i>EU-pessimist</i>	Eurosceptics	Eurorejects

Source: Kopecky and Mudde, 2002, p. 303.

1.2 Party cleavages

1.2.1 Rokkan and Lipset's classification

Different studies pay a lot of attention to the development of party cleavages. The most prominent work in this regard remains the book of Lipset and Rokkan (1967), *Party systems and voter alignments: cross-national perspectives*. The authors argue that political cleavages formulate the content of party competition and — more generally — the political conflict. Lipset and Rokkan have explained the causes behind the mobilisation of voters, the shaping of the relations between party and voters, the new content of political competition and the formulation of public policies. At the same time, their schema is no longer a satisfactory explanation of existing political systems. The emergence of a supranational body, such as the European Parliament, requires a new understanding of this approach.

1.2.2 European integration as a new cleavage

There is a lot of speculation about the possibility that European integration has become a new cleavage between parties on the national level. This thesis justifies the idea of the European integration process as a potential source of conflict in national party systems. Nowadays social mobility has increased and sources of political socialisation have become more individualised. A need for more complex political strategies in order to attract more voters has appeared.

The most prominent author in this field, Vit Hloušek (2011), creates four general conditions for the possible structuring of European cleavage. First, an active mobilisation of voters by themes connected with European integration must be present within parties. Parties start to use the European issue as their identity source and introduce it to electoral contests. Second, specific segments in the population created by restructuring must be apparent. An essential element for them is not identification with the influence of European integration, but the stability of the element and the distinguishing character of European integration's sources from others. The third condition is the presence of constituted structural, normative and organisational components. They must combine the methods of political science and sociology in order to help with the establishment of the political and social stratification of society. Finally, the political relevance of such cleavage emerges in a situation when the representing political party meets the classic criteria of party relevancy. Recent developments on the national levels, such as growth of support for UKIP and Brexit and growth of support for radical parties in other EU Member States, show the relevance of this research.

1.3 Populism and its operationalisation

A growing dissatisfaction with the European Union, and especially with political union, revives populism in the most of the EU Member States. Paul Taggart (2004) states that populist movements or parties emerge and grow quickly and gain a lot of attention, though it is extremely difficult for them to

remain on the same position, which means that such movements are episodic and have the image of something unstable and impossible. The author defines five characteristic features of the ideal type of political populism. Among them are hostility to representative politics, the identification of populists with a 'heartland' conception, the lack of core values, functioning as a reaction to a sense of extreme crisis and a self-limiting quality. Looking more closely at these features, it can be stated that populism is very limited in all terms and appears as a political crisis indicator.

2. Sceptical prism in the European Parliament

The European Parliament has gone through major changes in last two decades. However, they mostly came along with the ratification of the Treaty of Lisbon (Sio, 2014). It was believed that the changes provided would help to overcome the lack of democracy in the legislative body. However, the EP still remains distant and unknown to most European citizens because of three main factors: different electoral systems in the Member States, the insignificant political legitimacy of the EP and a narrow sense of European identity (Viola, 2016).

2.1. Parliamentary groups in the European Parliament

Since June 2015 there have been nine political groups in the European Parliament. The main feature for them is their construction on the basis of political allegiance. At the same time, the structure of the EP is still more fluid and cohesive than that of most national legislative institutions. The appointment of candidates at home and their dependency on home parties can explain this fact afterwards (Viola, 2016).

2.1.1. Main characteristics and dividing lines

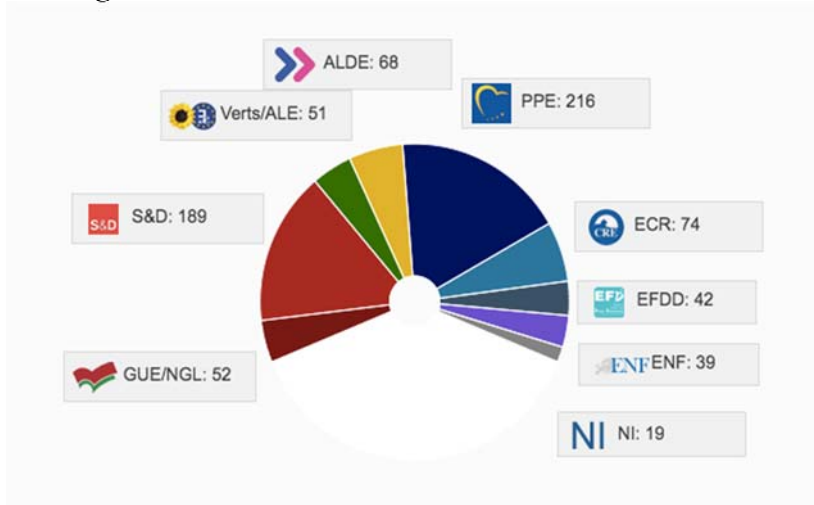
The Eurosceptic movement inside the European Parliament has its own characteristics and dividing lines. The most extensive analysis can be found in works of Brack (2012; 2015). She divides Eurosceptic MEPs into three categories which appoint them a certain role and help to understand their behaviour at the

supranational level. The first role is that of absentee, which is characterised by limited involvement inside the Parliament and places an emphasis on the national arena and the voters. The second role is that of public orator, where public speaking and the spread of negative information about the EU form their strategy. Therefore, the essential goal is to publicise and to defend Eurosceptic positions by all means, because their self-evaluation largely depends on publicity and reactions to their speeches and behaviour. The third role is that of pragmatist, which is connected with a greater involvement in the daily work of the EP, a need to achieve results and a tendency to respect the rules. Their main goal is not only to get attention, but also to be efficient and contribute in some policy areas through so called ‘constructive opposition’ — a balance between the promotion of their views and the pursuit of concrete results.

2.2. EP elections 2014

The last European Parliament elections were held in May 2014. They were the first after the entry into force of the Lisbon Treaty. Moreover, an official 2014 EP campaign slogan was: ‘this time it is different: act, react, impact’, where the EP role in the election of the European Commission President was aimed at challenging EP elections’ second-order character (Viola, 2016). Figure 2 illustrates the allocation of seats among political groups, where growing support for Eurosceptic blocs can be seen.

Figure 2: 2014 EP elections results — seat allocation

Source: European Parliament (a), n.d.

Brack (2015) argues that Eurosceptics have gained a stronger position at both national and supranational levels, especially after the elections in 2014. However, the diversity of their activities and the usage of different strategies remain the main obstacles to achieving their goals. Furthermore, the author believes that the presence of sceptics in the EP can improve the Parliament's functioning and legitimise the EU as a democratic political system which is open to conflict.

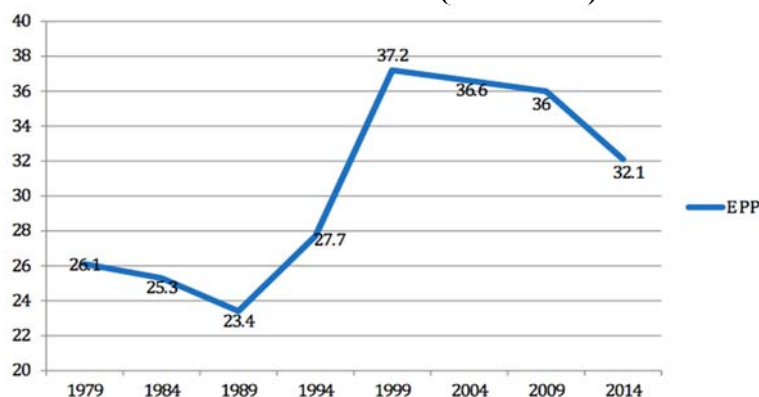
3. Parties' attitudes towards European integration

3.1. The European People's Party as a central representative of Euro-optimism

The European People's Party (EPP) has embodied the strongest political force within the European Parliament, comprising approximately 36 % of MEPs by the end of the 2009–2014 legislature. After the 2014 EP elections this fraction has been remained in the Parliament, however the number of MEPs has significantly decreased (Viola, 2016). Figure 3 illustrates electoral support for the party and helps to eliminate changes.

The recent decrease, according to Sio (2014), can be explained by a low level of consensus for the austerity policies carried out by the European Union and the growing support for the Eurosceptic parties both in national and supranational elections.

Figure 3: Electoral support for the EPP — percentage of seats in the EP (1979-2014)

Source: Sio, 2014, p. 284.

3.2. Phenomenon of Euroscepticism in the European Parliament

3.2.1. Europe of Nations and Freedom

The Europe of Nations and Freedom group was formed in June 2015, a year after the elections. As it is the most recently formed group, there are a lot of speculations about its future and stability. Five main driving principles for them are democracy, sovereignty, identity, specificity and freedom (ENF group — European Parliament, n.d.).

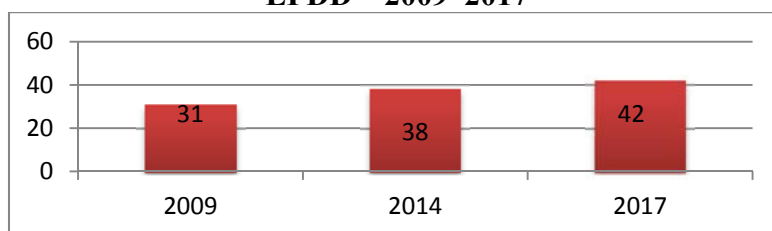
The most important aspect of ENF's agenda is written and oral parliamentary questions (interpellations). From July 2015 to April 2017, Europe of Nations and Freedom asked a total of 1 632 questions, 20 of which were oral and 1 612 of which were written. Among the most popular topics were Turkish accession to the EU, the questioning of Commissioners on private topics, and the interference of the European Commission in French

presidential elections. (European Parliament/Plenary, n.d.). These facts testify its role of absentee, where the main target of this group is the domestic public.

3.2.2. Europe of Freedom and Direct Democracy

The second ‘Eurorejects’ group in the European Parliament is the Europe of Freedom and Democracy (EFDD) group which changed its name slightly after the 2014 EP elections. This group, like the ENF, attracts right-wing populist parties and currently has 42 mandates (BBC, 2015). Figure 4 illustrates the changes in the number of seats for the EFDD in the European Parliament. But the political faction is facing a huge risk of falling apart.

Figure 4. Seats in the European Parliament for the EFDD – 2009–2017

Source: European Parliament (b), n.d.

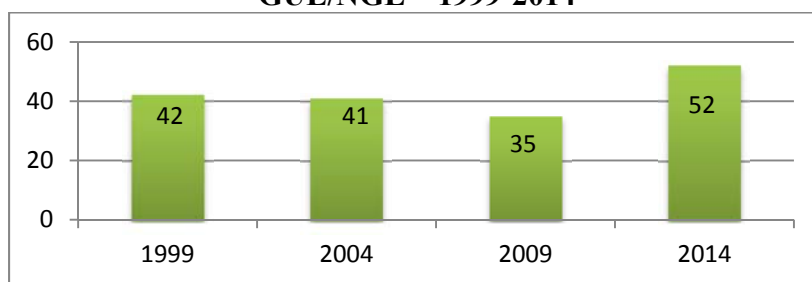
The Europe of Freedom and Direct Democracy group aims at achieving publicity through different channels. By doing so, the group can be appointed as public orator. Therefore, the number of questions asked by different parties within the EFDD reflects its chosen role, that of Eurosceptic. During the eighth parliamentary term 2 070 questions were asked, 74 of which were oral (interpellations) and 1 996 of which were written. It is noteworthy that in comparison with the ENF, the Europe of Freedom and Direct Democracy ask questions which are not a part of their official agenda. Among the most popular topics are United Kingdom overseas territories and EU relations with developing countries, and EU accounting and

funds' distribution. Questions about migration policies along with national issues were mainly asked up until 2015; after that time they rarely appeared (European Parliament/Plenary, n.d.).

3.2.3. Confederal Group of the European United Left – Nordic Green Left

The Confederal Group of the European United Left – Nordic Green Left (GUE/NGL) is characterised as a broadly Eurosceptic group with a more anti-austerity and anti-capitalist point of view. The faction consists of 14 nationalities from various communist, socialist and other left-wing parties (BBC, 2015). Sio (2014) underlines that the group's members are mostly inspired by the ideals of international solidarity and are willing to change the path of European integration. Ideological stances can vary, but a basis of more democracy remains a common characteristic for all. Figure 5 perfectly illustrates their growing support in the 2014 elections.

Figure 5: Seats in the European Parliament for the GUE/NGL – 1999-2014

Source: European Parliament (b), n.d.

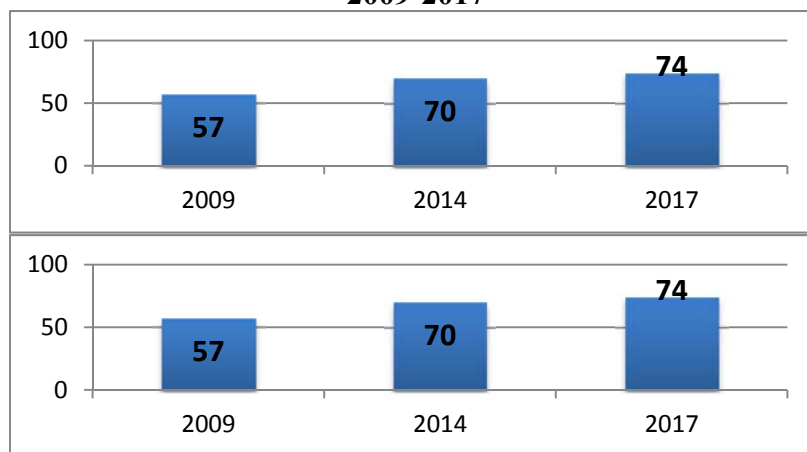
Regarding the activities of the GUE/NGL, a many can be found. As for drafting opinions and reports, up until April 2017 they conducted 42 reports and 53 opinions, which is around 5 % of the total number and is still a low indicator of participation. On the other hand, the number of questions is significant and captures a broad range of topics. At the time of research, the group had asked 4 618 questions, 101 of which are oral. They

significantly reflect the GUE/NGL agenda and moreover the position of chair in the European Parliament's Committee on Employment and Social Justice (European Parliament/Plenary, n.d.). That is why the role of typical Eurosceptics can be appointed to them.

3.2.4. European Conservatives and Reformists

The single soft Eurosceptic group inside the European Parliament is the European Conservatives and Reformists group. The faction was created in 2009 after the members of the UK Conservative Party decided to leave the EPP because of disagreements on the Lisbon Treaty and over a vision of a federal Europe (Viola, 2016). As Figure 6 illustrates, in 2009 the ECR obtained 57 seats and its blackmailing potential is insignificant.

Figure 6: Seats in the European Parliament for the ECR – 2009-2017

Source: European Parliament (b), n.d.

Regarding the parliamentary activities, the ECR occurs as the most active among Eurosceptics. As of April 2017 the group's members had drafted 114 reports (around 13 % of the total number) and 69 opinions. The existence of different policy groups, which are responsible for similar tasks, prospers to the

abovementioned numbers. However, it seems that the group does not actively use parliamentary questions. Up until April 2017 2 218 questions were asked, 83 of which were oral. But they definitely reflect the group's agenda, principles and chairing Committees: the Internal Market and Consumer Protection and the Subcommittee on Foreign Affairs (Security and Defence) (European Parliament/Plenary, n.d.). It can be concluded that the group occupies the role of pragmatist.

3.3. The influence of populist domestic policies on the European Parliament

Populist and right-wing political parties in the EU Member States have gained a lot of attention in the last 10 years. Two cases that stand out are the United Kingdom and France.

3.3.1. UKIP

During 2014 EP elections UKIP, a British right-wing populist party, called for active and effective negotiations on an immediate withdrawal from the EU. The party emphasised that it was a mistaken view to think that a UK withdrawal from the EU would cost Britain too much. Their European manifesto programme addressed the question of reimagining the real economic and trade situation with the EU, which cost Britain a lot of jobs and money. Moreover, it claimed that the British fuel and energy sectors were under threat from European laws and restrictions. Therefore, UKIP saw independence as positive thing, which would make the country wealthier and stronger both economically and nationally (UKIP, 2014). After Brexit, all of these claims became relevant and now the European Parliament has to create and to adopt a broad legal framework and to find less-harmful conditions for both the EU and the UK.

3.3.2. The National Front

The National Front is the famous right-wing populist party in France, which emerged in the beginning of the 1970s and which in last 5 years has gained popularity again. Goodliffe (2015, pp. 328–331) explains the recent rise of the National Front in

terms of the economic and social crisis, which started in 2008 with the European sovereign debt crisis. Trust in the EU fell to a low 30 % in 2011 among the French public and also resulted in pessimism about the euro area. The author states that in 2012 only 12 % and in 2013 9 % of the French population believed that their economy was performing well. This attitude resulted in a decrease of support for European integration. So, the National Front managed to sell the party to Eurosceptic voters and used this position in the 2014 EP elections.

Conclusion

The main goal of this thesis was to outline the Eurosceptic trends that are a characteristic in the European Parliament. The first trend that has been observed is the restriction of activities within the legislative body. By being outside of a process of future construction of the EU, Eurosceptic parties remain alien to the system. The only instrument that is left to them is to question an existing system and to express itself with the aim of influencing public opinion and promoting radical views in their respective countries. The second trend is the dependency of individual members on domestic political parties inside EP supranational groups, which makes the coalition formation process more complicated and promotes a certain level of inaction across ideological borders. Moreover, it largely limits the influence of any oppositional force and discourages the desire to participate on European matters inside the EP, leading to the idea of total EU rejection. The third trend is the diversity of roles chosen by Eurosceptics. They create significant differences between one another and disable the unification of the movement.

Another observed trend is the over-concentration of the addressing of the domestic public. Eurosceptic MEPs tend to influence their mainstream national parties and portray the EU as a destructive element for their own country. Moreover, this trend underlines the lack of cooperation between different representatives of this phenomenon on the supranational level. The fifth characteristic of Euroscepticism in the EP is growing electoral support.

The sixth important trend is the non-isolated character of Euroscepticism. With the sole exception of Malta, the popular votes of radical parties in all Member States, especially the absolute winning position in the UK, France and Denmark, has raised a lot of questions about dissatisfaction with the current course of European integration. The last observed substantial trend is that left-wing Eurosceptic supporters are more pro-European than mainstream party supporters. They openly welcome greater financial transfers between EU members, and in addition their knowledge about the EU is greater than that of the average voter.

The abovementioned information confirms the inconsistency of Eurosceptic parties' policies and a low level of cohesion between political groups. All of this, as illustrated in this thesis, leads to the diversification of the movement inside the European Parliament and limits their blackmailing and governing potential.

An additional goal of this thesis was to find out how populist appeals, which at the supranational level mirror national concerns, help to promote either the reformation or the dissolution of the European Union. With regard to the question of influence, the following conclusions are made. UKIP, together with media support, brought the UK withdrawal to the centre of the European debate. It changed the national debate and partly led to what Europe has to deal with now — the British withdrawal from the European Union. In this case, the European Parliament has to create and to adopt a broad legal framework and to find less-harmful conditions for both the EU and the UK. At the same time, the FN's move from the position of political outsiders to the centre plays a certain role in the formation of the European agenda. The threat of the National Front winning the upcoming presidential and parliamentary elections becomes a part of the European agenda and has the potential to influence the whole future structure of the European Union.

References:

- BBC. (2015). European Parliament: Guide to the political groups. 21 October 2015. Retrieved January 12, 2017, from <http://www.bbc.com/news/uk-politics-parliaments-34574041>.
- BRACK, N. (2012). Euroscepticism at the Supranational Level: The Case of the 'Untidy Right' in the European Parliament*. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 51 (1), 85–104.
- BRACK, N. (2015). The roles of Eurosceptic Members of the European Parliament and their implications for the EU. *International Political Science Review*, 36 (3), 337–350.
- ENF Group — European Parliament (n.d.). Charter. Retrieved January 12, 2017, from <http://www.enfgroup-ep.eu/charter/>.
- EUROPEAN PARLIAMENT / Plenary. (n.d.). Parliamentary questions. Retrieved April 25, 2017, from <http://www.europarl.europa.eu/plenary/en/parliamentary-questions.html>.
- EUROPEAN PARLIAMENT. (a). (n.d.). Seats. Retrieved January 12, 2017, from <http://www.europarl.europa.eu/meps/en/hemicycle.html>.
- EUROPEAN PARLIAMENT. (b). (n.d.). EP Timeline: from past to present. Retrieved April 25, 2017, from http://www.europarl.europa.eu/external/html/ephistory/default_en.htm#event1999-06.
- GOODLIFFE, G. (2015). Europe's salience and 'owning' euroscepticism: Explaining the front national's victory in the 2014 European elections in France. *French Politics*, 13 (4), 324–345.
- HLOUŠEK, V. (2011). European Integration as a Party Cleavage? A Conceptual Debate. *Central European Political Science Association Annual Conference 2011*. Retrieved March 09, 2017, from http://cepsa.at/ablage/2011/paper_hlousek.pdf.

- KOPECKY, P., & MUDDE, C. (2002). The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in Central East Europe. *European Union Politics*, 3 (3), 297–326.
- LIPSET, S. M., & ROKKAN, S. (1967). *Party systems and voter alignments: cross-national perspectives*. Free Press.
- SIO, L. D. (2014). *The European Parliament elections of 2014*. Roma: CISE — Centro Italiano Studi Elettorali.
- TAGGART, P. (2004). Populism and Representative Politics in Contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies* [online], 9 (3), 269–288.
- TAGGART, P., — SZCZERBIAK, A. (2008). *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism, Volume 2 Comparative and Theoretical Perspectives*. New York: Oxford University Press.
- TAGGART, P., — SZCZERBIAK, A. (2013). Coming in from the Cold? Euroscepticism, Government Participation and Party Positions on Europe* Coming in from the Cold? Euroscepticism, Government Participation and Party Positions on Europe. *Journal Of Common Market Studies*, 51 (1), 17–37.
- UKIP (2014). Manifesto 2014: Create an earthquake. Retrieved April 10, 2017, from <https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/themes/5308a93901925b5b09000002/attachments/original/1398869254/EuroManifestoLaunch.pdf?1398869254>.
- VIOLA, D. M. (2016). *The Routledge handbook of European elections*. London: Routledge.

ZASTOUPENÍ ŽEN V SOUDCOVSKÝCH POZICÍCH NA ÚSTAVNÍCH SOUDECH VYBRANÝCH STÁTŮ EVROPSKÉ UNIE

Mgr. et Mgr. Martina Marková

*Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, obor
Mezinárodní vztahy*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. et Mgr. Martina Marková

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá tématem zastoupení žen v soudcovských pozicích na ústavních soudech vybraných států Evropské unie. Problematika zastoupení žen ve vrcholných pozicích bývá nejčastěji spojována s oblastí politiky či dozorčích rad velkých společností. Cílem práce je zanalyzovat za pomoci metody QCA postavení žen v soudcovských pozicích na ústavních soudech šesti vybraných států – České republiky, Litvy, Německa, Polska, Portugalska a Rakouska, neboť vzhledem k nárůstu významu ústavních soudů jako nejvyšších představitelů soudní moci v zemi je zapotřebí se na tyto instituce podívat i z pohledu procentuálního zastoupení žen ve vedoucích pozicích.

Abstract:

This thesis deals with the topic of the representation of women judges in the constitutional courts of selected EU Member States. The issue of the representation of women in top positions is most often associated with the field of politics or with the supervisory boards of large companies. The aim of this thesis is to analyse, using the QCA method, the position of women judges in the constitutional courts of six selected states — the Czech Republic, Germany, Lithuania, Austria, Poland and Portugal. Given the growing importance of constitutional courts as the top representatives of the judiciary in these countries, it is

also necessary to examine these institutions according to the percentage of women in leading positions.

Klíčová slova:

ústavní soudnictví, zastoupení žen, ústavní soud, judicializace, Česká republika, Litva, Německo, Polsko, Portugalsko, Rakousko, QCA

Klasifikace JEL:

J79, K38

Diplomová práce je dostupná zde:

https://is.muni.cz/th/393109/fss_m/

Úvod

Problematika zastoupení žen ve vrcholných pozicích bývá nejčastěji spojována s oblastí politiky či dozorčích rad velkých společností. Zvýšení participace žen na moci ve státě a obecně na rozhodování patří k prioritním politickým zájmům v rámci Evropské unie (Filadelfiová 2002: 20). Tato diplomová práce se však zaměřuje na otázku zastoupení žen v soudcovských pozicích na ústavních soudech, neboť vzhledem k nárůstu významu ústavních soudů jako nejvyšších představitelů soudní moci v zemi je podle mého názoru zapotřebí se na tyto instituce podívat i z pohledu procentuálního zastoupení žen ve vedoucích pozicích.

Cílem této diplomové práce je tedy zanalyzovat postavení žen v soudcovských pozicích na ústavních soudech vybraných států Evropské unie. Autorka si klade za úkol odpovědět na otázku: Kombinace jakých podmínek vede k alespoň třicetiprocentnímu zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech? Vedlejšími výzkumnými otázkami jsou pak: Kombinace jakých podmínek vede k nižšímu než třicetiprocentnímu zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech? Je některá z podmínek nutnou podmínkou pro více než třicetiprocentní zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních

soudech? Je některá z podmínek nutnou podmínkou pro méně než třicetiprocentní zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech? Metodou tohoto kvalitativního výzkumu je kvalitativní komparativní analýza, která umožňuje zaměřit se právě na vliv kombinace několika podmínek na zamýšlený výsledek.

Téma zastoupení žen ve vrcholných pozicích, ať soukromého či veřejného sektoru, je stále aktuální a v rámci Evropské unie velice diskutované. Tuto problematiku akcentuje zejména Evropský institut pro rovnost žen a mužů, který se zabývá participací žen v rozličných odvětvích od politiky, přes justici až po velké podniky. Otázku zastoupení žen v soudcovských pozicích na ústavních soudech jsem zvolila zejména proto, že výzkumy zabývající se participací žen se této oblasti vyhýbají. Na národní i mezinárodní úrovni je vyvíjen tlak na zvýšení počtu žen v legislativě a exekutivě, ale méně pozornosti je věnováno právě soudům.

Soudy, a zejména ústavní soudy, lze označit za politické instituce a jako takové je nelze vnímat odděleně od konkrétních sociálních, politických a ekonomických vlivů, které formují politický systém (Hirschl 2008: 134). Lze shrnout, že v posledních desetiletích došlo k silnému přesunu moci ze zastupitelských institucí (např. z parlamentů) k justici. Hlavní důvody lze spatřit zejména v existenci ústavněprávní struktury, která podporuje judicializaci politiky, v existenci relativně nezávislé soudní moci a v existenci politického prostředí, které umožňuje judicializaci politiky (Hirschl 2008: 138). Problematika této diplomové práce je tak úzce spjata s fenoménem judicializace politiky, který označuje proces postupného nabývání na významu funkce soudce (Smekal 2013: 13). Práce tedy může doplnit současný stav poznání právě o prostředí justice.

Předkládaná diplomová práce se skládá ze tří částí – teoretické, metodologické a empirické. Součástí teoretické části je problematika feminismu v mezinárodních vztazích, hlavních témat feminismu – odlišení veřejného a soukromého, patriarchát

a rovnost a rozdílnost, dále pak přiblížení institutu ústavního soudnictví, jeho modelů a shrnutí současného stavu poznání. Metodologická kapitola obsahuje vymezení výzkumného tématu, cíl výzkumu, výzkumné otázky, metodu výzkumu, výběr případů, zdroje dat, výzkumnou strategii, identifikaci proměnných a jejich následnou operacionalizaci a kalibraci, otázku redukce reality a zdrojů zkreslení, aplikaci výzkumu a etické aspekty práce. Empirická část se pak věnuje konstrukci pravdivostní tabulky, analýze nutných podmínek, identifikaci postačujících podmínek, logické minimalizaci tabulky a interpretaci výsledků výzkumu.

1. Teoretická část

V první, teoretické části, této diplomové práce je nahlíženo na téma zastoupení žen ve vrcholných pozicích z pohledu liberálního feminismu. Postavení žen jako soudkyň na ústavních soudech je pak konkrétním vyobrazením postavení žen ve vrcholných pozicích veřejného sektoru. Tato problematika je dále úzce spjata s fenoménem judicializace politiky, tedy s postupným nárůstem významu funkce soudce.

Cílem jednotlivých podkapitol je uvést čtenáře do oborového kontextu a pomoci mu pochopit problematiku zastoupení žen v soudcovských pozicích na ústavních soudech vybraných států Evropské unie.

Úkolem první podkapitoly je představení teorie feminismu v mezinárodních vztazích a dále pak vymezení liberálního feminismu, který je teoretickým východiskem této práce. Následující tři podkapitoly se pak zabývají hlavními tématy feminismu. Politolog Heywood (2008) ve své knize představuje čtyři stěžejní témata, která sjednocují většinu proudů feminismu. Jsou jimi odlišení veřejného a soukromého, patriarchát, pohlaví a gender a rovnost a rozdílnost. Pro tuto diplomovou práci jsou významné pouze tři z těchto témat – odlišení veřejného a soukromého, patriarchát a rovnost a rozdílnost. Proto zde bude dán prostor pouze jim a zbylé téma bude pominuto. Prostřednictvím těchto témat pak bude nahlíženo na

problematiku ústavního soudnictví. Součástí práce jsou i modely ústavního soudnictví ve vybraných státech Evropské unie, konkrétně v České republice, Litvě, Německu, Polsku, Portugalsku a Rakousku. V neposlední řadě obsahuje teoretická část práce i sumarizaci současného stavu poznání.

2. Metodologická část

Druhá část diplomové práce se zabývá metodologií výzkumu, který bude součástí třetí kapitoly. Tato diplomová práce obsahuje kvalitativní výzkum za pomoci metody QCA, tedy za pomoci kvalitativní srovnávací analýzy, s pevnými množinami. Tato metoda umožňuje zaměřit se na vliv kombinace několika nezávislých proměnných na proměnnou závislou. Úkolem QCA není odhalit příčinný efekt, nýbrž určit kombinace nezávislých proměnných, které vedou buď ke stejným výsledkům, nebo naopak k výsledkům odlišným (Kouba 2011: 473–474). S ohledem na výzkumný cíl této práce se tedy autorka rozhodla využít QCA s pevnými množinami (crisp sets). Tato varianta umožňuje provádět logické operace prostřednictvím pevných množin. Proměnné jsou v tomto typu výzkumu kódovány pomocí dvouhodnotové množiny (0, 1). Její použití je vhodné, pokud pracujeme s malým počtem případů (Kouba 2011: 469).

Vzhledem k rozsahu práce bylo zapotřebí vybrat pouze omezený počet případů (států, ve kterých je zakotvena instituce ústavního soudu), které budou následně analyzovány. Vzorek byl vybrán ze všech členských států Evropské unie účelově na základě využívaného modelu ústavního soudnictví v dané zemi. Vybrané státy jsou tak zástupci smíšeného ústavního soudnictví (Portugalsko), neúplného ústavního soudnictví (Polsko), rakouského modelu ústavního soudnictví (Rakousko) a německého modelu ústavního soudnictví (Německo). Vzhledem k tomu, že italský model je kombinací rakouského a německého, byly zvoleny poslední dva státy nezávisle na příslušnosti k určitému podtypu koncentrovaného ústavního soudnictví, ale s ohledem ke geografické oblasti, historii území i dostupnosti dat (Česká republika a Litva). U těchto států je

pozornost zaměřena na poslední tři časové úseky, které by měly do jisté míry odpovídat funkčním obdobím, ale které zároveň zohlední různorodost nástupu do úřadu jednotlivých soudců.

Tabulka 1 – Ženy v pozici ústavních soudkyň: Česká republika

	Soudci ÚS, z toho žen	Procentuální zastoupení
1993–2002	4/18	22,2 %
2003–2012	4/13	30,8 %
2013–2017	2/15	13,3 %

Zdroj: Ústavní soud České republiky.

Tabulka 2 – Ženy v pozici ústavních soudkyň: Litva

	Soudci ÚS, z toho žen	Procentuální zastoupení
1993–2001	1/15	6,7 %
2002–2010	2/9	22,2 %
2011–2017	4/10	40 %

Zdroj: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.

Tabulka 3 – Ženy v pozici ústavních soudkyň: Německo

	Soudci ÚS, z toho žen	Procentuální zastoupení
1981–1993	2/18	11,1 %
1994–2005	6/19	31,6 %
2006–2017	7/16	43,75 %

Zdroj: Bundesverfassungsgericht.

Tabulka 4 – Ženy v pozici ústavních soudkyň: Polsko

	Soudci ÚS, z toho žen	Procentuální zastoupení
1989–1996	2/15	13,3 %
1997–2006	6/21	28,6 %
2007–2017	3/23	13 %

Zdroj: Trybunał Konstytucyjny.

Tabulka 5 – Ženy v pozici ústavních soudkyň: Portugalsko

	Soudci ÚS, z toho žen	Procentuální zastoupení
1989–1998	4/16	25 %
1999–2008	3/12	25 %
2009–2017	5/14	35,7 %

Zdroj: Tribunal Constitucional Portugal.

Tabulka 6 – Ženy v pozici ústavních soudkyň: Rakousko

	Soudci ÚS, z toho žen	Procentuální zastoupení
1978–1994	1/15	6,7 %
1995–2007	5/14	35,7 %
2008–2017	5/14	35,7 %

Zdroj: Verfassungsgerichtshof.

Jako nezávislé proměnné byly označeny délka trvání demokracie (DEM), komunistická minulost státu (KOM), způsob obsazení funkce ústavního soudce (OBS), přítomnost dobrovolných genderových kvót v politice státu (DGK), přítomnost autoritativních genderových kvót v politice státu (AGK), členství v Evropské unii (EU), určení minimálního věku uchazeče o pozici (MIN), síla ústavního soudu (PRV) a správa justice (SPR). Závislou proměnnou je pak procentuální zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech (ZŽ).

Sběr dat byl proveden z dokumentů a informací, které byly získány z veřejně přístupných internetových stránek, například z jednotlivých ústavních soudů. Výsledkem tohoto výzkumu tak je kvalitativní analýza současné situace na vrcholném orgánu justice z pohledu zastoupení žen v roli ústavních soudkyň.

Přínos tohoto výzkumu lze spatřit zejména v doplnění současného stavu poznání, kdy se výzkumy této problematiky zatím vyhýbají prostředí justice a zaměřují se téměř výhradně na oblast politiky. Na druhé straně výzkumy, které probíhají v oblasti justice, se zabývají zejména otázkami rozhodování soudů či soudců a nikoliv otázkou zastoupení žen v soudnictví.

3. Empirická část

Třetí, empirickou, kapitolu lze označit za stěžejní část diplomové práce, neboť jejím cílem je odhalení podmínek a jejich kombinace, které vedou k zamýšlenému výsledku, a následně také zodpovězení výzkumných otázek, které byly stanoveny v metodologické části práce. Analýza v rámci QCA se vždy provádí jak ve vztahu k přítomnosti zamýšleného výsledku, tak k jeho absenci.

První podkapitola se věnuje sestavení pravdivostní tabulky z nakódovaných dat. Tento krok vede k odhalení všech existujících kombinací podmínek. Pro sestavení pravdivostní tabulky byl využit počítačový program Fuzzy-Set/Qualitative comparative analysis 2.0. Prvním krokem bylo vytvoření datového souboru za pomoci uspořádaných údajů z datové matice. Součástí tohoto souboru byly jak proměnné nezávislé, tak proměnná závislá. Dalším krokem od datového souboru k vytvoření pravdivostní tabulky byla definice jednotlivých proměnných právě jako proměnné nezávislé a závislé. Poté již program sestaví kompletní pravdivostní tabulku, která obsahuje všechny existující kombinace zvolených devíti podmínek (2⁹, dohromady tedy 512 řádků).

Ve druhé podkapitole je provedena analýza nutných podmínek. Z testování jednotlivých podmínek ve vztahu k více jak třicetiprocentnímu zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech vyplynulo, že dvě podmínky splňují kritérium podmínky nutné – přítomnost dobrovolných genderových kvót v politice a členství v Evropské unii. Ve vztahu k méně jak třicetiprocentnímu zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech nebyla žádná z podmínek podmínkou nutnou.

Ve třetí podkapitole jsou pak identifikovány podmínky postačující. U QCA s pevnými množinami jsou postačující podmínky vyhodnoceny z pravdivostní tabulky (Ragin 2000: 231). Tu podrobíme standardní analýze, ze které vzejdou tři typy řešení – komplexní (complex), šetrné (parsimonious) a střední (intermediate). Pro získání středního řešení je ještě navíc

zapotřebí vyplnit tabulku ohledně příčinného vztahu mezi podmínkami a výsledkem. Všechny podmínky byly zařazeny do kategorie „Present“, neboť je možné považovat jejich přítomnost za kauzální podmínku požadovaného výsledku, tedy alespoň třicetiprocentního zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech.

Tabulka 7 – Případy odpovídající postačujícím kombinacím podmínek pro více jak třicetiprocentní zastoupení žen

DEM*KOM*DGK*EU*SPR	Litva: 2011–2017
DEM*DGK*~AGK*EU*~MIN*PRV	Rakousko: 1995–2007, 2008–2017
~DEM*KOM*DGK*EU*MIN*PRV	ČR: 2003–2012

Zdroj: Autorka.

Tabulka 2 – Případy odpovídající postačujícím kombinacím podmínek pro méně jak třicetiprocentní zastoupení žen

~DEM*~AGK*~MIN*~SPR	Litva: 1993–2011 Polsko: 1989–1996 a 1997–2006
DEM*KOM*~MIN*~SPR	Polsko: 2007–2017
~DEM*~OBS*~AGK*~MIN*~PRV	Litva: 2002–2010
~DEM*~OBS*~AGK*~EU*~SPR	ČR: 1993–2002
~OBS*~DGK*~AGK*~MIN*~SPR	Portugalsko: 1989– 1998
~OBS*~AGK*~EU*~MIN*~SPR	Rakousko: 1978–1994
DEM*KOM*~OBS*~AGK*~SPR	ČR: 2013–2017

Zdroj: Autorka.

Logická minimalizace je předposledním krokem QCA. Její provedení se dělá oddělené ve vztahu k zamýšlenému výsledku i k jeho nepřítomnosti. Dochází při ní k porovnávání jednotlivých kombinací podmínek, přičemž se eliminují přebytečné podmínky, které nemají na zamýšlený výsledek vliv. Tímto jsou získány prvotní implikanty (prime implicants), což jsou minimální konfigurace podmínek potřebných pro dosažená

zamýšleného výsledku. Pokud se dvě kombinace liší pouze v hodnotě jedné podmínky, lze tuto vynechat, neboť výsledek neovlivňuje. Rozlišujeme minimalizaci konfigurace (bez započítání logical remainders) a minimalizaci zamýšleného výsledku (či jeho absenci) (Kouba 2011: 485). Ani pro jeden z předložených výrazů však nelze využít minimalizaci konfigurace, neboť žádné dvě konfigurace se neliší pouze v jednom členu. Pomocí programu Fuzzy-Set/Qualitative comparative analysis 2.0 byla získána minimalizaci zamýšleného výsledku jako $DEM*SPR + \sim KOM*DGK*EU + \sim DEM*EU*MIN + \sim DEM*\sim OBS*EU*\sim SPR + \sim DEM*\sim OBS*EU*PRV + DEM*DGK*\sim AGK*EU*\sim MIN + DEM*\sim OBS*DGK*EU*\sim MIN \rightarrow Z\check{Z}$ a absence zamýšleného výsledku jako: $\sim EU + \sim DGK + \sim DEM*\sim MIN + DEM*KOM*\sim SPR + DEM*KOM*PRV \rightarrow \sim Z\check{Z}$.

Poslední podkapitola obsahuje post-QCA analýzu, jejímž významem je interpretace výsledků v souvislosti s teoretickými i empirickými poznatky.

Závěr

Teoretickým východiskem této diplomové práce byl liberální feminismus, neboť právě tento teoretický směr pracuje s otázkou nedostatečného zastoupení žen ve vyšších funkcích zejména v politice, ale i ve veřejném životě obecně. Skrze tři hlavní témata feminismu – odlišení soukromého a veřejného, patriarchát a rovnost a rozdílnost, byla přiblížena problematika nedostatečného zastoupení žen ve vrcholných pozicích, zejména s ohledem na vertikální segregaci na trhu práce a existenci tzv. skleněného stropu. Na institut ústavního soudnictví pak bylo skrze tato témata nahlédnuto. V neposlední řadě byly rozebrány jednotlivé modely ústavního soudnictví, což dalo podnět pro následný výběr konkrétních případů.

Sběr dat byl proveden z dokumentů a informací, které byly získány z veřejně přístupných internetových stránek, například z jednotlivých ústavních soudů. Za nezávislé proměnné byly označeny délka trvání demokracie, komunistická minulost státu,

způsob obsazení funkce ústavního soudce, přítomnost dobrovolných genderových kvót v politice státu, přítomnost autoritativních genderových kvót v politice státu, členství v Evropské unii, určení minimálního věku uchazeče o pozici, síla ústavního soudu (jeho pravomoci) a správa justice. Proměnnou závislou pak představovalo procentuální zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech.

Přínos tohoto výzkumu autorka spatřuje zejména v doplnění současného stavu poznání, kdy se výzkumy této problematiky zatím vyhýbají prostředí justice a zaměřují se téměř výhradně na oblast politiky. Na druhé straně výzkumy, které probíhají v oblasti justice, se zabývají zejména otázkami rozhodování soudů či soudců a nikoliv otázkou zastoupení žen v soudnictví. Tato práce tak přinesla originální pohled na problematiku zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech, neboť za pomoci kvalitativní komparativní analýzy s pevnými množinami byl zkoumán vliv kombinace několika podmínek na zamýšlený výsledek.

Nejprve byla za pomoci metody QCA sestavena pravdivostní tabulka. Jejím úkolem bylo rozřadit data podle všech existujících možností kombinací jednotlivých podmínek. Každý řádek pravdivostní tabulky představoval jednu možnou kombinaci podmínek. Z pravdivostní tabulky vyplynula existence kombinací vedoucích k zamýšlenému výsledku i k jeho absenci, ale také logical remainders (případy, které jsou logicky možné, ale v daném výzkumu se nenacházejí) a kontradiktorních řádků. Kontradiktorní řádky, které byly odhaleny, zahrnovaly případy Německa v letech 1981–1993 a 1994–2005 a případy Portugalska v letech 1999–2008 a 2009–2017. U obou případů mohlo určitou roli sehrát to, že v prvním z vymezených časových úseků došlo k zavedení kvót do politiky státu. V Německu to bylo v roce 1986 a v Portugalsku v letech 2004 a 2006. K zavedení kvót tedy došlo v průběhu tohoto časového úseku a změna tak mohla být patrná až v časovém úseku následujícím, neboť názory ohledně nárůstu participace žen nejen v politice, které se kvóty bezprostředně

týkají, ale i v justici, mohly vznikat postupně. Toto je jedno z vysvětlení existence kontradiktorních řádků. V případě Německa zde mohla hrát roli i historická událost – sjednocení západního a východního Německa, která na výsledek mohla mít také vliv.

Odstranění logical remainders a kontradiktorních řádků vedlo k zisku kombinací podmínek vedoucích k přítomnosti (DEM*~KOM*~OBS*DGK*~AGK*EU*~MIN*PRV*~SPR + DEM*KOM*~OBS*DGK*~AGK*EU*~MIN*~PRV*SPR + DEM*~KOM*OBS*DGK*AGK*EU*MIN*PRV*SPR + ~DEM*KOM*~OBS*DGK*~AGK*EU*MIN*PRV*~SPR → ZŽ) či k absenci (DEM*KOM*OBS*DGK*AGK*EU*~MIN*PRV*~SPR + DEM*KOM*~OBS*DGK*~AGK*EU*MIN*PRV*~SPR + DEM*~KOM*~OBS*DGK*~AGK*~EU*~MIN*PRV*~SPR + DEM*~KOM*~OBS*~DGK*~AGK*EU*~MIN*PRV*~SPR + ~DEM*KOM*OBS*DGK*~AGK*EU*~MIN*PRV*~SPR + ~DEM*KOM*OBS*~DGK*~AGK*~EU*~MIN*~PRV*~SPR + ~DEM*KOM*~OBS*DGK*~AGK*EU*~MIN*~PRV*SPR + ~DEM*KOM*~OBS*DGK*~AGK*~EU*MIN*PRV*~SPR + ~DEM*KOM*~OBS*DGK*~AGK*~EU*~MIN*~PRV*~SPR → ~ZŽ) zamýšleného výsledku.

Následně byly odhaleny podmínky nutné pro více jak třicetiprocentní zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech, kterými byly přítomnost dobrovolných genderových kvót v politice a členství v Evropské unii. Pro absenci zamýšleného výsledku nedosáhly žádné podmínky potřebné konzistentnosti, tudíž žádné podmínky nebyly za podmínky nutné označeny.

Postačující podmínky byly zjištěny za pomoci standardní analýzy. K více jak třicetiprocentnímu zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech vedly tři kombinace podmínek: DEM*KOM*DGK*EU*SPR + DEM*DGK*~AGK*EU*~MIN*PRV + ~DEM*KOM*DGK*EU*MIN*PRV → ZŽ. Tyto kombinace

pokrývaly případy Litvy v letech 2011–2017, Rakouska v letech 1995–2007, 2008–2017 a České republiky v letech 2003–2012. K absenci zamýšleného výsledku pak došlo při následujících sedmi kombinacích podmínek: $\sim\text{DEM}^*\sim\text{AGK}^*\sim\text{MIN}^*\sim\text{SPR}$ + $\sim\text{DEM}^*\text{DEM}^*\text{KOM}^*\sim\text{MIN}^*\sim\text{SPR}$ + $\sim\text{DEM}^*\sim\text{OBS}^*\sim\text{AGK}^*\sim\text{MIN}^*\sim\text{PRV}$ + $\sim\text{DEM}^*\sim\text{OBS}^*\sim\text{AGK}^*\sim\text{EU}^*\sim\text{SPR}$ + $\sim\text{OBS}^*\sim\text{DGK}^*\sim\text{AGK}^*\sim\text{MIN}^*\sim\text{SPR}$ + $\sim\text{OBS}^*\sim\text{AGK}^*\sim\text{EU}^*\sim\text{MIN}^*\sim\text{SPR}$ + $\text{DEM}^*\text{KOM}^*\sim\text{OBS}^*\sim\text{AGK}^*\sim\text{SPR} \rightarrow \sim\text{Z}\check{\text{Z}}$. Tyto kombinace pak pokrývaly případy Litvy v letech 1993–2011 a 2002–2010, Polska v letech 1989–1996, 1997–2006 a 2007–2017, České republiky v letech 1993–2002 a 2013–2017, Portugalska v letech 1989–1998 a Rakouska v letech 1978–1994.

Předposledním krokem QCA byla logická minimalizace. Ani pro jeden z předložených výrazů nebylo možné využít minimalizaci konfigurace, neboť žádné dvě konfigurace se nelišily pouze v jednom členu. Pro zjednodušení výrazů byla tedy využita minimalizace zamýšleného výsledku, která na rozdíl od minimalizace konfigurace obsahuje i logical remainders. S jejich pomocí je možné vytvořit jednodušší minimální vzorce. Ve vztahu k více jak třicetiprocentnímu zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech vycházíme z: $\text{DEM}^*\text{SPR} + \sim\text{KOM}^*\text{DGK}^*\text{EU} + \sim\text{DEM}^*\text{EU}^*\text{MIN} + \sim\text{DEM}^*\sim\text{OBS}^*\text{EU}^*\sim\text{SPR} + \sim\text{DEM}^*\sim\text{OBS}^*\text{EU}^*\text{PRV} + \text{DEM}^*\text{DGK}^*\sim\text{AGK}^*\text{EU}^*\sim\text{MIN} + \text{DEM}^*\sim\text{OBS}^*\text{DGK}^*\text{EU}^*\sim\text{MIN} \rightarrow \text{Z}\check{\text{Z}}$. Při méně jak třicetiprocentním zastoupení žen v pozici soudkyň na ústavních soudech je pak minimalizace absence zamýšleného výsledku následující: $\sim\text{EU} + \sim\text{DGK} + \sim\text{DEM}^*\sim\text{MIN} + \text{DEM}^*\text{KOM}^*\sim\text{SPR} + \text{DEM}^*\text{KOM}^*\text{PRV} \rightarrow \sim\text{Z}\check{\text{Z}}$.

Z výsledků prezentovaných v této diplomové práci lze vyzdvihnout, že role Evropské unie v problematice navýšení participace žen ve vrcholných pozicích je stěžejní. Členství v Evropské unii bylo označeno za podmínku nutnou pro dosažení více jak třicetiprocentního zastoupení žen v pozici

soudkyň na ústavních soudech. Vedle toho je členství v Evropské unii součástí všech kombinací podmínek postačujících a šesti ze sedmi výrazu prime implicants pro přítomnost zamýšleného výsledku. Snahy Evropské unie o dosažení rovnosti mezi muži a ženami tak lze označit za poměrně úspěšné. Přinejmenším její snahy vedou k větší diskuzi této problematiky a následnému usnadnění pronikání žen do vyšších pracovních pozic.

Použitá literatura

- FILADELFIOVÁ, J. 2002. „O ženách, moci a politice: úvahy, fakty, súvislosti“. Pp. 16–81 in J. Cviková, J. Juránová (eds.). *Hlasý žien: aspekty ženskej politiky*. Bratislava: Aspekt.
- HEYWOOD, A. 2008. *Politické ideologie*. 4 ed. Plzeň: Aleš Čeněk.
- HIRSCHL, R. 2008. „The Judicialization of Politics“. Pp. 119–141 in K. E. Whittington, R. D. Kelemen, G. A. Caldeira (eds.). *The Oxford handbook of law and politics*. Oxford: Oxford University Press.
- KOUBA, K. 2011. „Kvalitativní srovnávací analýza (QCA) a konfiguratívni metody v politologii“. Pp. 468–507 in Novák, M. (eds.). *Úvod do studia politiky*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- RAGIN, Ch. 2000. *Fuzzy-set social science*. Chicago: University of Chicago Press.
- SMEKAL, H. 2013. „Soudcokracie, nebo judicializace politiky?“. Pp. 12–33 in H. Smekal, I. Pospíšil (eds.). *Soudcokracie, nebo judicializace politiky?: vztah práva a politiky (nejen) v časech krize*. Brno: Masarykova univerzita.

VNĚJŠÍ NEROVNOVÁHY V EUROZÓNĚ: VÝVOJ, ZDROJE, IMPLIKACE

Ing. Mgr. Dominik Rusinko

*Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, obor
Hospodářská politika*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Mgr. Dominik Rusinko

Abstrakt:

Předkládaná práce zkoumá divergentní vývoj na běžných účtech platební bilance jednotlivých členských států eurozóny, jehož výsledkem byla akumulace významných vnějších nerovnováh. Jejím cílem je prozkoumat vývoj vnějších nerovnováh v eurozóně od jejího vzniku, a to jak s ohledem na determinanty vedoucí k jejich předkrizové akumulaci, tak i pokrizovému vyrovnávání. Za tímto účelem byl sestrojen ekonometrický model pracující s determinanty běžného účtu platební bilance. Závěry práce potvrzují hypotézu o úvěrovou expanzí pohaněném poptávkovém boomu na periferii, naproti úvěrové restrikci v zemích jádra v předkrizovém období. Proces vyrovnávání byl pak v periferních zemích determinován primárně nárůstem konkurenceschopnosti a kompresí domácí poptávky, zatímco pokračující akumulaci nerovnováh v zemích jádra se nepodařilo plnohodnotně vysvětlit.

Abstract:

This paper examines the problems of the divergent pattern of current account developments in the Member States which resulted in the accumulation of significant external imbalances. The aim of this thesis is to investigate the development of external imbalances in the euro area since its launch, with respect to determinants of both pre-crisis accumulation and post-crisis rebalancing. For this purpose, an econometric model of current account determinants was constructed. The conclusion supports the hypothesis of a demand boom driven by credit expansion in the periphery, contrary to the credit

restriction in core countries during the pre-crisis phase. The process of rebalancing is then primarily determined by competitiveness gains and demand compression in peripheral countries, however, our model failed to fully explain the continuing accumulation of imbalances in the core.

Klíčová slova:

vnější nerovnováhy, běžný účet platební bilance, eurozóna, jádro, periferie

Klasifikace JEL:

F32, F36, F45

Diplomová práce je dostupná zde:

https://is.muni.cz/th/397635/esf_m/

Úvod

První dekáda nového tisíciletí po přijetí společné evropské měny se nesla ve znamení významné divergence ve vývoji na běžných účtech platební bilance jednotlivých členských států eurozóny – na jedné straně tzv. státy periferie, jako Řecko, Španělsko či Irsko akumulovaly výrazné deficity, zatímco státy tzv. jádra v čele s Německem a menšími ekonomikami, jako Nizozemí či Finsko, dokázaly generovat značné přebytky. Ačkoli tento vývoj poměrně dlouhou dobu nepřitahoval přílišnou pozornost, nástup světové finanční krize v roce 2008 a především následné propuknutí dluhové krize eurozóny znamenaly obrat, neboť právě v tento moment se vyjevily zásadní problémy společné měnové unie, přičemž nerovnováhy na běžných účtech stojí v samém centru pozornosti (Baldwin, Blanchard, De Grauwe a kol. 2015).

Cílem předkládané práce je empiricky prozkoumat vývoj vnějších nerovnováh v eurozóně od jejího vzniku, a to jak s ohledem na determinanty vedoucí k jejich předkrizové

akumulaci, tak i pokrizovému vyrovnávání. Samotná analýza vnějších nerovnováh bude založena na ekonometrickém modelu standardně využívaném v literatuře, jenž pracuje s determinanty běžného účtu platební bilance. Navíc budou využity jednak proměnné reflektující specifika institucionálního uspořádání eurozóny a jednak rozšířený datový soubor 12 původních zemí eurozóny, který nám umožní zkoumat také nejaktuálnější a velmi překotný vývoj v otázce vnějších (ne)rovnováh, tedy v důsledku propojit procesy akumulace nerovnováh a následné vyrovnávání a identifikovat působení společných/rozdílných determinantů, jak v zemích periferie, tak jádra.

Následující text bude rozdělen do dvou hlavních částí. V první nastíníme teoretická východiska práce reflektující problematiku vnějších nerovnováh a jejich vyrovnávání, včetně existujících specifík v rámci měnové unie. Ve druhé pak navážeme empirickou analýzou a interpretací dosažených výsledků. V závěru pak tyto výsledky zasadíme do širšího rámce debat o problematice vnějších nerovnováh, především s ohledem na implikace pro dluhovou krizi eurozóny a volbu protikrizových politik.

1. Teoretická východiska

V první kapitole bude představena teoretická opora této práce – budou vysvětleny základní pojmy, koncepty a mechanismy fungování, jejichž pochopení je klíčové pro následnou empirickou analýzu a širší diskuzi problému.

1.1 Vnější (ne)rovnováhy

Základní učebnicová definice vnější rovnováhy předpokládá její dosažení, pokud běžný účet platební bilance konkrétní země není ani nadměrně deficitní, což by do budoucna mohlo ohrožovat splacení zahraničního dluhu, ani nadměrně přebytkový, což by do této pozice uvrhlo jiné státy (Krugman a Obstfeld 2009: 503). Pokud využijeme moderní makroekonomický přístup k analýze běžného účtu, můžeme jeho rovnováhu, za pomoci účetních identit, vymezit jako rozdíl mezi národními úsporami a investicemi. V tomto ohledu pak deficit

běžného účtu značí, že domácí ekonomika generuje méně úspor relativně k investicím (ekvivalentně spotřebovává více, než sama vydělá, tzv. žije nad své poměry), čímž akumuluje finanční závazky a dostává se do pozice dlužnické. Opak platí v případě přebytků.

V úvodní definici nadnesený aspekt „nadměrnosti“ bilance běžného účtu lze nejlépe ilustrovat na rozdělení vnějších nerovnováh na tzv. dobré a špatné, jak jej nastínili Blanchard a Milesi-Ferretti (2009). Zatímco totiž dobré nerovnováhy reflektují přirozené rozdíly v úrovni hospodářského rozvoje, demografickém vývoji a ekonomických fundamentech, tedy odpovídají optimální inter-temporální volbě ekonomických aktérů (např. stárnoucí populace akumuluje úspory), jsou to právě špatné nerovnováhy, jež jsou v tomto smyslu problematické, neboť reflektují existující distorze, ať již z důvodu nekorektního očekávání, chybného ocenění rizika či volby nevhodných hospodářsko-politických opatření (např. vznik úvěrových bublin v neproduktivních sektorech).

Zdaleka ne všechny vnější nerovnováhy vyžadují akutní vyrovnání, což z podstaty věci platí pro přebytky, avšak v některých případech rovněž pro deficity na běžných účtech, které tak mohou přetrvávat po nezanedbatelně dlouhou dobu. Samotná nutnost podstoupit vyrovnání deficitu totiž závisí na tom, zdali je konkrétní vnější nerovnováha udržitelná – předpoklad odvozován primárně z inter-temporální solventnosti dané ekonomiky, ale také ochoty splácet závazky a nadále půjčovat (Milesi-Ferretti a Razin 1996). Jejich nenaplnění vede k potřebě vyrovnání vnější nerovnováhy, tedy procesu, jenž může na jedné straně, např. v situaci, kdy vláda disponuje vlastními devízovými rezervami, probíhat relativně tlumeně, v extrémním případě však může na straně druhé dojít k tzv. sudden stop, tedy situaci rapidního odlivu kapitálu, kdy je země *de facto* odstrážena od finančních trhů (respektive úrokové sazby jsou prohibitivně vysoké), což způsobuje výrazně větší disrupce s přímým negativním dopadem na agregátní poptávku a hospodářský růst (Reinhart a Calvo 2000).

1.2 Vnější nerovnováhy v eurozóně

Za předpokladu existence hlubší formy hospodářské integrace, jakou představuje právě eurozóna, vystupují do popředí některé dodatečné aspekty, na které je potřeba upozornit.

Nad rámec perspektivy individuálního státu jsou totiž uvnitř měnové unie výrazněji zesíleny přeshraniční, tzv. multilaterálních efekty vnějších nerovnováh (Blanchard a Milesi-Ferretti 2011: 7-10). Problém nadměrného deficitu je v tomto smyslu spojen především s negativními implikacemi způsobenými náhlým odlivem kapitálu (tzv. sudden stop) a navazujícími finančními disrupcemi, které v měnové unii zdaleka nezůstávají geograficky izolované. Problém nadměrných přebytků pak v rámci měnové unie souvisí primárně s růstovou strategií, pomocí níž jsou tyto přebytky generovány, tedy podhodnoceným reálným směnným kurzem kombinovaným s opatřeními na kompresi domácí poptávky.

Tyto efekty mají přímou souvislost s tím, jakým způsobem funguje vyrovnávání vnějších nerovnováh v eurozóně, restriktivním institucionálním rámci, kde absentuje možnost využití nástroje nominálního směnného kurzu či autonomní měnové politiky. Jakkoli lze předpokládat, že tento proces podněcující interní devalvaci bude doprovázen rovněž strukturálními reformami, jejichž cílem bude iniciovat růst produktivity ve střednědobém horizontu, nákladům v podobě zvýšení míry nezaměstnanosti a snížení produktu se daný stát vyhne jen těžší.

Na stranu druhou však eurozóna disponuje specifickými nástroji, pomocí nichž dokáže tyto náklady redukovat. Existence automatického platebního systému TARGET2 činí z eurozóny platební unii, kdy prostřednictvím akumulace závazků mohou jednotlivé členské státy, respektive jejich centrální banky, dočasně vyrovnávat odliv soukromého kapitálu (Collignon 2012: 59–62). Tento systém může být navíc v případě potřeby posílen nekonvenční měnovou politikou Evropské centrální banky umožňující dodání potřebné likvidity regionům trpícím vážnými finančními disrupcemi. Následkem dluhové krize eurozóny pak byla zároveň institucionalizována možnost

poskytnutí finanční pomoci jednotlivým členským zemím eurozóny, jež čelí akutním hospodářským problémům, což může obdobně přispět k dočasnému rozvolnění tlaku na bezprostřední vyrovnání (Tressel a kol. 2014: 10).

Bez ohledu na existenci těchto nástrojů, jejichž využití podléhá samo o sobě jistým, především politickým, limitům, však eurozóna není plnohodnotnou hospodářskou a měnovou unií (De Grauwe 2013). Podobně jako mezi jakýmkoli jinými státy tak v případě nutnosti vyrovnat vnější nerovnováhu vzniká i v eurozóně konflikt o vnější přizpůsobení, tj. o to, jakým způsobem budou distribuovány náklady tohoto přizpůsobení (Vermeiren 2014: 21). Ať již dojde k vyrovnání na straně deficitní či přebytkové země, výsledný stav je více než cokoli jiného odrazem mocenské dynamiky ve vztahu dlužník-věřitel, která je ve svém jádru výsostně politickou. S ohledem na pokračující dominanci národní perspektivy v rámci managementu společné měny platí, že eurozóna nedisponuje žádným mechanismem tlumícím konflikt dlužník-věřitel, který by zároveň mohl vést ke snížení celkových nákladů vnějšího vyrovnání.

2. Empirická analýza

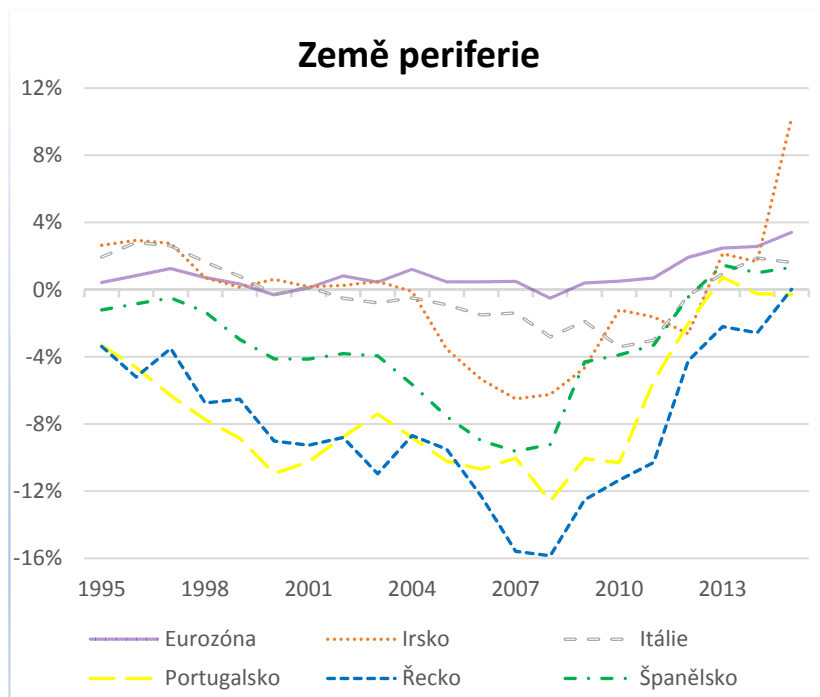
V následujících řádcích bude představena empirická analýza vnějších nerovnováh v eurozóně, tedy odhad vlivů jednotlivých determinantů, jak procesu jejich akumulace, tak následného vyrovnávání, včetně následné interpretace dosažených výsledků.

2.1 Modelová specifikace

S ohledem na stanovený cíl práce budeme pracovat s panelovými daty pro 11 původních členských zemí eurozóny, tedy Belgii, Finsko, Francii, Irsko, Itálii, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko a Španělsko. Lucembursko bylo z důvodu specifické struktury ekonomiky z naší analýzy vypuštěno. Panel dat bude obsahovat celkem 17 časových období, a to od roku 1999 až do roku 2015, přičemž toto časové rozmezí bylo zvoleno jak s ohledem na dostupnost potřebných dat, tak v případě počátečních pozorování rovněž s ohledem na datum vzniku společné evropské měny jakožto zásadního historického milníku.

Volba vysvětlované proměnné a palety vysvětlujících proměnných vychází ze standardního přístupu k analýze vnějších (ne)rovnováh, jenž pracuje s determinanty běžného účtu, respektive národních úspor a investic (jejichž rozdíl bilance běžného účtu představuje). Ta má svůj původ v modelu inter-temporální volby, navazující na práce Sachse (1981) a Obstfelda s Rogoffem (1994), který, ač teoreticky vysoce rigorózní, neposkytuje empiricky příliš přesvědčivé výsledky, navíc disponuje pouze omezenou využitelností pro analýzu krátkodobých a střednědobých determinantů běžného účtu. Z tohoto důvodu nebudeme konstruovat podobně omezený model, ale našim cílem bude identifikovat širší spektrum potenciálních vlivů, k čemuž je potřeba začlenit do našich modelů větší množství proměnných (tj. bilanci státního rozpočtu, hospodářský růst, relativní HDP na osobu, úvěry soukromému sektoru, čistou zahraniční investiční pozici, reálný efektivní směnný kurz a demografické proměnné).

Obrázek 1: Běžný účet platební bilance (% HDP), 1995–2015

Zdroj: AMECO, vlastní zpracování

Konstrukce jednotlivých ekonometrických modelů bude reflektovat dichotomii periferie-jádro, tedy dělení, ač hrubé, tak bezpochyby relevantní s ohledem na možnost získat relativně homogennější celky, jak koneckonců ilustruje obrázek 1. S ohledem na cíl naší práce je pak rovněž další dělení v našich modelech přítomné nasnadě. Abychom byli schopni odlišit zdroje předkrizové akumulace nerovnováh a pokrizového vyrovnávání, bude součástí jednotlivých modelů umělá interakční proměnná, která tento požadavek explicitně naplní, a umožní tak posoudit případné nelinearity ve vývoji (tj. rozdílnou dynamiku).

Samotné modely budou odhadnuty, při splnění všech základních předpokladů pro práci s časovými řadami, metodou

fixních vlivů, která je schopna zachytit specifické vlivy pro jednotlivé země – úroňová konstanta zastupuje všechny nepozorované jevy (nezahrnuté vysvětlující proměnné), tj. například specifika institucionálního rámce, historický či kulturní vývoj.

2.2 Hypotézy a výsledky

Vysvětlení vzniku vnějších nerovnováh se v rámci dosavadního zkoumání soustředí zejména okolo dvou hlavních hypotéz. První, která bývá občas ztotožňována s tzv. poptávkovou stranou (např. Diaz-Sanchez a Varoudakis (2016); Kang a Shambaugh (2013) aj.), zdůrazňuje úvěrovou expanzi a následný poptávkový boom, který byl umožněn především prohloubením finanční integrace po zavedení společné měny. Druhá, ztotožňovaná s tzv. nabídkovou stranou (např. Bayoumi a kol. (2011); Belke a Dreger (2013) aj.), vnímá zdroj divergentního vývoje na běžných účtech především ve ztrátě konkurenceschopnosti pramenící z nedostatečného růstu produktivity relativně ke mzdovým a jiným nákladům.

Výsledky naší práce potvrzují relevantnost hypotézy o úvěrovou expanzi poháněném poptávkovém boomu (proxy úvěry soukromému sektoru) jakožto hlavním zdroji akumulace výrazných deficitů na účtech platební bilance zemí periferie. Naproti tomu, podobnou podporu pro hypotézu o ztrátě konkurenceschopnosti (proxy reálný efektivní směnný kurz) či například finanční rozmařilosti (proxy bilance státního rozpočtu) těchto zemí v důsledku nedodržování Paktu stability a růstu již naše výsledky nenabízejí. Toto zjištění však není zcela překvapivé, neboť vývoj bilance státního rozpočtu představoval problém především v případě Řecka, naopak Španělsko a Irsko dosahovaly rozpočtových přebytků.

Ačkoli je situace v zemích jádra kvalitativně odlišná – tyto země totiž v předkrizovém období akumulovaly na svých běžných účtech primárně přebytky, i zde platí, že zásadním determinantem vývoje běžných účtů bylo v tomto období fungování úvěrového trhu, jež však na rozdíl od periferních

zemí reflektovalo spíše vývoj restriktivní, což je dáno například jeho přísnější regulací. Jelikož přebytečný kapitál plynul z těchto zemí primárně do zemí periferie, představuje úvěrová expanze periferie pouze odvrácenou stranu úvěrové restriktce jádra, především Německa. Co již naše výsledky dále nepotvrzují, je, že by státy jádra dokázaly akumulovat přebytky například díky zvýšení cenové konkurenceschopnosti či fiskální restriktci.

V případě procesu vyrovnávání vnějších nerovnováh – v některých zemích eurozóny stále ještě probíhajícím – jsou zdroje v převážné většině shledávány v kompresi domácí poptávky a importů, zatímco zlepšení exportní výkonnosti je přikládán vliv podstatně menší (např. Atoyan a kol. (2013); Tressel a Wang (2014) aj.).

Jakkoli i s ohledem na zdroj pokrizového vyrovnávání mohou výsledky naší práce v případě periferních zemí podpořit roli úvěrové restriktce a poklesu domácí poptávky, statisticky významnější se jeví role reálného směnného kurzu, respektive jeho depreciace, která zvyšuje cenovou konkurenceschopnost těchto zemí, což odráží zejména nejaktuálnější vývoj, kdy periferní státy dokázaly významně redukovat vlastní jednotkové náklady práce.

V případě zemí jádra pak *de facto* k přizpůsobení nedochází, čímž se eurozóna dostává do situace, kterou lze nazvat „nerovnovážnou rovnováhou“, kdy si vybrané země dále udržují výrazné přebytky, respektive je ještě navyšují. Určit zdroj tohoto vývoje se ukázalo jako nejproblematictější – významnou roli zdá se nehraje ani vyšší cenová konkurenceschopnost, ani konsolidace státních rozpočtů, naopak statisticky významná se jeví opět role úvěrového trhu, ovšem vysvětlení funkčních mechanismů by s ohledem na směr působení vyžadovalo hlubší zkoumání.

Závěr

Nástup světové finanční krize a ještě výrazněji pak dluhové krize eurozóny obnažil problémy spojené s externí pozicí jednotlivých členských zemí eurozóny. Problematika vnějších nerovnováh, diskutována především ve vztahu k významným deficitům na běžných účtech platební bilance periferních států eurozóny, se prakticky okamžitě dostala z pozice opomíjeného a nerelevantního tématu – v souvislosti s evropskou měnovou integrací – do centra pozornosti zdaleka nejen akademických debat.

Cílem předkládané práce bylo empiricky prozkoumat právě vývoj vnějších nerovnováh v eurozóně od jejího vzniku, a to jak s ohledem na determinanty jejich předkrizové akumulace, tak i následného pokrizového přizpůsobení. V případě zemí periferie v tomto smyslu hraje prim úvěrovou expanzí poháněný poptávkový boom, naopak v zemích jádra se jedná o úvěrovou restrikcii. V případě fáze vyrovnávání nerovnováh pak na straně periferie dominují faktory nárůstu konkurenceschopnosti společně s kompresí domácí poptávky, zatímco závěry pro státy jádra nejsou, i s ohledem na fakt, že k žádnému významnému přizpůsobování nedochází, nikterak přesvědčivé.

Pokud bychom na základě výsledků naší empirické analýzy měli tuto práci zasadit do širšího rámce debat o zdrojích vnějších nerovnováh v eurozóně, můžeme konstatovat, že poskytuje poměrně přesvědčivou podporu pro hypotézu o úvěrovou expanzí poháněném poptávkovém boomu v zemích periferie, který byl výrazně podpořen hlubší finanční integrací po přijetí společné evropské měny. Naproti tomu pro druhou z hlavních hypotéz o předkrizové akumulaci vnějších nerovnováh, tedy ztrátu konkurenceschopnosti, nenacházíme v naší práci přesvědčivé důkazy.

Tyto jednotlivé interpretace, zejména však tu o zdrojích deficitů na běžných účtech periferních zemí, je zároveň vhodné zasadit do širšího rámce úvah o fungování společné měnové unie. V ten moment se totiž v plné nahotě ukazuje, že důležitější

než interpretace správná, je interpretace užitečná (fiskální rozmařilost ospravedlňující politiky fiskální přísnosti v rámci záchranných programů), přičemž o tom, co je, nebo není užitečné, je rozhodováno primárně z pozice politické moci. Důsledkem toho pak je schopnost věřitelských států udržet a nadále akumulovat vlastní přebytky, neboť jejich pozice jim umožňuje prosadit takové politiky, pomocí nichž se vyhnou případným nákladům na úkor států dlužnických.

Z výše zmíněného je zřejmé, že hlavní problém eurozóny dle nás nejsou vnější nerovnováhy per se, ale její slabá institucionální struktura, na jedné straně posilující věřitelské státy, na straně druhé oslabující státy dlužnické, což činí udržitelnost současného vývoje velmi diskutabilním. Ačkoli se nejedná o závěr práce, jenž by byl výrazně optimistický, chabou útěchou může být velmi pravděpodobný přísun dalších výzkumných problémů, třeba protentokrát v centru pozornosti s přebytky na straně zemí jádra.

Použitá literatura

- ATOYAN, R. a kol. 2013. „Rebalancing: Evidence from Current Account Adjustment in Europe”. *IMF Working Paper* [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <<https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=40422.0>>.
- BALDWIN, R., BLANCHARD, O., De GRAUWE, P. a kol. 2015. „Rebooting the Eurozone: Step 1 – Agreeing a Crisis Narrative“. *CEPR Policy Insight* [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <<http://voxeu.org/sites/default/files/file/Policy%20Insight%2085.pdf>>.
- BAYOUMI, T. a kol. 2011. „Euro Area Export Performance and Competitiveness“. *IMF Working Paper* [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp11140.pdf>>.

- BELKE, A., C. DREGER. 2013. „Current Account Imbalances in the Euro Area: Does Catching up Explain the Development?“. *Review of International Economics*, Volume 21, Issue 1: 6–17.
- BLANCHARD, O., G. M. MILESI-FERRETTI. 2009. „Global Imbalances: In Midstream?“. *IMF Staff position note* [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2009/spn0929.pdf>>.
- BLANCHARD, O., G. M. Milesi-Ferretti. 2011. „(Why) Should Current Account Balances Be Reduced?“. *IMF Staff discussion note* [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2011/sdn1103.pdf>>.
- COLLIGNON, S. 2012. *Macroeconomic imbalances and comparative advantages in the Euro Area*. Brussels: ETUI.
- De GRAUWE, P. 2013. „The Political Economy of the Euro“. *Annual Review of Political Science*, Volume 16: 153-170.
- DIAZ-SANCHEZ, L. J., A. VAROUDAKIS. 2015. „Tracking the causes of eurozone external imbalances: new evidence and some policy implications“. *International Economics and Economic Policy*, Volume 13, Issue 4: 641-668.
- KANG, J. S., J. C. SHAMBAUGH. 2013. „The Evolution of Current Account Deficits in the Euro Area Periphery and the Baltics: Many Paths to the Same Endpoint“. *IMF Working Paper* [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp13169.pdf>>.
- KRUGMAN, P., M. OBSTFELD. 2009. *International Economics: Theory and Policy*. 8th ed.). Boston: Paerson Addison Wesley.
- MILESI-FERRETTI, G. M., A. RAZIN. 1996. „Current Account Sustainability“. *Princeton Studies in International Finance* [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <https://www.princeton.edu/~ies/IES_Studies/S81.pdf>.

- OBSTFELD, M., a K. ROGOFF. 1994. „The Intertemporal Approach to the Current Account“. *NBER, Working Paper Series* [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <<http://www.nber.org/papers/w4893.pdf>>.
- REINHART, C., G. CALVO. 2000. „When Capital Inflows Come to a Sudden Stop: Consequences and Policy Options“. *MPRA, Working Paper* [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/6982/1/MPRA_paper_6982.pdf>.
- SACHS, J. 1981. „The current account and macroeconomic adjustment in the 1970s“. *Brookings Papers on Economic Activity* [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/1981/01/1981a_bpea_sachs_cooper_fischer.pdf>.
- TRESSEL, T. a kol. 2014. „Adjustment in Euro Area Deficit Countries: Progress, Challenges and Policies“. *IMF Staff Discussion Note* [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1407.pdf>>.
- TRESSEL, T., S. WANG. 2014. „Rebalancing in the Euro Area and Cyclicalitity of Current Account Adjustments“. *IMF Working Paper* [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp14130.pdf>>.
- VERMEIREN, M. 2014. *Power and Imbalances in the Global Monetary System: A Comparative Capitalism Perspective*. Hampshire: Palgrave MacMillan.

ANALÝZA PŘÍČIN NEZAMĚSTNANOSTI MLADÝCH VE VĚKU 15–24 LET V EVROPSKÉ UNII V LETECH 2000–2015

*Ing. Michal Šulai, Vysoká škola ekonomická,
Národohospodářská fakulta, obor Hospodářská politika*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Michal Šulai

Abstrakt:

Cílem této práce bylo analyzovat hlavní příčiny nezaměstnanosti mladých v zemích Evropské unie. Za účelem zjistit hlavní determinanty tohoto negativního fenoménu byl sestaven ekonometrický model založený na panelových datech. Zdrojový datový soubor, obsahující primárně data získaná z Eurostatu, pokrývá země EU-28 v časovém období mezi lety 2000–2014. Výsledky regrese naznačily, že nezaměstnanost mladých je ovlivňována především celkovým hospodářským vývojem ekonomik. Ekonomické zpomalení dopadá na nezaměstnanost mladých citlivěji než na nezaměstnanost v dospělé věkové kategorii. Dle výsledků modelu by pozitivní efekt na zaměstnanost mladých mělo mít snížení daní ze mzdy a omezení legislativní regulace minimální mzdy. Odborná literatura také naznačuje, že reformy školství směřující k efektivnějšímu a praktičtějšímu vzdělávacímu systému s prvky duálního vzdělávání by rovněž měly hrát v potlačování nezaměstnanosti mladých pozitivní roli. Ekonometricky podložený důkaz tohoto tvrzení ovšem nalezen nebyl.

Abstract

The aim of this thesis was to analyse the main causes of youth unemployment in European Union Member States. In order to assess the main determinants of this negative phenomenon, an econometric model based on panel data was constructed. A source dataset, containing mainly Eurostat data, covers EU-28 countries in the 2000-2014 period. The results of a regression suggested that youth unemployment is affected mainly by overall economic development. Youth unemployment is more

sensitive to economic downturns than unemployment in the adult age class. The model also suggested that cuts in payroll taxes and deregulation in minimum-wage legislation could have a positive effect on youth employment. Based on the literature, reforms towards more practical and effective education systems with elements of dual apprenticeship could also be a positive step in tackling youth unemployment. However, an econometric-based proof of this hypothesis was not found.

Klíčová slova:

nezaměstnanost mladých, Evropská unie, Okunův zákon, aktivní politika zaměstnanosti, minimální mzda, duální vzdělávání

JEL klasifikace:

J64, J68

Key words:

youth unemployment, European Union, Okun's law, active labour market policy, minimum wage, dual apprenticeship.

JEL classification:

J64, J68.

Práce je dostupná z:

https://insis.vse.cz/zp/portal_zp.pl?prehled=vyhledavani;podrobnosti_zp=57951;zp=57951;dinfo_jazyk=1;lang=cz

Úvod

V důsledku hospodářské krize, která v Evropě plně udeřila ve druhé polovině roku 2008, se v mnohých zemích Evropské unie vyšplhala nezaměstnanost mladých lidí na rekordní hodnoty. Dlouhodobě nejhorší situace panuje v zemích jižní Evropy, zejména ve Španělsku, Řecku a Chorvatsku, kde v roce 2013 míra nezaměstnanosti mladých přesáhla hranici 50 %. I přes zlepšování situace v posledních letech zůstává vysoká nezaměstnanost mladých v Evropě závažným sociálně-ekonomickým problémem. Nezařazení se do pracovního procesu v mladém věku má za následek nižší pravděpodobnost získání přiměřeně placeného zaměstnání v dospělém životě a hrozbu vzniku nové „ztracené generace“. Vysoká míra nezaměstnanosti mladých může zapříčinit zvyšování míry zločinnosti, příklon k extrémistickým politickým hnutím či odliv mozků do zahraničí. Společně s pro Evropu charakteristickým stárnutím populace by vysoká nezaměstnanost mladých mohla podkopat budoucí ekonomickou výkonost regionu. S cílem zabránit těmto negativním scénářům byla představena široká paleta politik, a to jak na úrovni Evropské unie, tak na národních úrovních členských států.

V této práci jsem se rozhodl jít komplexnější cestou zkoumání problematiky nezaměstnanosti mladých a založit ji primárně na multi-faktorové ekonometrické analýze makroekonomických panelových dat. Za zkoumanou oblast jsem zvolil státy Evropské unie (EU-28) v období let 2000–2014.

Pomocí ekonometrické analýzy založené na panelových datech a doplňkově i s využitím komparativní analýzy podložené odbornou literaturou, se budu snažit dokázat platnost níže definovaných hypotéz o příčinách nezaměstnanosti mladých:

Příčinou nezaměstnanosti mladých je/jsou:

- Nízký výkon ekonomiky (H1).
- Rigidita trhu práce způsobená ochrannou legislativou a odbory (H2).
- Vysoké náklady na pracovní sílu (H3).
- Nízké investice na aktivní politiku zaměstnanosti (H4).
- Nevhodný vzdělávací systém (H5).

1. Pohled ekonomických teorií na nezaměstnanost

Ve třicátých letech 20. století teoretický pohled na nezaměstnanost ovlivnila především dvě zásadní díla – Piguova Theory of Unemployment (1933) napsaná v duchu neoklasické tradice a Keynesovo revoluční dílo General Theory of Employment, Interest and Money (1936). Na Keynesovo dílo navázali na přelomu 50. a 60. let především A.W. Phillips, který je autorem Phillipsovy křivky popisující vztah mezi nezaměstnaností a mzdovou inflací. Phillipsova křivka se dočkala modifikace ze strany Samuelsona a Solowa, kteří dali nezaměstnanost do souvislosti přímo s cenovou inflací. Statistickou souvislost mezi vývojem domácího produktu a zaměstnaností sledoval A. Okun. Na konci 60. let se Phillipsova křivka dočkala kritiky ze strany Milтона Friedmana, který ve své *teorii adaptivních očekávání* označil myšlenku trade-offu mezi inflací a nezaměstnaností pouze za krátkodobý jev. Na Friedmanovo učení navázala na počátku 70. let *Škola racionálních očekávání*, která popírá substituční vztah mezi inflací a nezaměstnaností i v krátkém období. Součástí protikeynesiánské revoluce se stali i *Ekonomové strany nabídky*. Ti prosazují především nízké zdanění práce, a tím zvýšení podnětů k práci. Mimo mainstream, za to s přísným liberalismem stojí tradičně *Rakouská škola*. Ta klade hlavní důraz na pružnost trhů práce a vyslovuje se proti zákonům o minimální mzdě a přílišné síle odborů. Na nabídkovou stranu ekonomiky se v reakci na kritiku zaměřili i pokračovatelé učení J. M. Keynesa a přišli s novými teoriemi vysvětlení nezaměstnanosti (Holman a kol. 2003).

2. Nezaměstnanost mladých v EU – Ukazatele a současná situace

Hlavní indikátor pro měření nezaměstnanosti mladých je pro Eurostat *Míra nezaměstnanosti mladých ve věkové skupině 15–24 let*. Aby mladý člověk mohl být klasifikovaný, jako nezaměstnaný, musí být připraven začít pracovat a práci aktivně hledat. Tato podmínka u mladých lidí často není splněna, protože se na výkon zaměstnání připravují studiem, a do pracovního procesu ještě nejsou připraveni se zařadit ani práci nehledají.

Další statistika, která je ohledně nezaměstnanosti mladých lidí Eurostatem sledována, se skrývá pod akronymem NEET – Young people neither in employment nor in education and training – Mladí lidé, kteří nejsou zaměstnaní ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy.

Statistika NEET označuje procento mladých lidí v dané věkové skupině, kteří nejsou zaměstnaní ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy.

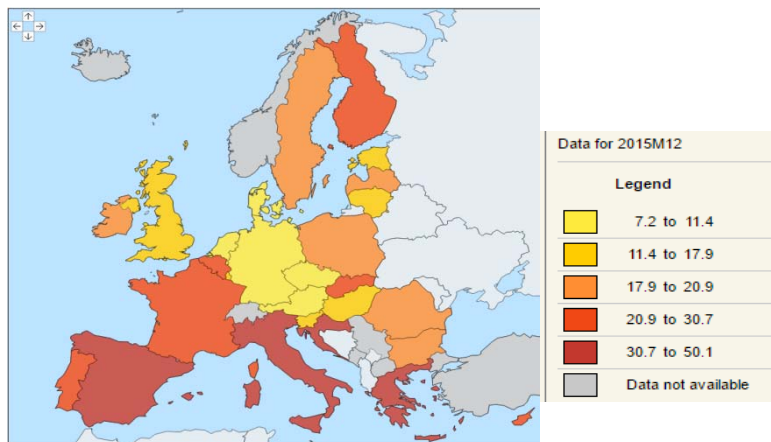
Míra nezaměstnanosti mladých a podíl mladých lidí, kteří nejsou zaměstnaní ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy (NEET), jsou vzájemně se doplňujícími koncepty. Míra nezaměstnanosti vyjadřuje poměr osob, které nejsou zaměstnány (avšak zaměstnání aktivně hledají a jsou schopny začít pracovat) a celkového ekonomicky aktivního obyvatelstva v dané věkové skupině (zaměstnaní a nezaměstnaní). Oproti tomu do definice osob, které nejsou zaměstnané ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy (NEET), nespádají osoby, které jsou zaměstnané, účastní se vzdělávání nebo odborné přípravy, ale mohou sem patřit některé ekonomicky neaktivní osoby; jmenovatelem je celá kohorta osob ve sledované věkové skupině (Eurostat 2016b).

Mapa ukazuje stav míry nezaměstnanosti mladých ve věkové skupině 15–24 let k prosinci roku 2015.

Na první pohled je jasně patrné, že nejhorší situace je v zemích jižní Evropy, zejména ve Španělsku, Itálii, Chorvatsku a Řecku, kde míra nezaměstnanosti mladých dosahuje až 50 %.

Nejlépe si naopak v této statistice stojí Německo, Dánsko, Rakousko, Nizozemsko a Česká republika, kde se nezaměstnanost pohybovala v rozmezí 7,2 až 11,4 %.

Obrázek 1: Mapa nezaměstnanosti

Zdroj: Eurostat, vlastní úpravy

3. Příčiny nezaměstnanosti mladých – přehled literatury

Pravděpodobně kvůli sociální závažnosti problematiky nezaměstnanosti mladých se toto téma stalo častým námětem rozličných studií. Problematikou se zabývají jak velké mezinárodní instituce – Mezinárodní měnový fond, OECD či ILO, tak politické struktury – Evropská komise, národní parlamenty – a také samozřejmě akademičtí pracovníci napříč světovými univerzitami a výzkumnými institucemi. Následující odstavec shrnuje hlavní poznatky asi 30 akademických článků uvedených v seznamu literatury.

V literatuře lze nalézt solidní důkaz, že nezaměstnanost mladých je ovlivňována celkovým vývojem ekonomiky, a to citlivěji než nezaměstnanost dospělých. Studie také nasvědčují, že nezaměstnanost mladých navyšuje příliš vysoká minimální mzda a velká síla odborů, i když je se závěry těchto studií často

polemizováno. Vliv legislativní ochrany pracovních míst a s ním spojené dualita trhu práce má na nezaměstnanost mladých nejasný ambivalentní vliv. U aktivní politiky zaměstnanosti záleží na vhodnosti struktury investic do těchto politik v souvislosti s danou ekonomikou. Obecně lze očekávat, že vyšší investice budou snižovat nezaměstnanost mladých. Výše zdanění a sociální podpory v nezaměstnanosti působí na zaměstnanost mladých spíše negativně. Obecně menší problém s nezaměstnaností mladých mají ekonomiky s rozvinutým systémem duálního vzdělávání.

Výčet možných determinant nezaměstnanosti mladých analyzovaných výše samozřejmě není kompletní. Studie na hranici s dalšími vědními obory jako je psychologie, sociologie či demografie dávají nezaměstnanost mladých do souvislosti s osobnostními rysy, vlivem rodiny, migrací, mobilitou mládeže atd. Tyto trendy jsou na agregované úrovni těžko popsatelné a musí být zkoumány na mikroekonomické úrovni. Proto také nejsou předmětem této práce.

4. Data a proměnné

Cílem empirické části práce je sestavit ekonometrický model založený na panelových datech ze zemí Evropské unie. Pomocí dat uvedených zejména na Eurostatu, ale i v dalších databázích byl sestaven dataset pokrývající všech 28 zemí Evropské unie v období let 2000–2014. Kvůli některým chybějícím datům není panel vyvážený. Počet pozorování se zmenšil z teoretických 420 na 325. Hlavní vysvětlovanou proměnou bude míra nezaměstnanosti mladých. Vysvětlující proměnné budou rozděleny do čtyř skupin (makroekonomické, legislativa a odbory, hospodářská a sociální politika státu, vzdělávací systém).

V následující tabulce jsou shrnuty všechny proměnné, které budou v modelu figurovat. U každé proměnné je uveden základní popis, v jakých jednotkách je měřena, očekávaný směr působení na vysvětlovanou proměnnou a zdroj dat.

Tabulka 8: Proměnné modelu

	Popis	Jednotky	+/-	Zdroj
Vysvětlované proměnné				
Unemp_15-24	Míra nezaměstnanosti mladých ve věkové kategorii 15–24 let	%	VP	Eurostat
NEET	Podíl mladých lidí ve věku 15–24 let, kteří nejsou zaměstnání ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy	%	VP	Eurostat
Unemp_25-74	Míra nezaměstnanosti dospělých ve věkové kategorii 25–74 let	%	VP	Eurostat
Makro-ekonomické proměnné				
GDP	Procentuální změna HDP oproti předchozímu roku v tržních cenách	%	-	Eurostat
Inflace	Meziroční změna spotřebitelských cen	%	-	Eurostat
Legislativa a odbory				
Min_wage	Index vyjadřující zásahy státu do tvorby minimální mzdy (0 – vláda minimální mzdu neurčuje až 8 – vláda určuje minimální mzdu zákonem bez konzultací s tripartitou)	Index (0-8)	+	ICT WSS *
Hiring_firing	Index vyjadřující názor leaderů businessu na legislativní ochranu v oblasti nabírání a propuštění zaměstnanců (1 – propouštění a nabírání je komplikované až 8 – propouštění a nabírání je snadné)	Index (1-8)	+/-	EFWD**

Collect_barg	Index vyjadřující názor leaderů businessu na centralizaci mzdového vyjednávání (1 – vysoká centralizace 8 – nízká centralizace)	Index (1-8)	+/-	EFWD**
Temporary	Mladí lidé (15–24 let) pracující na dobu určitou/všichni pracující (15–24 let)	%	+/-	Eurostat
Hosp. politika				
Tax_wedge	Celkové odvody ze mzdy (daně, soc. poj.)/celkové náklady na zaměstnance nesené zaměstnavatelem	%	+	Eurostat
ALMP	Výdaje na aktivní politiku zaměstnanosti/HDP	%	-	Eurostat
Vzdělávací systém				
Early_leave	Mladí lidé (18–24 let) bez dokončené střední školy/populace (18-24 let)	%	+	Eurostat
Vocational	Studenti středních škol s praktickým zaměřením/studenti středních škol celkem	%	-	Eurostat

*ICTWSS Database on Institutional Characteristics of Trade

Zdroj: Eurostat, ICTWSS, EFWD, vlastní zpracování

Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts

**EFWD – Economic Freedom of the World Database

5. Ekonometrický model

Na základě výše popsaných proměnných bude sestavena následná panelová regresní rovnice:

$$Unemp\ 15-24_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 GDP_{i,t-1} + \beta_2 Infl_{i,t} + \beta_3 Min_Wage_{i,t} + \beta_4 Hiring_firing_{i,t} + \beta_5 Collec_barg_{i,t} + \beta_6 Temporary_{i,t} + \beta_7 Tax_wedge_{i,t} + \beta_8 Almp_{i,t} + \beta_9 Early_leave_{i,t} + \beta_{10} Vocational_{i,t} + u_{i,t}$$

kde i indikuje zemi a t rok pozorování. β_0 je konstanta, β_{1-10} jsou regresní parametry korespondujících proměnných a $u_{i,t}$ je náhodná složka. Hodnota hrubého domácího produktu bude v modelu vyjádřena zpožděna o jeden rok, a to z důvodu, že trhy práce reagují na vývoj ekonomiky se zpožděním. Vysvětlovaná proměnná bude v různých specifikacích modelu nahrazena proměnnou NEET a mírou nezaměstnaností dospělých Číním tak nejen pro srovnání, ale i kvůli testům robustnosti. Model bude odhadnut pomocí panelové metody nejmenších čtverců s fixními efekty (*Fixed effects method*).

Výsledné regresní parametry shrnuje následující tabulka.

Tabulka 9: Výsledky regrese

	Model 1		Model 2		Model 3	
Vysvětlovaná proměnná	Míra nezaměstnanosti mladých (15–24 let)		NEET (15–24 let)		Míra nezaměstnanosti dospělých (25–75 let)	
	Koeficient	p-hodnota	Koeficient	p-hodnota	Koeficient	p-hodnota
Constant	-5,207	0,394	-5,777	0,0785*	-9,492	0,001** *
GDP	-0,590	0,000***	-0,182	0,003***	-0,293	0,000** *

Infl	-0,302	0,089*	-0,035	0,704	-0,248	0,000** *
Min_wage	1,905	0,000***	0,334	0,000***	0,907	0,000** *
Hiring_firing	1,403	0,032**	0,474	0,014**	0,768	0,001** *
Collect_barg	-0,466	0,469	0,293	0,0483**	0,330	0,251
Temporary	0,192	0,000***	0,054	0,001***	-0,159	0,092*
Tax_wedge	0,451	0,000***	0,226	0,000***	0,270	0,00***
ALMP	0,926	0,617	1,472	0,025**	1,024	0,205
Early_leave	-0,542	0,000***	0,062	0,254	-	-
Vocational	-0,044	0,188	0,007	0,508	-	-
R ²	0,816		0,887		0,761	
N	325		325		332	

*** Proměnná významná na 1% hladině významnosti, ** na 5% hladině, * na 10% hladině

Zdroj: Eviews, vlastní zpracování

6. Interpretace výsledků ekonometrické analýzy

Pomocí ekonometrické analýzy se podařilo potvrdit závislost mezi vývojem hrubého domácího produktu a nezaměstnaností. Nezaměstnanost mladých na propad ekonomiky reaguje citlivěji než nezaměstnanost dospělých. Výsledky modelu rovněž naznačují inverzní vztah mezi inflací a nezaměstnaností dle Phillipsovy křivky. Regresní koeficienty také podporují hypotézu, že deregulace legislativy ochrany pracovních pozic nemusí c. p. vést ke snížení nezaměstnanosti, ale může mít dokonce i opačný efekt. K řešení problému nezaměstnanosti naopak může pomoci deregulace v oblasti legislativy upravující hladinu minimálních mezd a také snížení daňové zátěže práce. V oblasti investic do aktivní politiky zaměstnanosti se ukázala ekonometrická analýza založená na agregovaných datech jako metodologicky nevhodná a nevniesla do problematiky nové

poznání. Ke stejnému závěru jsem došel i v případě analýzy vlivu vzdělávacího systému.

7. Evropské politiky na podporu zaměstnanosti mládeže

Problém s narůstající nezaměstnaností mladých nezůstal bez odezvy ani ze strany zástupců Evropské unie v Bruselu. Od roku 2010 proto vznikla řada iniciativ, programů, garancí, balíčků a rámců na podporu zaměstnanosti mladých, Evropa 2020.

Mezi hlavní iniciativy, které mají napomoci k naplňování cílů strategie **Evropa 2020** a týkají se primárně mládeže, její vzdělanosti, zaměstnanosti a mobility patří:

- Youth on the Move,
- Youth Guarantee,
- Erasmus+.

Youth on the Move – Mládež v pohybu

První významnou iniciativou reagující na narůstající počet mladých Evropanů bez práce byl v roce 2010 program **Youth on the Move – Mládež v pohybu**. Jeho cílem bylo zlepšit vzdělanost mladých a jejich uplatnitelnost na trhu práce, a tím snížit vysokou míru nezaměstnanosti mladých. Metodou, jak dosahovat nižší nezaměstnanosti byla například kampaň **Your First EURES Job**, která měla za cíl propagovat Evropský portál pracovní mobility mezi mladou generací. Program rovněž pomocí záruk usnadňoval začínajícím mladým podnikatelům získat mikro-půjčku pomocí platformy **European Progress Microfinance Facility** (Evropská komise 2016a).

Youth Guarantee – Záruky pro mladé

Záruky pro mladé (*Youth Guarantee*) představují závazek členských států Evropské unie, že mladý člověk ve věku do 25 let získá do čtyř měsíců poté, co dokončí školu nebo se stane nezaměstnaným kvalitní nabídku zaměstnání nebo možnost dalšího vzdělávání či prohlubování profesní kvalifikace. V dubnu roku 2013 se k implementaci těchto záruk zavázaly

všechny členské státy Unie. Mezi hlavní finanční zdroje programu **Záruk pro mladé** patří **Iniciativa na podporu zaměstnanosti mladých** (Youth Employment Initiative). Finanční podpora je zaměřena na regiony, ve kterých nezaměstnanost mladých překračovala v roce 2012 hranici 25 %. Celková částka alokována do **Iniciativy** tvoří pro období 2014–2020 6,4 miliardy eur. Kvůli stále vysoké přetrvávající hladině nezaměstnanosti mladých, Evropská komise v září roku 2016 navrhla navýšit tyto prostředky o další 2 miliardy eur (Evropská komise 2016b).

Erasmus+ – více než semestrální výměnné pobyty

Na akademické půdě je program **Erasmus+** znám především díky výměnným semestrálním pobytům v rámci zemí Evropy. V současné době ovšem Erasmus nabízí mnohem víc. Pro programové období 2014–2020 došlo ke sloučení sedmi programů se zaměřením na mobilitu a vzdělávání mládeže.

Mezi hlavní cíle programu patří:

- Snižovat nezaměstnanost, především u mladých lidí.
- Podporovat programy celoživotního vzdělávání tak, aby dovednosti lidí odpovídaly potřebám trhu práce.
- Dodávat mladým odvalu k zapojení se do evropských demokratických procesů.
- Snižovat počet studentů, kteří předčasně opouští školu.
- Podporovat spolupráci a mobilitu mezi zeměmi EU a partner-skými státy (Evropská komise 2016c).

Kromě výše zmíněných hlavních programů, existuje celá řada dalších menších iniciativ. Většinou se zaměřují na rozvoj dovedností potřebných pro současný trh práce. Jmenovat lze například Strategický rámec – **Education and Training 2020**, nebo iniciativu **New Skills for New Jobs Initiative**. Do programů, mající za cíl zvýšit zaměstnatelnost mládeže budou v období let 2014–2020 investovány řádově desítky miliard eur. Programy se zaměřují především na zvyšování kvality lidského

kapitálu u mladých lidí a snaží se napravovat nedostatky v národních vzdělávacích systémech. Rovněž se zaměřuje na aktivaci mladých a snaží se předejít vzniku ztracené generace bez včasné vytvořených pracovních návyků. V neposlední řadě je kladen velký důraz na mobilitu pracovní síly.

Závěr

V úvodu práce bylo definováno celkem pět hypotéz o příčinách nezaměstnanosti mladých. Dvě hypotézy (H1 – *příčinou nezaměstnanosti mladých je nízký výkon ekonomiky* a H3 – *příčinou nezaměstnanosti mladých jsou vysoké náklady na pracovní sílu*) se podařilo dokázat na základě výsledků empirického ekonometrického modelu. Empirické výsledky jsou rovněž v souladu s publikovanou literaturou i ekonomickou teorií. Pro potvrzení hypotézy H5 – *Příčinou nezaměstnanosti mladých je nevhodný vzdělávací systém*, se mi ekonometrický důkaz získat nepodařilo. Fakt, že v zemích s efektivním, prakticky zaměřeným vzdělávacím systémem, je nezaměstnanost mladých signifikantně nižší, je ovšem natolik zjevný, že jsem se rozhodl tuto hypotézu přijmout i bez empirického důkazu. Učinil jsem tak na základě komparativní analýzy podložené studiem příslušné odborné literatury. Zbývající dvě hypotézy se prokázat nepodařilo. U hypotézy H2 – *Příčinou nezaměstnanosti mladých je rigidita trhu práce způsobená ochrannou legislativou a odbory* naznačily výsledky regrese dokonce opačný efekt. Vzhledem k tomu, že proměnné vstupující do modelu byly založeny na indexech, které mohou mít limitovanou vypovídací hodnotu, nebudu zde činit žádné silné závěry. Nejednoznačný vliv ochranné legislativy a působení odborů na nezaměstnanost potvrzuje i publikovaná literatura. Hypotézu H4 – *Příčinou nezaměstnanosti mladých jsou nízké investice na aktivní politiku zaměstnanosti*, se rovněž prokázat nepodařilo. Zkoumat tak komplexní problematiku, jako je aktivní politika nezaměstnanosti, na základě makroekonomických agregovaných dat se ukázalo jako metodologicky nevhodný přístup. Ke zkoumání tohoto vlivu by bylo vhodnější přistupovat z mikroekonomického pohledu. I když nebylo možné,

kvůli limitované dostupnosti dat či nevhodnosti použité metodologie, potvrdit všechny hypotézy, myslím si, že se cíle práce ve skrze podařilo naplnit, a její výsledky přinášejí do diskuze o problematice nezaměstnanosti mladých svou přidanou hodnotu.

Pro řešení problému nezaměstnanosti mladých je klíčové přistoupit k politikám, které by pomohly obnovit ekonomický růst. Možnosti stimulovat ekonomiky pomocí fiskálních a monetárních impulzů, jsou kvůli předluženosti problémových ekonomik a dlouhodobě nulovým úrokovým sazbám značně limitovány. Efekty těchto politik mají případný pozitivní účinek pouze v krátkém období. V delším období působí poptávkové šoky na ekonomiku negativně. Je třeba se proto orientovat spíše na nabídkovou stranu ekonomiky a jít cestou rozvoje lidského kapitálu. K tomu je zapotřebí postupně reformovat vzdělávací systémy, aby lépe reflektovaly potřeby trhu práce. Nabídkové strany ekonomiky by rovněž pomohlo snižování nákladů na práci pomocí deregulace zákonů upravujících minimální mzdu a snížení daňového zatížení práce. Programy na podporu zaměstnanosti mladých, které v posledních letech představila Evropská unie, se zaměřují vesměs na rozvoj lidského kapitálu u mladých, jeho aktivaci a mobilitu. Základní myšlenky těchto programů tedy nejsou špatné. K jejich úspěšné realizaci by přispěla vyšší transparentnost těchto programů, vytvoření kvalitního rámce pro monitorování jejich výsledků, a lepší informovanost potencionálních recipientů. Vhodné by bylo také snížit byrokratickou náročnost programů a vhodně je konsolidovat. Jinak hrozí, že investice značných finančních prostředků v rádech desítek miliard eur, nepřinesou kýžený efekt.

Zdroje

BANERJI, Angana; LIN, Ms Hannah Huidan; SAKSONOV, Mr Sergejs. *Youth unemployment in advanced Europe: Okun's law and beyond*. International Monetary Fund, 2015.

- BRUNO, Giovanni SF; MARELLI, Enrico; SIGNORELLI, Marcello. The rise of NEET and youth unemployment in EU regions after the crisis. *Comparative Economic Studies*, 2014, 56.4: 592–615.
- CAHUC, Pierre, et al. Youth unemployment in old Europe: the polar cases of France and Germany. *IZA Journal of European Labor Studies*, 2013, 2.1: 1.
- CALIENDO, Marco; SCHMIDL, Ricarda. Youth unemployment and active labor market policies in Europe. *IZA Journal of Labor Policy*, 2016, 5.1: 1.
- CAPORALE, Guglielmo Maria; GIL-ALANA, Luis. Youth unemployment in Europe: Persistence and macroeconomic determinants. *Comparative Economic Studies*, 2014, 56.4: 581–591.
- CARD, David; KLUVE, Jochen; WEBER, Andrea. *What works? A meta analysis of recent active labor market program evaluations*. National Bureau of Economic Research, 2015.
- DIETRICH, Hans; MÖLLER, Joachim. Youth unemployment in Europe—business cycle and institutional effects. *International Economics and Economic Policy*, 2016, 13.1: 5–25.
- EGEBARK, Johan; KAUNITZ, Niklas. Do payroll tax cuts raise youth employment?. 2014.
- EICHHORST, Werner, et al. Youth unemployment in Europe: What to do about it. *IZA policy paper*, 2013, 65.
- EICHHORST, Werner, et al. Youth unemployment in Mediterranean countries. *IZA Policy Paper*, 2014, 80.
- EICHHORST, Werner. Does vocational training help young people find a (good) job?. *IZA World of Labor*, 2015.
- ESPINOZA, Raphael A.; RUIZ, Mrs Esther Pérez. *Labor Tax Cuts and Employment: A General Equilibrium Approach for France*. International Monetary Fund, 2014.
- EUROSTAT. Statistika vzdělávání a odborné přípravy na regionální úrovni. *Eurostat: Statistics Explained*

- [on-line]. 2016b [cit. 2016-11-16]. Dostupné z:
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Education_and_training
- EVROPSKÁ KOMISE. *About Erasmus+* [on-line]. 2016c [cit. 2016-12-26]. Dostupné z:
https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about_en
- EVROPSKÁ KOMISE. *Erasmus+ project results* [on-line]. 2016g [cit. 2016-12-26]. Dostupné z:
<http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/eplu-project-details-page/?nodeRef=workspace://SpacesStore/2d64b365-5064-48c6-9ae0-964fb835464c>
- EVROPSKÁ KOMISE. *Questions and Answers: Communication on the Youth Guarantee and Youth Employment Initiative*. [on-line]. 2016b [cit. 2016-12-25]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-3215_en.htm
- EVROPSKÁ KOMISE. *Youth Employment Initiative (YEI)*. [on-line]. 2016c [cit. 2016-12-25]. Dostupné z:
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1176>
- GEBEL, Michael; GIESECKE, Johannes. Does Deregulation Help? The Impact of Employment Protection Reforms on Youths' Unemployment and Temporary Employment Risks in Europe. *European Sociological Review*, 2016, jcw022.
- HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-380-9.
- HUTENGs, Oliver; STADTMANN, Georg. Don't trust anybody over 30: Youth unemployment and Okun's law in CEE countries. *Bank i Kredyt*, 2014, 1: 1–16.
- KALENKOSKI, Charlene Marie. The effects of minimum wages on youth employment and income. *IZA World of Labor*, 2016.
- KLUVE, Jochen, et al. Do Youth Employment Programs Improve Labor Market Outcomes? A Systematic Review. 2016.

- KOSIOR, Anna; RUBASZEK, Michał; WIERUS, Kamil.
On the importance of the dual labour market for
a country within a monetary union¹. *International
Labour Review*, 2015.
- LAPORŠEK, Suzana. Minimum wage effects on youth
employment in the European Union. *Applied Economics
Letters*, 2013, 20.14: 1288-1292.
- NOELKE, Clemens. The consequences of employment
protection legislation for the youth labour market. *MZSE
AP*, 2011, 144.
- SACHS, Andreas; SMOLNY, Werner. Youth unemployment
in the OECD: The role of institutions. *Jahrbücher
für Nationalökonomie und Statistik*, 2015, 235.4–5:
403–417.
- ŠIMPACH, Ondřej a Helena CHYTILOVÁ. Decomposition
of the Phillips Curve, the case of the Czech Republic.
In: *Drive your knowledge be a scientist*. Zlín: Tomas
Bata University, 2013, s. 1-15.
ISBN 978-80-7454-248-0.
- TANVEER CHOUDHRY, Misbah; MARELLI, Enrico;
SIGNORELLI, Marcello. Youth unemployment rate
and impact of financial crises. *International journal
of manpower*, 2012, 33.1: 76–95.

KOMPARACE A ZHODNOCENÍ DISPARIT V REGIONECH NUTS II VE ŠPANĚLSKU A PORTUGALSKU V KONTEXTU POLITIKY SOUDRŽNOSTI EU

Ing. Renata Vráblová

*Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava,
Ekonomická fakulta, katedra evropské integrace, obor
Eurospráva*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Renata Vráblová

Abstrakt:

Hlavním cílem politiky soudržnosti Evropské unie (EU) je snižovat a vyrovnávat regionální nerovnosti a přispívat k větší konkurenceschopnosti regionů, a tím celé národní ekonomiky.

Cílem diplomové práce je analyzovat, komparovat a zhodnotit disparity v regionech NUTS II ve Španělsku a Portugalsku v kontextu politiky soudržnosti EU v období 2002–2014 pomocí vybraných kvantitativních metod. V rámci diplomové práce byla stanovena hypotéza, že v letech 2002–2014 dochází ve Španělsku a Portugalsku ke snižování regionálních disparit.

Na základě metody TOPSIS a shlukové analýzy byla hypotéza potvrzena, i když regionální disparity mezi jednotlivými regiony NUTS II ve Španělsku a Portugalsku přetrvávají. Je možné však konstatovat, že v mnoha oblastech dochází k jejich snižování, a to má pozitivní dopad na celkový rozvoj států v ekonomické, sociální i územní sféře.

Abstract:

The main objective of EU cohesion policy is to reduce and balance out regional disparities and contribute to higher competitiveness of the regions and thus whole national economies.

The aim of this thesis is to analyse, compare and evaluate the disparities in NUTS II regions in Spain and Portugal in the

context of EU cohesion policy in the period 2002-2014 using the selected quantitative methods. The thesis hypothesis stated that regional disparities in Spain and Portugal were reduced in the years 2002-2014.

The hypothesis was confirmed, although regional disparities have persisted between particular NUTS II regions in Spain and Portugal. It can be stated that regional disparities have been reduced in many areas and this has a positive impact on the overall development of the countries in the economic, social and territorial sphere.

Klíčová slova:

metody, politika soudržnosti EU, Portugalsko, regionální disparity, region NUTS II, Španělsko, ukazatel, zhodnocení

Klasifikace JEL

C02, C38, C87, O18, R11

Diplomová práce je dostupná zde:

<http://hdl.handle.net/10084/117948>

Úvod

Hlavním cílem politiky soudržnosti Evropské unie (EU) je snižovat a vyrovnávat regionální nerovnosti a přispívat k větší konkurenceschopnosti regionů, a tím celé národní ekonomiky.

S disparitami souvisí soudržnost (koheze), která se při snižování disparit zvyšuje, a na druhé straně při zvyšování regionálních disparit se koheze snižuje. V případě, že akceptujeme, že disparity jsou určitým projevem soudržnosti, pak lze disparity rozdělit na ekonomické, sociální a územní. Politiku soudržnosti EU je tedy možné považovat za reakci na regionální disparity.

Španělsko a Portugalsko vstoupily do Evropské unie společně 1. ledna 1986 a v roce 2016 tak tyto země oslavily 30 let od jejich vstupu. Ve Španělsku i Portugalsku jsou velké

regionální rozdíly a patří k zemím, které čerpaly a stále čerpají mnoho finančních prostředků v rámci politiky soudržnosti EU. Cílem diplomové práce je analyzovat, komparovat a zhodnotit disparity v regionech NUTS II ve Španělsku a Portugalsku v kontextu politiky soudržnosti EU v období 2002–2014 pomocí vybraných kvantitativních metod. V rámci diplomové práce byla stanovena hypotéza, že v letech 2002–2014 dochází ve Španělsku a Portugalsku ke snižování regionálních disparit.

Diplomová práce je strukturována do tří obsahových kapitol doplněných o úvod a závěr. První obsahová kapitola je věnována základním teoretickým východiskům regionálních disparit a politiky soudržnosti EU. První část této kapitoly zahrnuje definici, pojetí a informační hodnotu regionálních disparit, včetně jejich příčin a důsledků s následnou klasifikací regionálních disparit. Poté jsou vymezeny možné ukazatele regionálních disparit pro hodnocení soudržnosti v podmínkách EU. Druhá část se zabývá definicí a pojetím politiky soudržnosti EU, včetně jejího vývoje. Poslední část charakterizuje politiku soudržnosti v programovém období 2014–2020, nejprve obecně v rámci Evropské unie a pak v jednotlivých zemích, tedy ve Španělsku a Portugalsku.

Druhá obsahová kapitola se zabývá popisem vybraných kvantitativních metod, které jsou v následující praktické části práce využity pro měření a hodnocení regionálních disparit ve Španělsku a Portugalsku. Nejprve jsou naznačeny problémy měření a hodnocení regionálních disparit a následně jsou představeny zvolené jednorozměrné a vícerozměrné matematicko-statistické metody a metody vícekritériálního rozhodování.

Třetí praktická obsahová kapitola se zabývá zhodnocením disparit v regionech NUTS II ve Španělsku a Portugalsku pomocí vybraných kvantitativních metod. V první části je naznačena socioekonomická analýza a regionální struktura ve Španělsku a Portugalsku. V druhé části jsou nejprve popsány a charakterizovány vstupní ukazatele, které byly zvoleny pro aplikaci vybraných kvantitativních metod. Následně jsou interpretovány výsledky zjištěné dle jednotlivých metod. Regionální disparity

jsou komparovány na základě vybraných popisných charakteristik, metody semaforu, metody TOPSIS a shlukové analýzy. K aplikaci metod je využit především tabulkový procesor Microsoft Office Excel a statistický software IBM SPSS 24.

V rámci diplomové práce byly použity obecné teoretické metody vědeckého zkoumání a matematicko-statistické metody. Teoretická část je založena na metodách indukce a dedukce a v praktické části jsou užity metody analýzy a syntézy.

Teoretické vymezení regionálních disparit v kontextu politiky soudržnosti EU

V současné době se stále častěji objevují termíny jako disparita, region, soudržnost a regionální disparita. S problematikou regionálních disparit souvisí také problematika regionů. Pojem *region* je možné chápat v různém smyslu a používá se v různých souvislostech i významech. Stručný Oxfordský slovník uvádí, že je možné region definovat buď jako určitou část státu, oblast, pruh země, místo, prostor, který má více či méně jasně vymezené hranice nebo určité vlastnosti (Novotná, 2008). Podobnou definici nabízí Varadzin et al. (2005), který uvádí, že regionem se rozumí i území, které se vyznačuje určitou vnitřní soudržností, jednotnou kvalitou nebo charakteristikou jevů. U regionů lze rozlišovat objektivní a subjektivní pojetí. *Objektivní pojetí*, které je starší než subjektivní, chápe region jako reálně existující jednotku, ve které jsou socioekonomické charakteristiky lidské společnosti ovlivňovány přírodním prostředím. V *subjektivním pojetí* se rozumí region jako model, pomocí kterého je možné studovat daná území.

Problematika disparit vyžaduje, aby se na ni nahlíželo jako na složitý problém, který žádá přijetí multidimenzionálního přístupu k jeho zkoumání. Multidimenzionální přístup značí především systémový neboli celostní pohled na předmět zkoumání, tzn. rozšířit převažující dimenzi ekonomickou o dimenzi sociální, sociálně-prostorovou, politicko-správní, institucionální, územní a další. Tento přístup je totožný s evropským pojetím a chápáním disparit v kontextu politiky soudržnosti EU. Disparity zkoumáme z důvodu, abychom dovedli efektivně odlišit a dobře

zužítkovat komparativní výhody státu, a tak potvrdili jedinečnost státu. Nezkoumáme je však, abychom byli všichni totožní (Fojtíková et al., 2014, Kutscherauer et al., 2010).

Při definování pojmu disparita a regionální disparita nalezneme celou řadu formulací a vymezení. Disparita pochází z latinského slova *dis-parita(u)s* a znamená „rozdělený“. Disparitou se rozumí rozdílnost, nerovnost, různost, ale také nesoulad. Novotná (2008, s. 25) definuje regionální disparity jako „*rozdíly v ekonomické, sociální a jiné oblasti života společnosti v konkrétním území*“. Jedna z dalších definic regionálních disparit zní: „*Regionální disparita je rozdílnost nebo nerovnost znaků, jevů či procesů majících jednoznačné územní umístění (lze alokovat ve vymezené územní struktuře) a vyskytujících se alespoň ve dvou entitách této územní struktury*“ (Kutscherauer et al., 2010, s. 6).

Na regionální disparity lze nahlížet jako na negativní, neutrální a pozitivní jev. Regionální disparity jsou však nejvíce chápány ve smyslu *nežádoucího jevu*. Nežádoucí jev značí problém, který negativně ovlivňuje rozvoj regionů. Příliš velké rozdíly mezi regiony mohou způsobovat nepříjemné ekonomické a sociální důsledky. Na druhou stranu určitá míra rozdílnosti mezi jednotlivými částmi území je věcí přirozenou. *Pozitivní jev* disparit je chápan zejména ve smyslu silných stránek regionu, které mohou plynout do komparativní či konkurenční výhody regionu (Melecký, Staníčková, 2015).

Pozitivní a negativní disparity jsou analyzovány a vyhodnocovány zejména z důvodů jejich informační hodnoty. Informační hodnota pro příjemce (uživatele) může nabývat několika forem:

- *poznávací* – informace zvyšují stav poznání uživatele,
- *rozhodovací* – informace vytvářejí uživateli východiska pro rozhodování,
- *motivační* – informace motivují uživatele k nějaké konkrétní činnosti,
- *operační* – informace poskytují uživateli impulzy pro operativní jednání.

Informační hodnota by měla být důležitým prvkem pro uživatele v případě volby přístupu k identifikaci a hodnocení disparit (Kutscherauer, Šotkovský, Adamovský, Ivan, 2013, Melecký, Staníčková, 2015).

Ke vzniku regionálních disparit začalo docházet v důsledku historického vývoje a rozšiřování EU, které způsobilo jejich prohlubování. Soudržnost EU proto patří k základním principům politiky soudržnosti a usiluje o snižování nebo vyrovnávání rozdílů mezi úrovněmi rozvoje různých regionů a zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů nebo ostrovů, včetně venkovských oblastí.

Pojem soudržnost se objevuje ve všech základních smlouvách Evropských společenství a Evropské unie. I přesto, že v pramenech primárního práva se soudržnost běžně používá, není v nich její význam jednoznačně definován. Prostřednictvím existence regionálních disparit je v podmínkách EU odvozena teoretická definice soudržnosti. Molle (2007) definuje soudržnost jako stav, pomocí kterého je možné vyjádřit **takovou úroveň rozdílnosti (disparit) mezi státy, regiony nebo skupinami, která je politicky a společensky snesitelná**. Pak platí tvrzení, že čím nižší je rozdílnost, tím vyšší je úroveň soudržnosti a naopak čím vyšší rozdílnost, tím nižší je úroveň soudržnosti.

V současné době pomocí dokumentů EU je možné rozlišovat tři základní dimenze, a to hospodářskou, sociální a územní soudržnost. Rozdíly mezi těmito dimenzemi soudržnosti lze vyvodit z jejich jednotlivých indikátorů a také prostřednictvím subjektů, ke kterým se příslušná soudržnost vztahuje. *Hospodářská soudržnost* se dá vyjádřit snižováním disparit mezi úrovněmi rozvoje různých regionů nebo států pomocí ekonomických ukazatelů (HDP/obyv., produktivita). Tato soudržnost se orientuje na firmy a další aktéry ekonomického rozvoje, jako jsou například zaměstnanecké organizace a odbory. *Sociální soudržnost* se zaměřuje na dosažení konkrétních cílů v oblasti zaměstnanosti, nezaměstnanosti, úrovně vzdělání a sociálního vyloučení různých

skupin a dalších. Vztahuje se na osoby a domácnosti a jejím hlavním cílem je odvrátit chudobu a minimalizovat nezaměstnanost. Od 1. prosince 2009, kdy vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, došlo k rozšíření politiky hospodářské a sociální soudržnosti o *územní soudržnost*. Územní soudržnost zahrnuje především poskytování rovných příležitostí pro všechny občany EU bez ohledu na území, kde bydlí a pracují. Podporuje územní integraci a spolupráci mezi regiony. Územní soudržnost směřuje k regionálním agregátům a k územnímu kontextu ekonomické a sociální soudržnosti.

Jednotlivé dimenze soudržnosti je možné charakterizovat i podle cílů politiky soudržnosti, kterých se má dosáhnout. V rámci hospodářské soudržnosti se má zvýšit udržitelnost ekonomického růstu, redistribuovat ekonomické aktivity a růst v rámci území. Cíle politiky soudržnosti v oblasti sociální dimenze zahrnují snížit sociální nerovnosti a sociální vyloučení a posílit sociální vztahy. Územní soudržnost má za cíl zvýšit přístup ke službám všeobecného ekonomického zájmu a vyvarovat se územním nerovnostem (Fojtíková et al., 2014, Melecký, Staníčková, 2015).

Regionální disparity mohou být identifikovány pomocí různých ukazatelů, které slouží k hodnocení:

- ukazatele pro hodnocení ekonomické, sociální a územní soudržnosti EU,
- ukazatele pro hodnocení plnění cílů Lisabonské strategie,
- ukazatele Strategie Evropa 2020,
- ukazatele pro hodnocení územního rozvoje EU.

Poslední část této kapitoly se zabývá charakteristikou politiky soudržnosti v programovém období 2014–2020, nejprve obecně v rámci Evropské unie a pak v jednotlivých zemích, tedy ve Španělsku a Portugalsku.

Metodická východiska měření a hodnocení regionálních disparit

V této kapitole diplomové práce jsou nejprve naznačeny problémy měření a hodnocení regionálních disparit. Následuje rozbor vybraných metod pro hodnocení regionálních disparit a soudržnosti doplněný o řešerši autorů, kteří se danými metodami zabývají.

Charakterizovány jsou specifické *matematicko-statistické* metody pro měření a hodnocení úrovně rozvoje regionů NUTS II ve Španělsku a Portugalsku. Z matematicko-statistických metod jsou využity *jednorozměrné statistické metody*, *vícerozměrné statistické metody* a *metody vícekriteriálního rozhodování*. Z jednorozměrných matematicko-statistických metod byly pro hodnocení regionálních disparit zvoleny základní statistické charakteristiky – maximum, minimum, aritmetický průměr, medián, směrodatná odchylka, maximum/minimum a variační koeficient. Pro grafické znázornění byl vybrán *krabicový graf s anténami* (box-plot) a *metoda semaforu*. Z vícerozměrných metod byla použita *shluková analýza*. V rámci vícekriteriálního rozhodování byla pro zhodnocení disparit mezi Španělskem a Portugalskem zvolena metoda *TOPSIS*.

Podrobný rozbor statistických údajů prostřednictvím využití statistických metod může pomoci zjistit závažnou informaci, která by mohla vést k objasnění či řešení daného problému. Cílem těchto metod je vyzkoumat, jak spolu ukazatele souvisí a jak se navzájem ovlivňují, či zda v pozadí ukazatelů nestojí nějaký další faktor, který je ovlivňuje. Ukazatele nelze hodnotit a definovat pouze samostatně, jelikož podstatná část informace se ukrývá právě ve vztazích mezi ukazateli (Melecký, Staníčková, 2015).

Zhodnocení disparit v regionech NUTS II ve Španělsku a Portugalsku pomocí vybraných kvantitativních metod

Praktická část diplomové práce se zaměřuje nejprve na socioekonomickou analýzu a regionální strukturu ve Španělsku a Portugalsku, následně se v těchto zemích zabývá hodnocením

disparit mezi regiony NUTS II pomocí vybraných matematicko-statistických metod.

K analýze, komparaci a zhodnocení regionálních disparit ve Španělsku a Portugalsku bylo vybráno celkem 12 ukazatelů, z nichž 4 ukazatele jsou ekonomické, 5 ukazatelů patří mezi sociální ukazatele a 3 ukazatele jsou územního charakteru. K hodnocení ekonomických disparit byly použity ukazatele Hrubý domácí produkt na obyvatele, Reálný růst míry regionální hrubé přidané hodnoty, Hrubé domácí výdaje na výzkum a vývoj, Zaměstnanost v technologicky a znalostně náročných odvětvích. Jako ukazatele sociálních disparit byly zvoleny ukazatele Míra zaměstnanosti ve věku 15–64 let, Míra dlouhodobé nezaměstnanosti, Míra nezaměstnanosti ve věku 15 let a více, Předčasně ukončující vzdělávání a odbornou přípravu ve věku 18–24 let, Populace ve věku 30–34 let s vysokoškolským vzděláním. Územní disparity jsou charakterizovány ukazateli Oběti dopravních nehod, Očekávaná délka života do jednoho roku, Nemocniční lůžka.

Kvantitativní hodnocení regionálních disparit bylo provedeno na základě jednorozměrných a vícerozměrných statistických metod a metod vícekritériálního rozhodování. Z jednorozměrných metod byly použity zejména vybrané popisné statistické charakteristiky a pro grafické znázornění byla využita metoda semaforu a box-plot. Výhodou těchto metod je jejich rychlost a snadné provedení, na druhé straně mají nevýhodu v tom, že nehodnotí ukazatele ve vzájemných spojitostech a nevypovídají nic o vývoji daného ukazatele, jelikož charakterizují pouze vývoj jednoho ukazatele v daném regionu a roce. Vícerozměrné statistické metody umožňují srovnávat regiony dle vybraných ukazatelů a jsou schopny zkoumat jejich vztahy i rozdíly. Metody zahrnují velké množství analyzovaných proměnných, mezi kterými existují nebo se mohou vyskytovat vzájemné vztahy. Z těchto metod byla zvolena shluková analýza, jejímž primárním cílem je rozdělení souboru jednotek do několika relativně homogenních shluků, přičemž by mělo platit, že objekty (v tomto případě regiony NUTS 2), které se nacházejí uvnitř

jednotlivých shluků, by si měly být nejvíce podobné, zatímco objekty patřící do různých shluků, by se měly od sebe navzájem nejvíce odlišovat. Z vícekritériálních metod byla vybrána metoda TOPSIS, a to z toho důvodu, že posuzuje alternativy z hlediska jejich vzdálenosti od ideální nebo bazální alternativy. Čím je hodnota indexu relativní vzdálenosti vyšší, tím se region vyznačuje kratší vzdáleností k ideální variantě a dosahuje i lepšího pořadí, které značí vyšší úroveň rozvoje. Metoda semaforu byla aplikována na celý vývoj ukazatelů v období 2002–2014, zatímco metoda TOPSIS a shluková analýza byla uplatněna ve vybraných letech 2002, 2006, 2010 a 2014. Základní statistické charakteristiky byly vypočítány v rámci celého sledovaného období i v jednotlivých vybraných letech. Pro metody semaforu a metody TOPSIS je používán Microsoft Office Excel. Shluková analýza je provedena v softwaru IBM SPSS 24 (Statistical Package for the Social Sciences).

Závěr

Regionální disparity jsou nejvíce chápány ve smyslu *nežádoucího jevu* značící problém, který negativně ovlivňuje rozvoj regionů. Příliš velké rozdíly mezi regiony mohou způsobovat nepříjemné ekonomické a sociální důsledky. Na druhou stranu určitá míra rozdílnosti mezi jednotlivými regiony je věcí přirozenou a mohou být pozitivní ve smyslu komparativní či konkurenční výhody regionu. EU se proto prostřednictvím politiky soudržnosti snaží o snižování a eliminaci regionálních disparit, které negativně působí na harmonický a vyvážený rozvoj regionů a blahobyt občanů.

Na základě *popisných statistických charakteristik* bylo zjištěno, že dle relativní vzdálenosti je možné rozdělit ukazatele do dvou skupin. První skupinou jsou ukazatele, u nichž je variační koeficient nižší než 50 % v letech 2002–2014 a patří zde ukazatele Hrubý domácí produkt na obyvatele, Míra zaměstnanosti ve věku 15–64 let, Míra nezaměstnanosti ve věku 15 let a více, Předčasně ukončující vzdělávání a odbornou přípravu ve věku 18–24 let, Populace ve věku 30–34 let

s vysokoškolským vzděláním, Očekávaná délka života do jednoho roku a Nemocniční lůžka. Do druhé skupiny ukazatelů, vyznačující se variačním koeficientem vyšším než 50 %, spadají ukazatele Hrubá přidaná hodnota, Hrubé domácí výdaje na výzkum a vývoj, Zaměstnanost v technologicky a znalostně náročných odvětvích, Míra dlouhodobé nezaměstnanosti a Oběti dopravních nehod. U ekonomických ukazatelů Hrubé domácí výdaje na výzkum a vývoj a Zaměstnanost v technologicky a znalostně náročných odvětvích a u územního ukazatele Oběti dopravních nehod je zaznamenán vyšší variační koeficient na konci období než na jeho začátku, jedná se tedy o zvyšování disparit. Na druhé straně ukazatele Reálný růst míry regionální hrubé přidané hodnoty a Míra dlouhodobé nezaměstnanosti vykazují nižší variační koeficient v roce 2014 ve srovnání s rokem 2002, což vypovídá o snižování disparit.

Box-ploty ukazatelů regionálních disparit obsahují velké množství odlehlých hodnot. V jednotlivých box-plotech byly identifikovány i extrémní hodnoty, pouze v roce 2010 nebyly analyzovány žádné extrémní hodnoty. Extrémní a odlehlé hodnoty byly zjištěny například u portugalských regionů Região Autónoma da Madeira, Região Autónoma dos Açores, Algarve, Alentejo, Norte, Centro a u španělských regionů Comunidad de Madrid, Cataluña, Extremadura, Andalucía, País Vasco.

Prostřednictvím metody *TOPSIS* bylo zjištěno, že v roce 2002 se na prvním místě umístil portugalský region Região Autónoma da Madeira, druhé a třetí místo patří španělským regionům, a to Comunidad de Madrid a Cataluña. Tyto regiony se vyznačují vyšší úrovní rozvoje a vyšší mírou soudržnosti. Ze všech 26 regionů NUTS II se na posledním místě umístil španělský region Extremadura a před ním se umístily portugalské regiony Algarve a Alentejo. V roce 2014 se na prvních dvou místech umístily španělské regiony Comunidad de Madrid a País Vasco a na třetím místě portugalský region Área Metropolitana de Lisboa. Nejhorší tři místa náleží portugalskému regionu Região Autónoma da Madeira, španělskému regionu Castilla-la Mancha a portugalskému regionu Algarve.

Tyto regiony jsou považovány za nejméně rozvinuté s nejnižší mírou soudržnosti.

V Portugalsku lze pozorovat zvyšování rozvoje regionů, jelikož pouze u dvou regionů (Região Autónoma dos Açores a Região Autónoma da Madeira) ze sedmi regionů došlo ke zhoršení jejich pořadí. Portugalské regiony Norte, Centro a Alentejo si vylepšily své pořadí o více než 7 míst. Ve Španělsku není situace tak jednoznačná, lze však říci, že dochází také ke zvyšování rozvoje regionů, i když zlepšení pozic lze zaznamenat u 10 regionů a u 9 regionů dochází k propadu jejich pořadí. K výrazným propadům v rámci pořadí došlo v regionech Andalucía, Comunidad Valenciana, Ciudad Autónoma de Melilla, Canarias a Aragón, u nichž nastalo zhoršení o více než 5 míst. Na druhé straně u regionů Galicia, Illes Balears a Cantabria bylo dosaženo zlepšení o více než 5 míst.

Na základě vývoje aglomeračních koeficientů byl stanoven optimální počet shluků, kterých je **pět**. Pomocí *shlukové analýzy* při porovnání roku 2014 s rokem 2002 lze shledat, že ve Shluku 4 a Shluku 5 nedošlo k žádným změnám, avšak v rámci Shluku 1, Shluku 2 a Shluku 3 dochází k výrazným změnám. V roce 2002 i v roce 2014 zaujímá největší plochu *Shluk* 2, a proto ho lze považovat za **nejrozvinutější** shluk a naopak *Shluk* 3 je **nejzaostalejším** shlukem. Z toho lze tvrdit, že ve španělském regionu *Área Metropolitana de Lisboa* došlo ke zlepšení soudržnosti, tudíž ke snížení disparit, jelikož v roce 2002 patřil mezi Shluk 1, který byl pokládán jako třetí nejvíce rozvinutý shluk, avšak v roce 2014 se řadí mezi Shluk 2, který je považován za nejrozvinutější shluk. Na druhé straně u španělských regionů Canarias, Castilla-la Mancha, Región de Murcia, Comunidad Valenciana, Ciudad Autónoma de Ceuta a Ciudad Autónoma de Melilla je možné tvrdit, že došlo ke zvýšení disparit, tedy ke zhoršení soudržnosti, jelikož tyto regiony se v roce 2002 vyskytovaly ve Shluku 1 neboli ve třetím nejvíce rozvinutém shluku, a v roce 2014 se tyto regiony nacházejí ve Shluku 3, který je nejzaostalejším shlukem.

V rámci metody TOPSIS v roce 2014 se na prvních třech místech zařadily španělské regiony *Comunidad de Madrid*, *País Vasco* a portugalský region *Área Metropolitana de Lisboa*, což **potvrzuje** i shluková analýza, ve které se tyto regiony nacházejí ve *Shluku 2*, který je nejrozvinutější. Toto tvrzení potvrzuje i rozdělení regionů podle politiky soudržnosti EU v období 2014–2020, kdy regiony spadají do skupiny více rozvinutých regionů.

Na základě metody TOPSIS a shlukové analýzy je možné vyhodnotit stanovenou hypotézu této diplomové práce, že ve Španělsku a Portugalsku v letech 2002–2014 dochází k snižování regionálních disparit. Vymezená hypotéza byla potvrzena, i když regionální disparity mezi jednotlivými regiony NUTS II ve Španělsku a Portugalsku přetrvávají. Je možné však konstatovat, že v mnoha oblastech dochází k jejich snižování, a to má pozitivní dopad na celkový rozvoj států v ekonomické, sociální i územní sféře.

Použitá literatura

- FOJTÍKOVÁ, Lenka et al. *Postavení Evropské unie v podmínkách globalizované světové ekonomiky*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava Ekonomická fakulta, 2014. 364 s. ISBN 978-80-248-3333-0.
- KUTSCHERAUER, A., ŠOTKOVSKÝ, I., ADAMOVSKEÝ, J., IVAN, I. *Socioekonomická geografie a regionální rozvoj: regionální analýzy v přístupech socioekonomické geografie k regionálnímu rozvoji*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava Ekonomická fakulta, 2013. 146 s. ISBN 978-80-248-3287-6.
- KUTSCHERAUER, Alois et al. *Regionální disparity: disparity v regionálním rozvoji země – pojetí, teorie, identifikace a hodnocení*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2010. 266 s. ISBN 978-80-248-2335-5.

- MELECKÝ, Lukáš a Michaela STANIČKOVÁ. *Soudržnost a konkurenceschopnost vybraných zemí a regionů Evropské unie*. SAEI, vol. 44. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2015. 336 s. ISBN 978-80-248-3838-0.
- MOLLE, Willem. *European cohesion policy: Regions and Cities*. London: Routledge, 2007. 347 s. ISBN 978-0-415-43812-4.
- NOVOTNÁ, Martina. *Regionální politika EU*. Ostrava VŠB – Technická univerzita, 2008. 210 s. ISBN 978-80-7400-195-6.
- VARADZIN, František et al. *Regiony a vnější ekonomické vztahy*. Ostrava: VŠB – TUO, OFTIS Ostrava, 2005. 195 s. ISBN 80-248-0968-0.

Název	Laboratoř Evropské unie Sborník sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie
Editor	Antal Jarolím
Vydavatel	Vysoká škola ekonomická v Praze Nakladatelství Oeconomica
Vydání	první
Počet stran	162
Sazba	Antal Jarolím
Návrh obálky	Horná Kristýna
Redakční úprava	Evropská komise – Úřad pro publikace
Grafické úpravy	Keilová Radka
Tisk	Vysoká škola ekonomická v Praze Nakladatelství Oeconomica

Výhradním majitelem Sborníku sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie je Zastoupení Evropské komise v České republice, <http://ec.europa.eu/ceskarepublika>.

**Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů,
nikoli Zastoupení Evropské komise v České republice.**

© Evropská unie, 2018

© Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica – 2018

ISBN 978-80-245-2260-9

<http://nakladatelstvi.vse.cz>

Online prezentace sborníku:

<http://kse.vse.cz>

<http://ces.vse.cz>

<http://www.euhrou.cz>

<http://www.vlada.cz>

ISBN: 978-80-245-2260-9

